

**ERI KULTTUUREISTA TULEVAT
LAPSET JA NUORET
LASTENSUOJELUN
SIJAISHUOLLON ASIAKKAANA**
Sijaishuollon työntekijöiden näkemyksiä

Sari Takkinen

**Opinnäytetyö
Joulukuu 2007**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Sosiaali- ja terveysala

Tekijä(t) TAKKINEN, Sari	Julkaisun laji Opinnäytetyö			
	Sivumäärä 105	Julkaisun kieli Suomi		
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka			
Työn nimi ERI KULTTUUREISTA TULEVAT LAPSET JA NUORET LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLON ASIAKKAANA Sijaishuollon työntekijöiden näkemyksiä				
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma				
Työn ohjaaja(t) PEKONEN, Meeri				
Toimeksiantaja(t)				
Tiivistelmä Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia työskentelystä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa. Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita mahdollisista ristiriidoista ja haasteista, joita monikulttuurinen työ pitää sisällään, sekä sijaishuollon työntekijöiden valmiuksista työskennellä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa. Lisäksi tutkimuksen avulla haluttiin työntekijöiden valmiuksiin liittyen tuoda esille mahdollisia keinoja vastata monikulttuurisuuden mukanaan tuomiin haasteisiin. Tutkimus suoritettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua ja haastattelut suoritettiin parihaastatteluina syksyllä 2006. Haastattelun teemat muodostettiin neljän tutkimustehtävän pohjalta. Tutkimukseen osallistui yhteensä kahdeksan sijaishuollon työntekijää, joista neljä oli perhekotien sijaisvanhempia ja neljä lastensuojelulaitosten työntekijöitä. Tutkimustulokset osoittivat, että sijaishuollon työntekijät kokivat monenlaisia ristiriitoja ja ongelmia työskentelyssä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa. Arjessa näkyviä ristiriitoja ja ongelmia olivat selkeimmin aiheuttaneet kielivaikeudet sekä eri kulttuureista tulevien erilaiset käsitykset, normit, säännöt ja tavat toimia. Yhteistyö lasten ja nuorten vanhempien kanssa koettiin vaikeaksi ja haastavaksi. Lastensuojelutyöhön saadun koulutuksen sekä oman työkokemuksen kautta tulleen tiedon ja taidon koettiin kuitenkin riittäneen jollain tavalla myös työskentelyssä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa, vaikka ongelmia ja haasteita olikin tavallista enemmän. Ulkopuolista apua ja tukea oli kuitenkin tarvittu työn tueksi ja sitä toivottiin myös lisää. Tutkimustulokset osoittivat, että monikulttuurista koulutusta työntekijöille pidetään tärkeänä keinona vastaamaan työn haasteisiin. Koulutuksen lisäksi esitettiin muun muassa vertaistukea sekä eri tahojen keskinäistä verkostotyötä hyödylliseksi keinoksi parantaa työntekijöiden valmiuksia. Myös eri kulttuureista tulleiden ihmisten omien näkemysten ja kokemusten esille saamista pidettiin tärkeänä.				
Avainsanat (asiasanat) kulttuurit, maahanmuuttajat, lastensuojelu, sijaishuolto				
Muut tiedot				

Author(s) TAKKINEN, Sari	Type of Publication Bachelor's Thesis	
	Pages 105	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title CHILDREN AND TEENAGERS FROM DIFFERENT CULTURES AS CLIENT OF FOSTER CARE IN CHILD WELFARE Opinions of the employees in foster care		
Degree Programme Degree Programme in Social Care		
Tutor(s) PEKONEN, Meeri		
Assigned by		
Abstract The purpose of this Bachelor's Thesis was to find out, what is it like to work with children and teenagers from different cultures. Opinions were asked from the employees who are working in child welfare and exactly in foster care. The interest of the research was to bring up imaginable conflicts and challenges that includes to the multicultural work. The research also wanted to find out, how good preparedness the employees have to work with children and teenagers from different cultures and how the preparedness could be improved. The research was qualitative and the material was collected by interviewing employees of the foster care, in pairs. Four themes from the function of the research lead the interviews, which was carried out in autumn 2006. In to the research took part eight employees of the foster care. Four of them is working in the homecare of child welfare and four of them in the institutional care. Results of the research showed that the employees of the foster care got many experiences of conflicts and problems in working with the children from different cultures. On weekday conflicts and problems were seen mostly in different codes, traditions and ideas of thinking as well as in finding common understanding with language. Co-operation with parents of the children was often felt difficult and challenging. The employees of the foster care still felt that they had managed to get along with the children they were looking after. Education of child welfare and experiences in practise had given enough tools to cope somehow with the children from different cultures. Help and support from outside had been needed anyway and the employees wished to have even more support to their work. Conclusion of the research shows that the multicultural education for employees of foster care is appreciated and seen important to answer to the challenges of this work. Besides the education, employees wished to have equal support from each other and network with other professionals. It also seemed to be important to get to know the visions and opinions of the people from different cultures.		
Keywords cultures, immigrants, child welfare, foster care		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA.....	7
2.1 Monikulttuurisuuden lisääntyminen.....	7
2.2 Maahanmuuton syyt	8
2.3 Maahanmuuttopolitiikka.....	9
2.4 Asenteet maahanmuuttajia kohtaan.....	13
3 MAAHANMUUTTAJAT JYVÄSKYLÄN SEUDULLA.....	16
3.1 Monikulttuurinen Jyväskylän seutu.....	16
3.2 Kotouttaminen.....	17
3.3 Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin....	17
kotouttamisohjelma	17
4 MAAHANMUUTTAJIEN ELÄMÄ UUDESSA MAASSA JA KULTTUURISSA	20
4.1 Uusi yhteiskunta ja kulttuuri.....	20
4.2 Sopeutuminen.....	24
4.4 Perheenjäsenten muuttuvat roolit ja erilainen sopeutuminen	26
4.4.1 Miesten roolit ja sopeutuminen	28
4.4.2 Naisten roolit ja sopeutuminen.....	29
4.4.3 Lasten roolit ja sopeutuminen	30
5 LASTENSUOJELU JA MAAHANMUUTTAJAPERHEET	31
5.1 Suomalainen lastensuojelu.....	31
5.2 Maahanmuuttajat lastensuojelun asiakkaana	38
5.2.1 Lastensuojelullisten toimien syitä	39
5.2.2 Monikulttuurisen lastensuojelun haasteet	41
5.2.3 Monikulttuurisen työn haasteet työntekijälle	42
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	53
6.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimustehtävät	53
6.2 Tutkimusmenetelmä	54
6.3 Tutkimuksen kohdejoukko ja aineiston keruu	57
6.4 Tutkimusaineiston analyysi	59
6.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	61
7 TUTKIMUSTULOKSET.....	62
7.1 Taustatietoja	62

7.2 Ristiriidat ja ongelmat työssä.....	65
7.2.1 Omat asenteet ja ennakkoluulot.....	65
7.2.2 Kulttuurien huomioiminen työssä	67
7.2.3 Kulttuurista johtuvat ristiriidat tai ongelmat sijaishuollon arjessa	69
7.2.4 Kielivaikeudet	75
7.2.5 Yhteistyö vanhempien kanssa	77
7.2.6 Yhteiskunnan ja sijoitettujen lähipiirin asenteet.....	79
7.3 Valmiudet työhön.....	81
7.3.1 Kokemus eri kulttuureista ja monikulttuuriseen työhön liittyvä koulutus..	81
7.3.2 Kokemus omista valmiuksista.....	82
7.3.3 Ulkopuolisen tuen käyttö ja sen tarve.....	83
7.3.4 Itsenäinen tiedonhankinta	85
7.4 Haasteet.....	86
7.4.1 Työssä suuria haasteita	86
7.4.2 Monikulttuurisuuden lisääntymisen vaikutukset työhön	87
7.5 Haasteisiin vastaaminen.....	88
7.5.1 Koulutuksen tai lisäkoulutuksen tarve	88
7.5.2 Muu valmiuksien parantaminen	90
 8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	 91
 LÄHTEET	 98
 LIITTEET	 102
Liite 1. Opinnäytetyön yhteistyösopimus / lupa-anomus.....	102
Liite 2. Jyväskylän kaupunki, Sosiaali- ja terveystieteiden keskus: Sitoumus.....	104
Liite 3. Teemahaastattelurunko.....	105

1 JOHDANTO

Maahanmuutto on alkanut lisääntymään Suomessa 1990-luvulta lähtien ja maahanmuuttajien joukko kasvaa edelleen muun muassa maahan töihin ja opiskelemaan tulevien sekä pakolaisten ja paluumuuttajien myötä. Maahanmuuttajat ovatkin jo melko huomattava osa suomalaista yhteiskuntaa ainakin maamme suuremmissa kaupungeissa. Samalla he ovat kasvava ryhmä myös yhteiskunnan palveluiden käyttäjinä. Nykypäivänä on siis syytä tiedostaa, että eri kulttuureista tulevia ihmisiä voi kohdata jo millä yhteiskunnan saralla tahansa ja heidän kohtaamiseen ja tukemiseen olisi hyvä olla valmiuksia.

Erityisesti sosiaalihuollon palvelut ovat maahanmuuttajille tärkeä apu ja tuki, sillä maahanmuuttajien sopeutuminen uuteen maahan ja kulttuuriin, sekä muut muuton mukanaan tuomat haasteet tai ongelmat vaikeuttavat helposti perheiden mahdollisuuksia jaksaa ja pärjätä omin voimin. Maahanmuuttajat tarvitsevat valtaväestöä enemmän tukea elämiseen, missä sosiaalihuollolla on suuri merkitys. Perheenjäsenten vaikeudet uudessa ympäristössä vaikuttavat lisäksi usein heidän keskinäisiin suhteisiin sekä keinoihin hoitaa perheessä esiin nousevia ongelmia. Tämän vuoksi maahanmuuttajilla on tavallista suurempi riski joutua myös sosiaalihuollon lastensuojelun piiriin.

Opinnäytetyöni selvittääkin lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia työskentelystä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa. Tutkimuksen taustalla on selkeästi oma henkilökohtainen kiinnostukseni aiheeseen. Maahanmuuttajista lastensuojelun asiakkaana ja erityisesti työntekijöiden osaamista ja valmiuksia kartoittavia tutkimuksia ei ole myöskään vielä liiemmin tehty, lukuun ottamatta muutamaa viime vuosina ilmestynyttä tutkimusta. Erityisesti sijaishuoltoon liittyviä käytännön kysymyksiä ei ole niissäkään pohdittu. Aniksen (2006) mukaan Suomessa on tehty kyllä varsin mittavasti monikulttuurisuustutkimuksia liittyen maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin. Sen sijaan lastensuojelututkimuksissa monikulttuurisuusnäkökulma ja maahanmuuttajiin liittyvät kysymykset eivät ole olleet paljoa esillä. (Anis 2006, 69.) Myös Arvilommi (2005) on kiinnittänyt huomiota siihen, että itse maahanmuuttajatyöstä ja sen edellyttämästä osaamisesta ei ole tehty juurikaan tutkimuksia. Etenkään sosiaalipuolen kokemuksista ei löydy vielä paljoakaan materiaalia. Lisäksi vähäisetkin tutkimukset ovat painottuneet koskemaan Uudenmaan ja Helsingin seutua. (Arvilommi 2005, 21.)

Tutkimukseni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus ja aineistonkeruumenetelmänä olen käyttänyt teemahaastattelua. Haastattelut olen suorittanut parihaastatteluna ja niihin on osallistunut yhteensä kahdeksan lastensuojelun sijaishuollon työntekijää Jyväskylän seudulta. Tutkimukseni tarkoituksena on ollut selvittää sijaishuollon työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia siitä, millaisia ristiriitoja ja ongelmia työssä eri kulttuureista tulleiden lasten ja nuorten kanssa esiintyy, sekä näkemyksiä työntekijöiden omista valmiuksista tehdä työtä näiden lasten kanssa. Lisäksi olen halunnut tutkimuksen avulla saada selville, kuinka monikulttuurisen työn haasteisiin voitaisiin vastata ja työntekijöiden valmiuksia parantaa.

Omalla tutkimuksellani koen olevan merkitystä sen aihealueen tutkimusten vähäisyyden vuoksi, kun asiaa ajatellaan suhteessa maahanmuuton lisääntymiseen ja maan monikulttuuristumiseen. Muutamia tutkimuksia liittyen monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttajiin lastensuojelussa on pääosin suoritettu pääkaupunkiseudulla, joten koen kokemusten ja näkemysten saamisen tärkeänä myös Keski-Suomen alueelta. Uskon tutkimukseni antavan ajatuksia kehittää työtä sekä työntekijöiden valmiuksia työskennellä eri kulttuureista tulevien kanssa lastensuojelun sijaishuollossa.

Aikaisempia tutkimuksia

Suorittaessani oman tutkimustyöni haastatteluja, sain tietooni vasta valmistuneen opinnäytetyön, joka käsittelee myös maahanmuuttajaperheitä lastensuojelun asiakkaana. Työn olivat tehneet Anja Karvinen ja Anne Partti Pieksämäen Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Jyväskylän lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä maahanmuuttajaperheiden kohtaamisesta. Työssä kartoitettiin valtaväestön ja maahanmuuttajaväestön kanssa tehtävän työn eroja. Lisäksi selvitettiin maahanmuuttajien riskitekijöitä joutua lastensuojelun asiakkaaksi, sekä työntekijöiden lisäkoulutustarpeita. (Karvinen & Partti 2006, 47.) Tutkimusaihe on hyvin samankaltainen oman tutkimukseni kanssa ja se on suoritettu myös samalla seudulla. Näkökulmaltaan se eroaa kuitenkin omasta tutkimuksestani esimerkiksi siinä, että tutkimuksessa oli mukana myös lastensuojelun avohuollon työntekijöitä ja muita tahoja. Myös tutkimustehtävät olivat pitkälti erilaisia ja eri näkökulmia etsiviä.

Karvinen ja Partin tutkimuksessa työntekijät kokivat työn maahanmuuttajien kanssa tavallista haasteellisempänä, mutta he kokivat työssä myös positiivisia asioita, kuten eri kulttuureista saatu tieto sekä työn monipuolisuus ja vaihtelevuus. Yhdeksi suurimmaksi haasteeksi koettiin kielimuuri ja sen myötä vaikeus luoda luottamuksellinen ja toimiva vuorovaikutussuhde asiakkaan kanssa. Yhteistyötä vaikeuttavaksi asiaksi nousi perhe- ja kasvatuskäsitysten erilaisuus. Selkeimpänä erona valtaväestön kanssa työskentelyyn nousi maahanmuuttajien kanssa työskentelyn vaatima pidempi aika. Maahanmuuttajaperheiden suurimmiksi riskitekijöiksi joutua lastensuojelun asiakkaaksi nähtiin oman yhteisön puuttuminen ympäriltä ja sopeutumisvaikeudet suomalaiseseen yhteiskuntaan sekä yksinhuoltajuus ja uusperheet, joissa on kahden eri kulttuurin ihmisiä. Tutkimuksessa tuli esille lisäkoulutuksen tarpeen ilmeisyys. Koulutusta toivottiin muun muassa eri kulttuureiden tapakäytännöistä, maahanmuuttajien kohtaamiseen liittyvistä asioista sekä kulttuurien väliseen herkkyyteen liittyvistä asioista. (Karvinen & Partti 2006, 82-85.)

Nicola Arvilommi on kirjoittanut raportin ”Monikulttuurisuus sosiaali- ja terveysalan ammatillisena haasteena”, mikä kuuluu osahankkeena Hyvinvoinnin rakentajat – hankkeeseen. Koko hankkeesta on vastannut Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulu ja kartoituksen aineiston ovat keränneet Diakin opiskelijat haastattelemalla ja havainnoimalla työntekijöitä pääasiassa sosiaali- ja terveysalan monikulttuurisissa toimin-

taympäristöissä. Arvilommin raportoimassa kartoituksessa oli tarkoituksena selvittää sosiaali- ja terveysalan ammattitaito- ja osaamisvaatimuksia maahanmuuttajatyön kehittämisen näkökulmasta pääkaupunkiseudulla. (Arvilommi 2005, 3.)

Kartoituksen mukaan maahanmuuttajatyö koettiin tavallista haasteellisempänä. Suurin osa työntekijöistä koki silti työn myös myönteisenä, sillä se toi omaan työhön lisää väriä, uutta oppia sekä antoisuutta. Suurimmiksi haasteiksi koettiin kieli- ja kulttuuri-muurin ylittäminen, luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen synnyttäminen, sekä asiakkaiden puutteellinen tietous Suomen palvelujärjestelmästä. Haasteiksi koettiin myös maahanmuuttajien saaminen palveluiden piiriin, kulttuurierojen ymmärtäminen, perheiden ja psyykkistä tukea tarvitsevien kohtaaminen sekä heidän auttamiskeinot. Kehittämis- ja koulutusalueiksi kartoituksessa nousi esimerkiksi psykososiaalisen tukemisen osaamisen lisääminen, kieli- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen ja tulkkipalvelujen lisääminen. Lisäksi perheiden kohtaaminen, kulttuuristen erityispiirteiden ymmärtäminen, asiakkaiden sosiaalisten verkostojen tukeminen sekä traumatisoituneiden lasten tukeminen tulivat esiin tarvittavina kehittämis- ja koulutusalueina. Myös yhteistyön lisääminen ja verkostojen laajentaminen yli eri ammatti- ja sektorirajojen koettiin tarpeelliseksi. (Arvilommi 2005, 30, 32, 36-37, 39, 56.)

Ikäläinen, Martiskainen ja Törrönen julkaisivat vuonna 2003 selvityksen maahanmuuttajista sosiaalipalvelujen asiakkaana. He tekivät lomakekyselyn Helsingin sosiaaliviraston Itäisen suurpiirin lastensuojelun, perhetyön ja kotipalvelun maahanmuuttajatyötä tekeville työntekijöille. Lisäksi he haastattelivat maahanmuuttajavanhempia. Selvitys oli osana Lastensuojelun keskusliiton vuosina 1998-2002 toteuttamaa Monikulttuuris-projektia, jossa keskeisin kysymys oli, että osataanko sosiaalipalveluissa ja lastensuojelussa kohdata maahanmuuttajaperheitä. Selvityksen mukaan työntekijät pitivät maahanmuuttajien parissa tekemäänsä työtä mielenkiintoisena. Tärkeimpänä tyytyväisyyden aiheena oli mahdollisuus oppia tuntemaan muita kulttuureja. Merkittäviä työtä vaikeuttavia tekijöitä olivat erilainen kulttuuri ja maahanmuuttajaperheiden vaikeus ymmärtää työntekijöiden työhön kuuluvia työtehtäviä ja tapoja. Lisäksi mainittiin työntekijöiden ja maahanmuuttajien erilaiset käsitykset ajasta ja työn luonteesta. Työntekijät kokivat maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävän työn olevan vaativampaa kuin muiden perheiden kanssa. He määrittivät suurimmiksi vaikeuksiksi työssä perheiden tiedon puutteen suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen käytännöistä. (Ikäläinen, Martiskainen & Törrönen 2003, 7, 14, 52-54.)

2 MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA

2.1 Monikulttuurisuuden lisääntyminen

Suomi on ollut sata vuotta sitten paljon nykyistä kansainvälisempi maa. Toinen maailmansota vaikutti kuitenkin maamme kansainvälisyyteen voimakkaasti ja sodan jälkeen alkoi sulkeutuneen Suomen aikakausi. Suomi olikin aina 1970-luvulle asti enemmän siirtolaisia luovuttava maa kuin maahanmuuttomaa. (Räty 2002, 29.) Jo 1800-1900-luvun vaihteessa suomalaisia muutti paljon yhdysvaltoihin taloudellisten syiden vuoksi (Alitolppa-Niitamo & Söderling 2005, 7). Ruotsiin työvoimaa veti puolestaan toisen maailmansodan jälkeen nopeasti kasvaneet teollisuuslaitokset ja 1945-1990 välisenä aikana Ruotsiin muutti lähes puoli miljoonaa suomalaista. (Jaakkola 2005, 1.)

1970-luvulla alkoi Suomesta tulla enemmän maahanmuuttomaa. Maahanmuutto oli kuitenkin hyvin paluumuuttajavoittoista, sillä osa maahanmuuttajista oli Ruotsista kotimaahan palanneita syntyperältään suomalaisia siirtolaisia. Maahanmuuton lisääntymisestä huolimatta Suomessa asui 1980-luvulla vain noin 17 000 ulkomaalaista. Tavallisin syy maahanmuuttoon oli tuolloin suomalaisen kanssa avioituminen. (Räty 2002, 30.) Suomeen pyrkivien määrä kasvoi entisen Neuvostoliiton romahdettua ja hajottua useiksi itsenäisiksi valtioiksi. Inkerinsuomalaiset saivat paluumuuttajan statuksen vuonna 1990 ja heille myönnettiin perheineen oikeus muuttaa Suomeen. Samoihin aikoihin Suomeen alkoi saapua myös pakolaisia ja turvapaikanhakijoita. (Jaakkola 2005, 1.) Vuonna 1991 voimaan tullut ulkomaalaislaki voimisti muuttoliikettä Suomeen ja ulkomaalaisten määrä nousi kymmenessä vuodessa lähes 90 000 henkeen. (Räty 2002, 30.) Varsinainen maahanmuuttomaa Suomesta tuli siis 1990-luvun alussa ja ylivoimaisesti suurin osa maahanmuuttajista on saapunut Suomeen vasta 90-luvun alussa tai sen jälkeen. (Alitolppa-Niitamo & Söderling 2005, 10.)

Vuoden 2005 lopussa asui Suomessa arviolta noin 160 000 ulkomaista syntyperää olevaa henkilöä eli noin kolme prosenttia Suomen väestöstä (Pitkänen 2006, 19). Vakinaisesti Suomessa asuvia ulkomaalaisia oli tuolloin 113 925 henkilöä eli noin kaksi prosenttia koko Suomen väestöstä. Suurimmat kansalaisuusryhmät olivat Venäjältä (24 607), Virosta (15 426), Ruotsista (8 255), Somaliasta (4 694), Serbia ja

Montenegrosta (3 319), Irakista (3 265), Kiinasta (2 920), Isosta-Britanniasta (2 776) ja Saksasta (2 768). (Joronen & Salonen 2006, 20-21.)

Suomessa ulkomaalaiset eivät ole alueellisesti jakautuneet tasaisesti ympäri maata, vaan he elävät melko keskittyneesti tietyissä kaupungeissa (Pitkänen 2006, 18). Suuri osa Suomen maahanmuuttajista on lapsia. Somalialaisten, irakilaisten, iranilaisten, entisen Jugoslavian alueelta tulleiden sekä vietnamilaisten joukossa lapsia on erityisen paljon. Ulkomaalaisia lapsia on muuttanut Suomeen sekä perheensä kanssa että yksin. (Räty 2002, 163.)

2.2 Maahanmuuton syyt

Forsanderin ja Ekholmin (2001) mukaan Suomeen muuton syyt voidaan jakaa viiteen eri ryhmään, joita ovat perhesyyt, pakolaisuus, paluumuutto, työ ja opiskelu. Suurimpia ryhmiä näistä ovat suomalaisten kanssa avioituneet, pakolaiset sekä paluumuuttajat. (Forsander & Ekholm 2001, 108.)

Avioliiton suomalaisen kanssa solmii vuosittain 2000-3000 ulkomaalaista (Räty 2002, 31). Tilastokeskuksen vuoden 2004 ilmoittamat tilastot kertovat, että 1994-2003 välisenä aikana solmittiin suomalaisen ja ulkomailla syntyneen välillä noin 44 000 avotai avioliittoa. Miehet ovat yleisimmin löytäneet puolisonsa entisen Neuvostoliiton alueelta kotoisin olevista naisista tai thaimaalaisista naisista. Naiset puolestaan ovat useimmiten avioituneet yhdysvaltalaisien, turkkilaisten, brittien tai ruotsalaisten miesten kanssa. (Jaakkola 2005, 4.)

Pakolaisten määrän kasvusta kertoo se, että Suomi oli ottanut vastaan 23 500 pakolaista vuoden 2003 loppuun mennessä. Pakolaisille on Suomessa syntynyt yli 5000 lasta, joten heidät mukaan luettuna Suomessa on arvioitu vuonna 2003 olevan noin 25 000 pakolaista. Pakolaiskiintiö vuonna 2003 oli 750 henkilöä ja turvapaikkaa Suomesta haki samana vuonna 3 221. (Jaakkola 2005, 5.)

Inkerinsuomalaisten ja muiden Neuvostoliiton suomalaisten saatua paluumuutto-oikeuden Suomeen on maahamme saapunut noin 25 000 suomalaista entiseltä taustaltaan olevia maahanmuuttajia tai heidän perheenjäseniään. Jo yli 40 prosenttia Suo-

messa asuvista ulkomaan kansalaisista onkin Venäjän, Viron tai entisen Neuvostoliiton kansalaisia. (Jaakkola 2005, 4.)

Jaakkolan (2005) mukaan työperäisen maahanmuuton osuus Suomeen muutosta on nykyisin alle 10 prosenttia (Jaakkola 2005, 2). Suomi ei ole koskaan houkutellut siirtotyöläisiä muun muassa huonon työllisyystilanteen, syrjäisen sijainnin ja eksoottisen kielen vuoksi. Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 ja sen myötä tullut työvoiman vapaa liikkuvuuskaan ei merkittävästi kasvattanut ulkomaalaisväestöä maassamme. Suomeen on tultu viime vuosina lähinnä asiantuntijatehtäviin. Vuonna 2000 myönnettiin ulkomaalaisille 10 367 uutta työlupaa. On kuitenkin selvää, että tulevaisuudessa Suomi tarvitsee ulkomaista työvoimaa esimerkiksi paikkaamaan palvelualan työvoimaa. (Räty 2002, 30-31.)

Ulkomaalaisten opiskelijoiden määrä Suomessa on taas huomattavasti lisääntynyt. Vuonna 2004 yliopistoissa oli 4 700 ulkomaalaista tutkinto-opiskelijaa ja ammattikorkeakouluissa 3 800. Opetusministeriö on lisäksi asettanut tavoitteeksi nostaa Suomessa opiskelevien ulkomaalaisten määrän 12 000 vuoteen 2008 mennessä. (Jaakkola 2005, 4-5.)

2.3 Maahanmuuttopolitiikka

Suomen maahanmuuttopoliittisiin linjauksiin on selvästi vaikuttanut Suomen liittyminen Euroopan neuvostoon vuonna 1989, Euroopan talousalueeseen vuonna 1994 sekä Euroopan unioniin vuonna 1995. Ensimmäinen ulkomaalaislaki astui Suomessa voimaan vuonna 1984 sisältäen maahantuloon ja maassaoloon liittyvät lupasäädökset. Lain myötä maassa jo asuvien ulkomaalaisten oikeudellista asemaa saatiin parannettua jonkin verran, mutta maahantulo- tai työskentelymahdollisuudet eivät juuri helpottuneet kuin vasta 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa, jolloin inkeriläisten paluumuutto, pakolaisuus ja kansainväliset avioliitot alkoivat lisääntyä. (Pitkänen 2006, 19-20.)

Viime vuosina Suomessa on etsitty yhä näkyvämmiin poliittisia linjauksia suhteessa maahanmuuttajiin sekä maahanmuuton seurauksena syntyvien vähemmistöjen asemaan. Vuonna 1996 laadittiin ehdotus hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikaksi ohjelmaksi, joka hyväksyttiin Valtioneuvoston periaatepäätöksenä hallituksen

maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi valtioneuvoston yleisistunnossa 16.10.1997. (Ikäläinen ym. 2003, 29-30.)

Hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittisessa ohjelmassa on määritelty Suomen kansainvälisen toiminnan suuntaviivat, maahantulo- ja turvapaikkapolitiikka sekä maahanmuuttajien kotoutumisen keskeiset periaatteet. Suomi haluaa ohjelman mukaan edistää hallittua maahanmuuttoa ottaen huomioon aina kulloisenkin talouskehityksen ja yhteiskunnallisen tilanteen. Lisäksi Suomi haluaa osallistua aktiivisesti pakolaisuuden ehkäisyyn ja ratkaisemiseen maailmanlaajuisena ongelmana sekä vastaanottaa pakolaisia kansainvälisten sopimusten edellyttämällä tavalla. (Räty 2002, 134.)

Hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittisessa ohjelmassa pidetään tärkeänä maahanmuuttopoliittisena pyrkimyksenä, että kaikki maahanmuuttajat, niin siirtolaiset, paluumuuttajat kuin pakolaisetkin, voivat joustavasti ja tehokkaasti integroitua eli kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään. Maahanmuuttajilta toivotaan nopeaa suomen kielen ja yhteiskunnan pelisääntöjen omaksumista. Samalla kuitenkin pidetään maahanmuuttajien ja koko yhteiskunnan etuna sitä, että maahanmuuttajat voivat ylläpitää omaa äidinkieltään sekä vaalia alkuperäistä kulttuuriaan. (Ikäläinen ym. 2003, 30.) Myös 1.5.1999 voimaan tullut laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta sisältää perusteluja, jotka noudattavat samaa linjaa. Kotouttamislaissa määritellään muun muassa eri tahojen velvollisuudet edistää maahanmuuttajien kotoutumista. Laki toi maahanmuuttajille oikeuden yksilölliseen kotouttamissuunnitelmaan, jonka kunta, työvoimaviranomaiset ja muut viranomaiset yhdessä laativat. (L 9.4.1999/493.)

Suomen maahanmuuttajapoliittiset linjaukset nojaavat monikulttuuriseen malliin, jossa yhdistyvät tasa-arvon periaatteen kunnioittaminen sekä niin sanottu myönteinen eriyttäminen, joka tarkoittaa maahanmuuttajiin kohdistettuja erityisiä tukitoimenpiteitä. Kotoutumista pidetään vuorovaikutteisena prosessina, jossa myös yhteiskunta muuttuu maahanmuuttajien myötä. Viranomaiset ovat velvoitettuja tukemaan maahanmuuttajien sopeutumista. (Ikäläinen ym. 2003, 30.)

Suomi on Euroopan unioniin liittyessään sitoutunut avaamaan maansa rajoja ja sallimaan pääomien ja työvoiman vapaamman liikkumisen, jonka vuoksi Suomeen muu-

ton mahdollisuus on olennaisesti helpottunut. Suomeen muuttavien ulkomaalaisten määrä kasvaakin koko ajan ja Suomi kansainvälistyy. (Tuominen 1998, 19.) Vuosina 1987-2003 ulkomaalaisväestö on kuusinkertaistunut Suomessa ja sen myötä maan etninen, kulttuurinen ja maantieteellinen tausta on monipuolistunut (Forsander & Ekholm 2001, 108).

Suomalaiseen yhteiskuntaan sekä Suomen maahanmuuttopolitiikkaan kohdistuukin kansainvälistymisen myötä alati monenlaisia uudistamisaineita, kun pyritään vastaamaan maailmalla tapahtuvien muutosten aiheuttamiin haasteisiin. Esimerkiksi Matti Vanhasen hallituksen ohjelmassa (2003) todetaan Suomen väestökehityksen johtavan tilanteeseen, jossa myös maahanmuuttoa on alettava tarkastella uudesta näkökulmasta ja valmistauduttava edistämään työperusteista maahanmuuttoa. (Hammar-Suutari 2006, 12.) Suomi onkin muuttumassa maaksi, jossa ikääntyneiden osuus ja epäedullinen huoltosuhde on Euroopan korkeimpia. Etenkin hoito- ja hoiva-aloilla vanhempien ihmisten osuuden kasvun uskotaan aiheuttavan tulevaisuudessa työvoimapulaa. Tähän maahanmuutto voi olla osaratkaisuna. Suomeen tulisi Väestöliiton väestöpoliittisen ohjelman (2004) mukaan muuttaa vuosittain 7000-10 000 henkilöä, että saavutettaisiin huoltosuhteen edullinen kehitys ja pystyttäisiin pysäyttämään työvoiman ikääntyminen. Maahanmuuttajien määrän tulisi kasvaa siis nykyisestä 110 000:sta noin 300 000 – 400 000 henkeen vuoteen 2040 mennessä. (Jaakkola 2005, 2.)

Vuonna 2004 Työministeriö asetti työryhmän valmistelemaan esitystä hallituksen uudeksi maahanmuuttopolitiittiseksi ohjelmaksi, joka valmistui 13.12.2005. Ehdotuksessa hallituksen uudeksi maahanmuuttopolitiittiseksi ohjelmaksi on selkeä linjanmuutos verrattuna 1997 julkaistuun maahanmuutto- ja pakolaispolitiittiseen ohjelmaan, sillä aiempi ohjelma oli hyvin humanitaarisuutta korostava, kun taas uusi ehdotus painottaa tavoitteissaan vaatimusta aktiiviseen maahanmuuttopolitiikkaan sekä vastaamista työvoiman sekä koko väestön ikääntymisestä aiheutuviin haasteisiin. (Hammar-Suutari 2006, 12.)

Ehdotuksessa hallituksen uudeksi maahanmuuttopolitiittiseksi ohjelmaksi pääpaino onkin työperusteisen maahanmuuton edistämisessä. Sen mukaan maahanmuuttajat voivat helpottaa työvoiman saatavuusongelmaa, laajentaa osaamispohjaa sekä lisätä innovatiivisuutta. Maahanmuuttajia tarvitaan osaavaksi työvoimaksi suomalaisten yritysten palvelukseen, mutta myös käynnistämään uutta yritystoimintaa, työllistä-

mään ja ylläpitämään globaaleja verkostoja. Maahanmuuttopolitiikassa keskeisenä pidetään taloudellisten kysymysten ohella kuitenkin myös maahanmuuton yhteiskunnallisia ja sosiaalisia vaikutuksia. Lisäksi ohjelmassa on painotettu moniarvoisuuden, monikulttuurisuuden ja syrjimättömyyden edistämistä. Tavoite monikulttuuristuvasta yhteiskunnasta asettaa ehdotuksen mukaan haasteita myös palvelujen tarjoamisen näkökulmasta. Valtiolta, kunnilta ja muilta toimijoilta edellytetään erilaisuuden huomioon ottavaa palveluosaamista, kun pyritään vastaamaan eri kulttuureista tulevien asiakkaiden palvelutarpeisiin. (Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi 2005, 6-7.)

Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen maahanmuuttopoliittisesta ohjelmasta saatiin 19.10.2006. Periaatepäätös pitää sisällään hyvin pitkälle samat tavoitteet kuin vuoden 2005 ehdotus. Myös sen mukaan tulee edistää työperusteista maahanmuuttoa työvoiman niukkuuden ehkäisemiseksi sekä väestön osaamispuheen vahvistamiseksi. Työperusteisen maahanmuuton edistäminen puolestaan merkitsee maahanmuuttopoliittikan aktivoimista. Monikulttuurisuus, väestöryhmien väliset hyvät suhteet ja alkupeiristä riippumaton yhdenvertaisuus nähdään tärkeinä ihmisoikeuksia kunnioittavassa yhteiskunnassa, jossa kaikkien tulee sitoutua syrjimättömyyteen ja rasismiin sekä rakenteellisen syrjinnän vastustamiseen. (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006, 3-4, 14.) Myös Valtioneuvoston tulevaisuusselonteossa (2004) todetaan, että ”Suomessa on oltava maahanmuuttopolitiikassa aktiivisia ja edistyksellisiä, jotta Suomi voi ylipäänsä kilpailla liikkuvasta työvoimasta”. Työikäinen väestö vähenee myös muualla Euroopassa, mikä lisää kilpailua. (Jaakkola 2005, 2.)

Maahanmuuttopoliittisen ohjelman ohella on ryhdytty politiikan tasolla tekemään lisää uudistuksia päivittämällä myös muita asiakirjoja ja lakeja. Muun muassa Kotouttamislain muutos astui voimaan vuoden 2006 alussa. Uudistetun kotouttamislain tavoitteena on tehostaa ja nopeuttaa maahanmuuttajien kotoutumista. Laki täsmentyi esimerkiksi viranomaisten työnjaon suhteen ja oikeutta kotoutumissuunnitelmaan laajennettiin. (Hammar-Suutari 2006, 12.) Uudistettu ulkomaalaislaki tuli voimaan puolestaan toukokuun alussa 2004. Ulkomaalaislaki on keskeisin ulkomaalaisten oikeusasemaa Suomessa säätelevä laki, jota sovelletaan ulkomaalaisten maahantulon, maastalähtöön sekä opiskeluun ja työntekoon. (Joronen & Salonen 2006, 71.)

2.4 Asenteet maahanmuuttajia kohtaan

Suomalainen yhteiskunta tulee muuttumaan monikulttuurisemmaksi ja etnisiä vähemmistöjä tulee olemaan maassamme tulevaisuudessa runsaasti. Tämän myötä myös maahanmuuttajiin tottumattomat väestönosat joutuvat kosketuksiin eri puolilta maailmaa olevien ihmisten kanssa. Monikulttuurisen Suomen tulevaisuus riippuukin näiden ja kaikkien suomalaisten asenteista, sillä maahanmuuttajien henkisen hyvinvoinnin on havaittu olevan paremman sellaisissa vastaanottavissa maissa, joissa suvaitaan erilaisia kulttuureja ja harjoitetaan monikulttuurisuuspolitiikkaa. (Liebkind 1996, 200, 215.)

Yhteiskunta vaikuttaa maahanmuuttajien elämään henkilökohtaisten suhteiden tasolla, virallisella maahanmuuttopolitiikallaan ja maahanmuuttajiin suunnattujen toimenpiteiden kautta sekä yleisemmin ilmapiirin tasolla. Vastaanottavalla yhteiskunnalla ja ympäristön antamalla tuella on olennainen merkitys maahanmuuttajan sopeutumiselle. (Räty 2002, 114.) Jos uuden yhteiskunnan kulttuuri on moniarvoinen eli pluralistinen, jossa erilaisuus suvaitaan, on maahanmuuttajan helpompi sopeutua (Alitolppa-Niitamo 1993, 35). Kotoutuminen on huomattavasti helpompaa avoimessa ja vastaanottavassa ympäristössä, kun taas välinpitämättömyys ja syrjäytymiskokemukset hidastavat sitä (Räty 2002, 114, 124).

Oman kulttuurin arvostus on ihmisille hyvin luonnollista ja pidämme siitä, että tuttujen ihmisten kesken kanssakäyminen on helppoa. Liiallisesta me-hengen nostattamisesta saattaa seurata kuitenkin oman kulttuurin yliarvostamista sekä ennakkoluuloisuutta muita ihmisiä ja kulttuureita kohtaan. Etnosentrismillä tarkoitetaan sitä, kun oma kulttuuri asetetaan kaiken keskipisteeksi, josta käsin arvioidaan ja tuomitaan toisia kulttuureja. Pahimmillaan se voi johtaa muukalaisvihaan eli voimakkaaseen kielteiseen suhtautumiseen vieraasta kulttuurista tulevia ihmisiä kohtaan (Räty 2002, 188.)

Anttonen (1998) mukaan tilastolliset tutkimukset ovat vahvistaneet 1990-luvulla yleistä käsitystä siitä, että suomalaiset suhtautuvat hyvin kielteisesti pakolaisiin sekä heihin rinnastettaviin muihin maahanmuuttajiin. Anttonen on todennut kielteiseen suhtautumiseen olevan syynä muun muassa maahanmuuttopolitiikan puuttuminen yhteiskunnastamme, taloudellisesta lamasta johtuva itsekkyyys ja saituus, etnosentrismi sekä suomalaiseen mentaliteettiin kuuluva suvaitsemattomuus erilaisuutta kohtaan.

Pakolais- ja muukalaisvastaisuuden olemassaolosta on syytetty myös kansallisvaltioiden perusideologiaa eli kansallisuusaatetta. Pakolais- ja siirtolaisasiantuntijat ovatkin olleet sitä mieltä, että Suomen on muututtava monikulttuurisempaan suuntaan. (Anttonen 1998, 59.)

Jaakkola (2005) on tehnyt asennetutkimuksen suomalaisille vuosina 1987-2003. Tutkimus osoitti, että suomalaisten suhtautuminen eri maista ja eri syistä Suomeen muuttaneisiin ulkomaalaisiin on muuttunut laman jälkeen myönteisemmäksi. Vuonna 2003 suomalaiset suhtautuivat myönteisemmin esimerkiksi ulkomaalaisten työnhakijoiden, erityisosaajien, opiskelijoiden, pakolaisten ja ulkomaalaisten ottolasten vastaanottamiseen kuin vuonna 1993. Erityisesti muutokset asenteissa näkyivät suhteessa ulkomaalaisiin työnhakijoihin. (Jaakkola 2005, 17.)

Valtaväestön erilaisia reaktioita maahanmuuttajaväestöön on pyritty selittämään erilaisilla teorioilla. Konfliktiteoriassa maahanmuuttajien määrän kasvua ja sen myötä lisääntyntä kulttuurien välistä kohtaamista pidetään ennakkoluulojen, ulkomaalaisvastaisuuden ja lisääntyvän syrjinnän syynä. Tämän selitetään johtuvan uhkakuvista, jotka liittyvät valtaväestön voimistuneeseen kilpailukokemukseen samoista rajallisista voimavaroista vähemmistön kanssa eri elämänalueilla. Kielteisiä asenteita maahanmuuttajia kohtaan selittää realistisen konfliktiteorian ja etnisen kilpailuteorian mukaan esimerkiksi todellinen tai kuviteltu kilpailu työpaikoista ja sosiaalietuksista. (Jaakkola 2005, 10, 61.)

Kielteistä suhtautumista maahanmuuttajiin voivat selittää myös etniset ennakkoluulot, pelot ja torjunta uutta ja vierasta kohtaan, jota voidaan kutsua muukalaispeloksi eli ksenofobiaksi. Se ei kuitenkaan merkitse etnisten ryhmien pitämistä eriarvoisina. Sen sijaan ”rasismi perustuu kuvitelmiin, joiden mukaan tietty ihmisryhmä on toista ryhmää moraalisesti, älyllisesti ja kulttuurisesti korkeammalla tasolla ja sen ylivoimaiset ominaisuudet periytyvät sukupolvelta toiselle”. (Jaakkola 2005, 12.)

Kontaktiteorian mukaan ennakkoluulot vierasta ja tuntematonta kohtaan ovat luonnollisia ja ne vähenevät kulttuurienvälisen kohtaamisen ja kanssakäymisen lisääntyessä. Ennakkoluulojen sanotaan kontaktihypoteesin mukaan vähenevän erityisesti silloin, kun sosiaaliset kontaktit ryhmien välillä lisääntyvät ja monipuolistuvat sekä tulevat henkilökohtaisemmiksi, ja ne tapahtuvat statukseltaan samanarvoisten välillä. (Jaakkola 2005, 12.)

kola 2005, 10.) Myönteisiin asenteisiin ovat yhteydessä myös niin sanotut pakolliset yhteydet ulkomaalaisiin esimerkiksi työtovereina tai naapureina. Henkilökohtaisten kontaktien lisääntymisen puolestaan uskotaan lisäävän myös valtaväestön myönteisempää suhtautumista vähemmistöjä kohtaan. (Pitkänen & Kouki 1999, 88.)

Rädyn (2002) mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa rasismi ilmenee hyvin monella tasolla. Syrjinnän ja rasismin kohteeksi voi joutua niin yhteiskunnallisella kuin henkilökohtaisten kontaktien tasolla. Vaikka Suomessa perustuslaki ja kansainväliset ihmisoikeudet takaavat tasa-arvoisen aseman maahanmuuttajille yhteiskunnassamme, osoittavat sosioekonomiset mittarit, ettei asia näin käytännössä kuitenkaan ole. Maahanmuuttajien asumis- ja tulotaso ovat valtaväestöä heikompia ja työttömyysaste korkeampi. Käytännössä maahanmuuttajat joutuvat työmarkkinoilla huonompaan asemaan kielen takia, jos sen oppimiseen ei tarjota hyviä mahdollisuuksia. Tätä kutsutaan rakenteelliseksi rasismiksi, joka on usein tahatonta, koska ei huomata käytäntöjen johtavan ihmisten eriarvoiseen asemaan. (Räty 2002, 193-194.)

Syrjintä voi johtaa ketjureaktioon, jossa työttömyys ja varattomuus ajavat maahanmuuttajan asumaan samalle seudulle syrjäytymisvaarassa olevien suomalaisten kanssa. Tällainen asuinalue on erittäin hedelmällinen maaperä rasismille. Lisäksi useat maahanmuuttajat ovat kokeneet rasismia myös viranomaisten taholta Suomessa. He ovat kokeneet, ettei heitä ole haluttu palvella samalla tavoin kuin muita asiakkaita. (Räty 2002, 194.)

Maahanmuuttajien integroitumisen valtakulttuuriin on Suomessa omaksutun käytännön mukaisesti ajateltu edellyttävän yhteiskunnan rakennetasolta lähtevän tasavertaisuusperiaatteen soveltamista. Tämän taustalla on universalistinen ajatus ihmisten samanlaisuuteen ja samantyyppisiin tarpeisiin perustuvasta samanarvoisuudesta.

Jos ihmisten samanarvoisuus määritellään yksinomaan enemmistön arvojen ja tarpeiden pohjalta, muodostuu se ongelmalliseksi etnisten ja kulttuuristen vähemmistöjen kannalta. Universalistiseen oletukseen perustuva tasavertaisuusperiaate olettaa, että eri kulttuurien jäsenet pitävät samoja asioita tavoittelun arvoisina. Jos eri ryhmien erityistarpeita ei oteta huomioon, tämä niin sanottu normaaliusperiaate voi kuitenkin pitkällä tähtäimellä johtaa etnisen eriarvoisuuden lisääntymiseen. (Pitkänen & Kouki 1999, 55-56.)

3 MAAHANMUUTTAJAT JYVÄSKYLÄN SEUDULLA

3.1 Monikulttuurinen Jyväskylän seutu

Jyväskylän seudulla maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt huomattavasti viime vuosikymmenen aikana ja joka vuosi määrä kasvaa edelleen. Vuoden vaihteessa 2006-2007 asui Jyväskylässä 2 151 ulkomaalaista, joista miehiä oli 1080 ja naisia 1071. Jyväskylän maalaiskunnassa ulkomaalaisia asui vuoden vaihteessa 302 ja heistä miehiä oli 127 ja naisia 175. Myös Jyväskylän ympäristöseudulla asuu ulkomaalaisia, esimerkiksi Laukaassa 90, Uraisilla 9, Jämsässä 124, Korpilahdella 26, Petäjävedellä 17 ja Toivakassa 9. (Suomen asukasluku vuodenvaihteessa 2006-2007.)

Vuonna 2006 Jyväskylä otti vastaan 47 pakolaista, joista 40 oli kiintiöpakolaisia, neljä myönteisen päätöksen saaneita turvapaikanhakijoita ja kolme perheen yhdistämisen kautta tulleita. Vuosina 1991- 2006 pakolaisia on otettu Jyväskylässä vastaan yhteensä 901 ja Jyväskylän maalaiskunnassa 15. Suomen kunnista Jyväskylä on vastaanottanut seitsemänneksi eniten pakolaisia. (Maahanmuutto ja työlupa-asiat 2006, 2-3, 6, 9.)

Paluumuuttajia saapui Keski-Suomeen 24 vuonna 2006. Vuodesta 2000 lähtien paluumuuttajia on tullut Keski-Suomeen yhteensä 308. Jyväskylään paluumuuttajia saapui 18 vuonna 2006, Jämsänkoskelle 2, Suolahteen 3 ja Viitasaarelle 1. (Paluumuutto entisen Neuvostoliiton alueelta vuosina 2000-2006, 3.)

Jyväskylä on kansainvälinen kaupunki, jossa käy paljon ulkomaalaisia vierailijoita ja jossa asuu myös pysyvästi maahanmuuttajia. Jyväskylässä elävät maahanmuuttajat edustavat värikkäästi 90 eri kansallisuutta. Jyväskylässä asuvat yli 2000 maahanmuuttajaa ovat lähtöisin noin sadasta eri maasta tai valtiosta. Suurimmat ulkomaalaisryhmät ovat venäläiset, iranilaiset, virolaiset ja afgaanit. Jyväskylän päivähoidossakin on jo noin 200 maahanmuuttajataustaista lasta, ja eri kieliryhmiä on noin 45. Vieraskielisiä oppilaita opiskelee Jyväskylän peruskouluissa yli 400. Peruskouluissa on 36 eri kansallisuutta ja 30 eri kieltä. Lisäksi yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa opiskelee vuosittain yli 700 ulkomaalaista opiskelijaa. (Kielen myötä kiinni suomalaisen elämään 2007.)

3.2 Kotouttaminen

Suomen virallisen maahanmuuttopolitiikan tavoitteena on maahanmuuttajien kotoutuminen Suomeen. Kotoutumisella tarkoitetaan Maahanmuutto- ja pakolaistoimikunnan (1997) mukaan sitä, että maahanmuuttajat voivat osallistua yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä ja heillä on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin valtaväestöllä. Samalla maahanmuuttajilla on kuitenkin mahdollisuus ylläpitää ja kehittää myös omaa kulttuuriaan ja uskontoaan sovussa Suomen lainsäädännön kanssa. (Jaakkola 2005, 112.)

Maahanmuuttajien kotoutumista ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskeva laki astui voimaan 1.5.1999. Kotouttamislaissa (1999/493) ”kotoutumisella tarkoitetaan ”maahanmuuttajien yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen”. Kotouttamisella puolestaan tarkoitetaan ”viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä”. (Jaakkola 2005, 112.) Lain tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista ja tasa-arvoa sellaisilla toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien tietojen ja taitojen kartuttamista ja sitä kautta muun muassa työikäisten sijoittumista työmarkkinoille. Kotoutumissuunnitelmaan sisällytetään esimerkiksi kotoutumiskoulutukseen liittyvät kieli- ja yhteiskuntatietouden opinnot ja näihin rinnastettavat toimenpiteet. (Mikkonen, A. 2005, 54-55.) Kunnat vastaavat käytännön kotouttamistyöstä itse. Jokaisen kunnan pitää tehdä oma kotouttamisohjelmansa, missä otetaan huomioon kaikki kunnassa asuvat maahanmuuttajat. (Räty 2002, 140.)

3.3 Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin kotouttamisohjelma

Vuonna 2000 tehtiin Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin yhteinen kotouttamisohjelma maahanmuuttajille. Tuolloin Jyväskylän seudulla oli 2023 maahanmuuttajaa, joilla oli kotipaikka Jyväskylän seudulla, mutta he eivät olleet vielä Suomen kansalaisia. Maahanmuuttajista suurin osa asuu Jyväskylän kaupungin alueella. (Suokonautio 2000, 9.)

Maahanmuuttajien osuus Jyväskylän seudun asukasluvusta oli vuonna 2000 noin 1,5 prosenttia ja osuus Jyväskylässä noin 2 % väestöstä. Koko Suomessa maahanmuuttajien osuus väestöstä oli noin 1,65 %. Jyväskylän seutu poikkeaa koko Suomesta siten, että suurin pakolaisryhmä ovat olleet iranilaiset. Suomessa eniten pakolaisia on tullut Somaliasta, mutta Jyväskylässä heitä on hyvin vähän. (Mts. 11.)

Kotouttamisohjelman (2000) mukaan pakolaisten ja paluumuuttajien vastaanottotyötä tekee Jyväskylässä ulkomaalaistoimisto eli nykyinen maahanmuuttajapalvelut. Vastaanottotyöllä tarkoitetaan kiintiöpakolaisina tulneiden pakolaisryhmien tai vastaanottokeskuksista tulevien yksittäisten henkilöiden tai perheiden vastaanottoa. Vastaanottokeskuksista tulevat ovat saaneet turvapaikka-anomukseensa myönteisen vastauksen ennen kuntaan sijoittumista. Maahanmuuttajapalvelut ottaa vastaan kiintiöpakolaisena tulevia ryhmiä muutaman kerran vuodessa ja heidän lisäksi vastaanottokeskuksista tulevia yksittäisiä henkilöitä tai perheitä. Paluumuuttajina kuntaan tulee 50-100 henkilöä vuodessa ja he muuttavat Jyväskylään, kun heille ilmoitetaan vapautuvasta asunnosta. (Mts. 42-43.)

Jokaisen maahanmuuttajan sosiaalipalveluiden tarve määräytyy yksilöllisesti. Lakisääteisten sosiaalipalveluiden tavoite on taata kaikille palvelujen käyttäjille tasavertaiset peruspalvelut asuinpaikasta, sosiaalisesta asemasta ja kielestä riippumatta. Sosiaalipalveluiden tavoitteena on tukea erityisesti työelämän ulkopuolelle jäävien ryhmien (lapset, nuoret, kotiäidit, vammaiset ja vanhukset) kotoutumisprosessia. Sosiaalipalveluihin kuuluu monia eri palveluita, joista suuri osa on maahanmuuttajalle hänen Suomeen muuttaessaan vieraita. (Mts. 15-16.)

Maahanmuuttajapalvelut

Jyväskylän maahanmuuttajapalvelut (entinen ulkomaalaistoimisto) tukee ja ohjaa maahanmuuttajien kotoutumista yhteiskuntaamme ja tavoitteena on edesauttaa myös yhteiskuntamme kehittymistä monikulttuurisuutta ja erilaisuutta hyväksyväksi. Maahanmuuttajapalveluihin kuuluvat maahanmuuttajien opastus ja neuvonta ja myös maahanmuuttajien sosiaalityö. Yhteistyötä tehdään maahanmuuttajien kotoutumispalveluiden järjestämisessä eri tahojen (esimerkiksi aluesosiaalityö, päivähoito, koulut, tukiperheet, terveyspalvelut) kanssa. Jo edellä mainitusti maahanmuuttajapalvelut huolehtii myös pakolaisten ja paluumuuttajien vastaanottojärjestelyistä. Lisäksi pal-

veluihin kuuluvat koulutus, konsultaatio ja tiedotus ulkomaalaisasioissa. Ulkomaalaistyön kehittäminen muiden tahojen kanssa on myös tärkeä osa työtä. (Mts. 44.)

Sosiaalityö

Jyväskylässä maahanmuuttajien alkuvaiheen sosiaalityöstä ja perhetyöstä vastaavat maahanmuuttajapalvelut. Eri-ikäisten erilaiset tarpeet pyritään huomioimaan ja kotoutumista pyritään tukemaan yksilöllisesti. Ohjaajat tekevät perhetyötä erityistä tukea tarvitsevilla perheillä. Lisäksi työhön kuuluvat perheenyhdistämisasiat. Maahanmuuttajien asiakkuus siirtyy aluesosiaalitoimistoille noin 1-3 vuoden kuluttua heidän maahan saapumisestaan. Tässä muutosvaiheessa maahanmuuttajapalvelujen ja alueellisen sosiaalityön välillä on tiedonvälitys erityisen tärkeää, jotta tarvittava tieto jo tehdyistä työstä maahanmuuttajapalveluissa tulee alueen sosiaalityöntekijän tietoon ja siten työskentelylinjat pystytään pitämään mahdollisimman yhtenäisinä. (Mts. 45-46.)

Lastensuojelutyö laitoksissa ja sijaisperheissä

Kotouttamisohjelman (2000) mukaan maahanmuuttajaperheistä voidaan muun tuen ollessa riittämätöntä sijoittaa lapsia joko avohuollollisena sijoituksena tai huostanoton perusteella laitoksiin ja sijoituksen jatkuessa perhekotiin tai sijaisperheeseen. Maahanmuuttajalapsia on sijoitettu Jyväskylässä Mattilan perhetukikotiin, Myllyjärven nuorisokotiin sekä Hovilan ja Lotilan nuorisokotiin. Samoja laitoksia käyttävät myös Jyväskylän lähikunnat. Seudulla on sijoitettu joitakin maahanmuuttajalapsia myös perhekoteihin tai sijaisperheisiin. (Mts. 47.)

Kotouttamisohjelmassa (2000) korostetaan maahanmuuttajaperheiden lastensuojelutyössä yhteistyön merkitystä. Esimerkiksi laitoksille yhteistyö sosiaalityön ja perheen kanssa sekä tiedonsaanti perheestä on tärkeää erilaisia asioita kohdatessa. Tulkkeja käytetään tärkeissä lastensuojeluasioita koskevissa palaverissa, koska sen nähdään olevan merkittävää työn sujumisen kannalta sekä osapuolien oikeusturvan kannalta. Lisäksi kotouttamisohjelmassa todetaan, kuinka yhteisten pelisääntöjen sopiminen on nähty sijoituksia tehtäessä erityisen tärkeäksi, etenkin murrosikäisen ollessa kyseessä. Usein laitoksissa joudutaan ottamaan puheeksi maahanmuuttajaperheiden kanssa periaatteellisia asioita, kuten väkivallan oikeutus kasvatuksessa. Vanhemmilla voi olla myös liian suuret odotukset muun muassa sen suhteen, että nuoren tilanne tulisi muuttumaan nopeasti ja huostaanotettu lapsi palaisi pian takaisin kotiin. Laitosten työntekijöillä voi olla näennäistä tietoa kulttuureista, joka ohjaa heidän toimintaansa,

mutta jokainen perhe on kuitenkin yksilöllinen vaatien juuri heitä koskevan tiedon. Maahanmuuttajat nähdäänkin kotouttamisohjelman (2000) mukaan laitoksissa haasteena ja palveluissa onkin edustettuina lähes koko maahanmuuttajien kirjo. (Mts. 47.)

Jos sijoitus jatkuu pitempään, pyritään varsinkin pienille lapsille löytämään perhekotihoito tai sijaisperhe. Oman kulttuurin säilyminen voitaisiin taata parhaiten sijoituksella omaa kieltä ja kulttuuria tuntevien sijaisvanhempien luokse. Eri kulttuurista tulevista sijaisperheistä on kuitenkin selvä puute koko Suomessa. Maahanmuuttajalapsen sijoittaminen ja sen tukeminen vaatii työntekijöiltä paljon. Vanhempien toiveet lapsen nopeasta kotiinpaluusta ja lapsen eläminen kahden kulttuurin välissä vaativat perheitä sijaiskodilta, sekä muilta työntekijöiltä tavallista kiinteämpää ammatillista työskentelyä. (Mts. 48.)

4 MAAHANMUUTTAJIEN ELÄMÄ UUDESSA MAASSA JA KULTTUURISSA

4.1 Uusi yhteiskunta ja kulttuuri

Alkuvaiheessa uudessa maassa maahanmuuttajalle on haastavaa saada riittävästi ja ymmärrettävästi tietoa yhteiskunnasta ja sen erilaisista palveluista sekä työmarkkinoista. Julkisten palvelujen tuntemus on suomalaisessa yhteiskunnassa erityisen merkittävää oman elämänhallinnan kannalta, koska Suomessa hyvinvointipalvelut ovat eriytyneet monille hallinnollisille sektoreille ja erityisasiantuntijoille. Tiedonpuute ja siitä johtuvat mahdolliset väärät valinnat voivat helposti johtaa maahanmuuttajan syrjäytymiskierteeseen. (Alitolppa-Niitamo 2005, 47.)

Suomi ei ole helppo maa maahanmuuttajalle, sillä kieli on vaikeaa ja ilmasto on ankaraa joka vaatii totuttelua. Suomalaisten tavat voivat myös näyttää ja vaikuttaa ulkomaalaisten silmissä kovin epäystävällisiltä. Länsimaisissa kulttuureissa, kuten Suomessa, kulttuuria leimaa voimakas yksin pärjäämisen mentaliteetti, itsekuri sekä hylitty käyttäytyminen. Traditionaalisissa yhteisökulttuureissa puolestaan huolehditaan perheen kunniasta, puolustetaan sitä yhdessä ja vältetään häpeää. (Puusaari 1998, 23.)

Maahanmuuttaja kohtaa uudessa maassa monia asioita, jotka saavat tuntemaan, että olisi menettänyt koko oman itsemääräämisoikeutensa. Olo voi olla kuin pienellä lap-

sella. Maahanmuuttaja ei tunne paikkoja, ei osaa hoitaa omia asioitaan, ei pysty ehkä pyytämään itse apua kielen puutteen vuoksi, eikä voi elättää itseään työllä ennen kuin saa siihen luvan. Suomalainen lupalomake- ja paperiviidakko on puutteellisesti kieltä osaavalle ja toisenlaisesta kulttuurista tulevalle turhauttava ja käsittämätön hidaste. (Alitolppa-Niitamo 1993, 58.) Kolmansista maista tai oman maansa syrjäseuduilta saapuva ulkomaalainen kokee myös suomalaisen teknisen ja kiireisen elämänrytmin kovana kulttuurisokkina. Sähköisten viestimien täyttämä arkielämä on todellinen yllätys verkkaiseen maaseudun paimentolaiselämään tottuneelle. (Tuominen 1998, 128.)

Turvattomuutta ja turhautumista maahanmuuttajille luo se, että kaikki omat tutut taidot muuttuvat hyödyttömiksi. Ymmärtäminen ja ymmärretyksi tuleminen vaativat ponnisteluja ja tavallisten rutiinien hoitokin muuttuu raskaaksi rasitukseksi. Tällöin ympäröivä yhteisö voi tuntua hyvin uhkaavalta. Elämän ollessa jatkuvaa suoritusta ja yritystä ymmärtää ilman mahdollisuutta paeta vanhaan ja tuttuun, kuluttavat jatkuva väsymys ja rasitus maahanmuuttajan mielenrauhaa ja myös fyysistä kuntoa. (Forsander 1994a, 28-29.) Entisestään vaikeuksia lisäävät ennakkoluulot ja rasistinen suhtautuminen maahanmuuttajiin, mikä saattaa olla jopa todellinen uhka turvallisuudelle. Ennakkoluuloiset ja rasistiset asenteet sekä valtakulttuurin syrjivä politiikka estävät maahanmuuttajan tasavertaisen osallistumisen yhteiskuntaelämään, mikä johtaa syrjäytymiseen tai eristäytymiseen lisäten psyykkisten ongelmien riskiä. (Alitolppa-Niitamo 1993, 56.)

Kieli

Suomalaiseen yhteiskuntaan integroituminen tapahtuu sitä nopeammin mitä nopeammin maahanmuuttaja oppii suomen kielen. Vaikka maahanmuuttaja hallitsisi englannin kielen, hän voi silti helposti jäädä arkielämän ulkopuolelle. Suomen kieli taas ei ole helpoimpia kieliä oppia. Lapset oppivat uuden kielen nopeammin kuin vanhempansa, koska heillä on parempi oppimiskyky ja yleensä enemmän kontakteja suomalaisiin esimerkiksi koulun kautta. Aikuiset voivatkin kokea alemmuudentunnetta jos he joutuvat käyttämään lapsiaan tulkkeina tavallisten arkiasioden hoidossa tai viranomaisten kanssa asioidessaan. (Tuominen 1998, 129.)

Äidinkieli koetaan yleensä osaksi omaa kulttuuriperintöä ja identiteettiä. Oman äidinkielen säilyttäminen on joillekin maahanmuuttajille itsestään selvää ja omaa kieltä halutaan puhua lapsille, että hekin sen oppisivat. Perheessä yhteinen kieli on tärkeä

sen identiteetin, keskinäisen kommunikaation ja yhteisymmärryksen sekä yhteenkuuluvuuden kannalta. Lapsen oppiessa koulussa enemmän valtakulttuurin kieltä on kuitenkin vaarana, että perheen oman kulttuurin kieli ei kehitykään enää lapsen oman kehityksensä mukana. Kieli voi jäädä käsitteistöltään yksinkertaiselle lapsenkielen tasolle. Kun vanhemmat eivät ole puolestaan oppineet tarpeeksi uutta kieltä, voi syntyä kielimuuri joka vaikeuttaa perhesuhteita ja yhteisymmärrystä. Väärinkäsitykset aiheuttavat turhautumisia ja suhteiden etääntymistä ja vanhempien on tällöin hyvin vaikea toimia kasvattajina ja normien välittäjinä lapsilleen. Kielestä vieraantuminen vieraannuttaa samalla myös omasta taustasta ja kulttuurista, mikä vaikeuttaa puolestaan oman identiteetin säilyttämistä. (Alitolppa-Niitamo 1993, 40-41, 95.)

Psyykkiset vaikeudet

Maahanmuuttajien mahdollisesti kokemat menetykset ovat uhkia mielenterveydelle. Esimerkiksi henkiseen hyvinvointiin vaikuttaa taloudellisen turvallisuuden katoaminen tai sukulaisten ja tuttavien kuolema tai katoaminen entisen kotimaan kriiseissä. Suru, syyllisyys ja kova koti-ikävä voivat kalvaa mieltä, sekä pelko omaisten ja kotimaan kohtalosta. Lisäksi henkisen tasapainon järkkymistä voi edistää muut elämänmuutokset, kuten lapsen syntymä tai läheisen kuolema Suomessa. Moni maahanmuuttaja sairastuu myös Suomessa tauteihin, joita ei ole aiemmin kokenut. (Tuominen 1998, 130.)

Vierasmaalaisuuteen liittyy tiettyjä mielenterveysongelmia, joihin vaikuttavia tekijöitä ovat erityisesti kulttuurierot, uskonto ja arvomaailmankäsitys. Uuteen maahan sopeutuminen tuottaa aina vaikeuksia, mutta toiset pystyvät käsittelemään siihen liittyviä asioita paremmin toisten reagoidessa niihin psyykkisesti hyvin voimakkaasti. Maahanmuuttajan kulttuuritausta, rotu, uskonto, aikaisemmat elämäkokemukset ja sivistys vaikuttavat suuresti ongelmien kohtaamiseen ja käsittelyyn, sekä psyykkiseen oireiluun. (Tuominen 1998, 131.)

Maahanmuuttajien ennakko-oletukset uutta maata kohtaan sekä ensivaikutelma voivat vaikuttaa paljon psyykkiseen hyvinvointiin. Paljon muutolta ja uudelta maalta odottaneet saattavat pettyä pahasti ja masentua helposti vaikeuksia kohdatessaan. Jo pelkkä muutos aiheuttaa aina stressiä, olipa se myönteinen tai kielteinen. Voimakkaimmillaan muutos voi aiheuttaa kuitenkin kulttuurisokin tai -kriisin. Kriisi laukeaa maahanmuuttajan kamppaillessa kaoottisessa tilanteessa, jossa mikään vanha ja opittu ei enää

päde, ja jossa kaikki tavat, elämäntyyli, rooliodotukset, identiteetti, uskomukset, arvot ja tunteet ovat täysin sekaisin. (Puusaari, 1998, 25.) Kriisi voi tulla vastaan eri ihmisillä hyvin eri vaiheissa. Toinen kokee sen aikaisessa vaiheessa heti maahanmuuton jälkeen ja toiselle se tulee vasta vuosien kuluttua. Se voi myös ilmetä pelkkänä ohimenevänä masennuksena ja koti-ikäväinä tai jollakin se voi järkyttää koko henkisen tasapainon. (Tuominen 1998, 125.)

Jos ihmisen tulee yrittää tukea omaisiaan samalla kun kamppailee itse omien ongelmiensa kanssa, voi sietokyky joutua liian koville. Tällöin perheenjäsenten kokemat kriisit voivatkin purkautua jokaisen perheenjäsenen ongelmiksi. Esimerkiksi jos vanhemmat ovat kotona poissa tolaltaan, voivat lapset reagoida aiheuttaen koulussa häiriötä, koska eivät saa riittävästi tukea oman henkisen pahoinvointinsa voittamiseen. Myös perheväkivalta voi olla ilmentymä koko perheen kohtaamasta vieraantumisen tunteesta. (Tuominen 1998, 126-127.) Maahanmuuttajien alkoholin ja huumeiden käyttö vaihtelee paljon heidän kulttuuritaustasta riippuen. Uuden maan nuorisokulttuuriin sosiaalistumassa olevat nuoret, joiden siteet traditionaalsiin ja etnisiin arvoihin ovat löystyneet, ovat suurimmassa vaarassa sortua alkoholin tai huumeiden ongelmakäyttöön. (Alitolppa-Niitamo 1993, 68.)

Maahanmuuttajan mielenterveyden voi saada horjumaan muuttoa edeltäneet traumaattiset kokemukset. Useat tutkimukset osoittavat, että psyykkiset ongelmat ovat selvästi yleisempiä maahanmuuttajilla, jotka ovat tahtomattaan joutuneet lähtemään kotimaastaan. Etenkin pakolaisilla voi olla takanaan moniakin traumaattisia kokemuksia, kuten kokemukset sodasta, vainosta, kidutuksesta, raiskauksesta, pakkotyöstä ja aliravitsemuksesta. Myös kodin menettäminen tai poliittisen terrorin kohteena oleminen sekä läheisten ihmisten loukkaantuminen tai kuolema tai ero heistä on voinut aiheuttaa trauman. Pahimmillaan tällaiset kokemukset voivat saada aikaan erilaisia psyykkisiä ilmentymiä aivovammasta ja oppimishäiriöistä tunne-elämän häiriöihin. Tällöin on usein kysymys posttraumaattisesta stressireaktiosta. (Alitolppa-Niitamo 1993, 46, 48-49.)

Monien maahanmuuttajien kotoutuminen uuteen maahan vaikeutuu traumaattisten kokemusten takia ja heistä osa on vaarassa syrjäytyä. Trauman aiheuttamat masennus ja muut mielenterveysongelmat voivat sekoittaa todellisuuden ja kuvitelmat. Esimerkiksi monet saattavat suhtautua hyvin kielteisesti viranomaisiin ja muihin tahoihin,

jotka yrittävät tarjota heille tukeaan. Lisäksi uuden tiedon vastaanottaminen ja keskityminen voi olla hyvin hankalaa. (Mikkonen 2005, 64.)

4.2 Sopeutuminen

Akkulturaatiolla eli kulttuuriin sopeutumisella tarkoitetaan sitä, kun erilaisen kulttuuristaustan omaavat ryhmät tulevat suoraan kontaktiin toistensa kanssa ja sen seurauksena joko kummankin tai vain toisen ryhmän kulttuurissa tapahtuu muutoksia. Jokinasteinen uuden kulttuurin omaksuminen on maahanmuuttajalle ihan välttämätöntä. Jotta maahanmuuttaja pystyy hoitamaan jokapäiväiseen elämään liittyviä asioita, on hänen pakko olla kontaktissa ulkomaailmaan ja toimittava myös riittävästi sen ehdoilla. (Alitolppa-Niitamo 1993, 29, 37.)

Maahanmuuttajien uuteen maahan ja yhteiskuntaan sopeutumiseen vaikuttavat hyvin monenlaiset eri tekijät. Muuton syyllä on muun muassa suuri merkitys. Toiset voivat lähteä synnyin- ja asuinseudultaan etsimään uutta elämää, työtä ja omaa paikkaansa vapaaehtoisesti, kun toiset taas joutuvat jättämään kotimaansa tahtomattaan hakeutukseen turvaan. Muutto on ihmiselle aina henkilökohtainen tappio, jota hän selvittää itselleen koko lopun elämänsä. Muuton myötä ihminen joutuu eroon kotiseudustaan, juuristaan, kulttuuristaan ja traditioistaan sekä omista elämänarvoistaan. (Tuominen 1998, 124.) Suvun ja tuttavien luoman turvan puute on suuri menetys. Uuteen maahan muuttanut on yhtäkkiä tilanteessa, jossa kaikki ympärillä on vierasta ja arvaamatonta. (Puusaari 1998, 21.)

Maahanmuuttajan entinen elämä jatkuu ja kulkee siis mukana samalla kun hän tutustuu uuteen ympäristöön ja pyrkii sopeutumaan uuteen yhteiskuntaan. Elämä on monimutkainen sekoitus menneisyyttä ja nykyisyyttä, jossa sopeutuminen uuden yhteiskunnan jäseneksi on vain yksi pieni osa. Uuteen kulttuuriin ja ympäristöön sopeutuminen on vaiheittainen prosessi, joka muistuttaa minkä tahansa kriisin läpikäymistä. Usein maahanmuuttaja sopeutuu vielä ensin omaan vähemmistöryhmäänsä ja tätä kautta vasta vähitellen osaksi valtaväestöä ja muuta yhteiskuntaa. (Räty 2002, 108, 120.) Aikuisena maahanmuuton kokenut ei sopeudu koskaan täysin uuteen. Täydellisen sopeutumisen uskotaankin kestävän kolmen sukupolven ajan. (Puusaari 1998, 24.)

Sopeutuminen on hyvin yksilöllistä. Toiset haluavat sulautua täysin uuteen kulttuuriin, kun toiset puolestaan tahtovat säilyttää vanhat arvonsa ja tapansa, jolloin uudesta kulttuurista halutaan ottaa vaikutteita mahdollisimman vähän. Monet löytävät jonkinlaisen tasapainon kahden kulttuurin välillä, mutta osa voi tuntea jäävänsä kummankin kulttuurin ulkopuolelle ja syrjäytyä. Yksilöllinen sopeutuminen voi näkyä myös perheiden sisällä aiheuttaen ristiriitoja ja ongelmia. Kun perheenjäsenet sopeutuvat uuteen kulttuuriin eri tavoin, tuo se mukanaan asenteita, normeja ja käyttäytymismalleja, jotka voivat törmätä perheenjäsenten tai eri sukupolvien välillä. (Alitolppa-Niitamo 1993, 30, 93.)

Uuteen kulttuuriin sopeutumiseen vaikuttavat maahanmuuttajan oma persoonallisuus ja luonteenpiirteet. Avoin, joustava ja epätietoisuutta sietävä ihminen ei koe uuteen kulttuuriin sopeutumista yhtä stressaavana kuin joku toinen. Hyvä sopeutumiskyky on siis eduksi. Se auttaa maahanmuuttajaa löytämään nopeammin tasapainon kahden kulttuurin välillä. Heikon sopeutumiskyvyn omaavalle maahanmuuttajalle muutos uuteen on vaikeampaa ja raskaampaa ja hänelle esimerkiksi muutoksen aiheuttamat mielenterveysongelmat ovat yleisempiä. (Alitolppa-Niitamo 1993, 30-31.)

Sopeutuminen riippuu myös maahanmuuttajan iästä muuttohetkellä, sillä vanhempien maahanmuuttajien on usein vaikeampi omaksua uusia kulttuurimalleja käytyään sosialisointia läpi jo omassa maassaan oman maansa kulttuuriin. Myös uuden kielen oppiminen on vaikeaa vanhemmalla iällä. Hyvä koulutustausta puolestaan helpottaa uuteen kulttuuriin sopeutumista, sillä koulutuksen saanut ihminen on yleensä halukas ottamaan vastaan haasteita ja oppimaan uutta. (Alitolppa-Niitamo 1993, 31.) Myös sukupuolella, rodulla ja uskonnolla sekä erityisesti omilla odotuksilla uutta maata kohtaan on oma vaikutuksensa sopeutumisprosessissa. Mitä erilaisemmasta kulttuurista ihminen itse on kotoisin, sitä suurempi ja vaikeampi on muutos. (Tuominen 1998, 124.) Maahanmuutto kaikkine suurine muutoksineen koettelee ihmisen jaksamista ja elämänhallintaa etenkin alkuaikoina, mutta myös vielä pitkälle eteenpäinkin (Alitolppa-Niitamo 2005, 47).

Perheen tarjoama tuki ja suoja ovat maahanmuuttajalle olennaisen tärkeitä uuteen yhteiskuntaan ja kulttuuriin sopeutumisessa. Erityisesti niin sanotuista yhteisökeskeisistä ja traditionaalisista kulttuureista tulleet kaipaavat koko laajan perheen seuraa ja tukea. Heillä ydinperhe ei ole koko perhe, vaan perheeseen kuuluvat myös muun muassa

isovanhemmat, avioituneet lapset, tädit, sedät ja serkut. Omasta maasta muutettaessa perheet joutuvat usein hajoamaan, mikä vähentää muuttavien omiltaan saamaa tukea ja vaikuttaa siksi sopeutumiseen. Maahanmuuttaja voi tuntea, että hänen perheensä ei ole koossa, vaikka hän saapuukin ydinperheensä kanssa uuteen maahan. Ja vaikka perhe pysyisikin yhdessä, voi perhedynamiikka ja perheenjäsenten roolit kokea uudessa maassa suuria muutoksia, mikä aiheuttaa perheenjäsenten välille monenlaisia vaikeuksia. (Alitolppa-Niitamo 1993, 53, 92.)

4.4 Perheenjäsenten muuttuvat roolit ja erilainen sopeutuminen

Tiettyssä kulttuurissa kasvaminen merkitsee sen kielen, arvomaailman, normien ja roolien sisäistämistä, kuten myös sen yhteiskunnan rakenteen ja toiminnan hahmottamista. Nämä arvot, normit ja roolit esiintyvät puhtaimmillaan perheenjäsenten välisissä suhteissa ja lastenkasvatuksessa. Perheenjäsenten rooleihin ja toimintaa sääteleviin arvoihin ja normeihin perustuu myös perheen ihmissuhteiden toimivuus. (Alitolppa-Niitamo 2005, 45.)

Uuteen maahan muuttamisen myötä kaikki aiemmin opitut ja itsestään selvänä pidetyt normit ja roolit eivät enää välttämättä toimikaan odotetusti. Aikuinen voi joutua lapsen tavoin opettelemaan uudet pätevät normit, säännöt ja roolit sekä uuden yhteiskunnan toimintaperiaatteet. Muutokseen joutuvat samalla myös oma vanhemmuus ja omat kasvatuseriaatteen. Maahanmuuttajavanhemmat joutuvatkin ohjaamaan ja kasvattamaan lapsiaan sekä tekemään valintoja tilanteessa, jossa aiemmat roolimallit ja normit eivät välttämättä toimi. Vanhemmuuden kannalta aikuisten pääseminen mukaan uuteen yhteiskuntaan ja sosiaalisiin verkostoihin sekä uuden kielen oppiminen on siis erityisen tärkeää. (Alitolppa-Niitamo 2005, 45-46.)

Perheenjäsenten välisten roolien muutoksissa näkyvät herkästi maahanmuuton psykologiset vaikutukset ja ne ovat haaste perheen sisäiselle yhtenäisyydelle. Muutokset perhedynamiikassa voivat ilmetä sekä sukupolvien että sukupuolten välisissä suhteissa. Perheenjäsenten välisellä eritahtisella kotoutumisella on vaikutusta perheenjäsenten vuorovaikutus- ja valtasuhteisiin. Parisuhteissa kotoutuminen voi olla eritahtista muun muassa silloin, kun toinen puoliso on muuttanut maahan toista selvästi aikaisemmin tai on kyse niin sanotusta kahden kulttuurin perheestä, jossa toinen on etnisesti suomalainen. Puolisot joutuvat keskenään epätyytyttävään valta-riippuvuus-

suhteeseen jos toisella heistä on enemmän kosketusta yhteiskuntaan ja sosiaalisiin verkostoihin sekä parempi kielitaito. (Alitolppa-Niitamo 2005, 45-46.)

Sukupolvien välistä eritahtista kotoutumista tapahtuu taas helposti perheissä, joissa lapset ja nuoret menevät kouluun. Lapset pääsevät siten automaattisesti valtakulttuurin vaikutuspiiriin, kun vanhemmat puolestaan saattavat jäädä täysin eristykseen siitä, esimerkiksi työttömyyden vuoksi. Vanhemmat eivät kykene oppimaan maan kieltä ja yhteiskunnan toimintaperiaatteita yhtä nopeasti kuin lapset. Vanhempien ja lasten väliset roolit perheessä voivatkin tästä johtuen kääntyä vaarallisesti ylösalaisin. Lapset voivat joutua ohjailemaan vanhempiaan uudessa yhteiskunnassa ja ottamaan liikaa vastuuta perheen asioista, jonka seurauksena lapset menettävät huolettoman lapsuutensa ja vanhemmat puolestaan menettävät auktoriteettinsa lapsia kohtaan. (Alitolppa-Niitamo 2005, 46.)

Suomessa maahanmuuttajaperheille voi tulla täysin outoina asioina muun muassa tasa-arvoisuus, vapaa seurustelu, avoliitot, avioerot, perhesuunnittelu, naisten työskentely kodin ulkopuolella tai miesten osallistuminen lastenhoitoon. Myös television ja mainosten esittelemä monimuotoinen vapaa seksuaalisuus voi ahdistaa etenkin traditionaalisista kulttuureista tulleita. (Puusaari 1998, 26.) Suomalainen individualistinen perhemalli vaikuttaa maahanmuuttajaperheiden keskinäisiin suhteisiin ja muuttaa perheen sisäisiä rooleja. Esimerkiksi yhteisöllisistä kulttuureista muuttavien voi olla hyvinkin vaikeaa ymmärtää suomalaista yksilökeskeistä perhekulttuuria ja yksilön itsenäistä asemaa perheessä ja yhteiskunnassa. Suomessa muun muassa naisia rohkaistaan ulos kodeistaan työhön ja opiskelemaan, mikä voi asettaa heitä uuteen asemaan kodissaan. Myös lapset voivat haluta elää suomalaisten tavoin vapaammin ja itsenäisemmin, kuin mihin perhe on omassa maassaan tottunut. Suomalainen arvo maailma voi horjuttaa maahanmuuttajavanhempien asemaa perheessään. (Räty 2002, 113.)

Erityisesti murrosikäisen nuoren perheellä on vähemmän aikaa sopeutua yhdessä uuteen maahan ja uuteen tilanteeseen, ennen kuin lapsi itsenäistyy ja muuttaa kotoa. Nuoren perhe kohtaa lisäksi monenlaisia siirtymävaiheita ja sukupolvien välisiä konflikteja yhtä aikaa. Maahanmuuttajavanhemmat voivat kokea esimerkiksi vaikeana sen, että heidän lapsensa seurustelee toisesta kulttuurista olevan kanssa. Se voi tuntua

vanhemmista uhkana kulttuurisen perinteen säilyttämiselle ja jopa uhkana koko etnisen ryhmän olemassaololle. (Alitolppa-Niitamo 1993, 100.)

4.4.1 Miesten roolit ja sopeutuminen

Monissa kulttuureissa miehelle elämän sisällön antavat työ ja asema yhteiskunnassa. Mies on perheen pääasiallinen elättäjä ja perheenpää, jonka katsotaan olevan naisen yläpuolella. Mies tekee kaikki perhettä koskevat päätökset. Suomeen tullessaan perheen isä usein kuitenkin menettää tämän roolin ja samalla myös auktoriteettiasemansa perheessä, sillä miehen voi olla vaikeaa saada työtä ja hänen aiempaa asemaansa ei tunneta uudessa maassa. Suomalainen yhteiskunta tarjoaakin kummallekin sukupuolelle samat mahdollisuudet ja arvostuksen. Näin mies menettää hänen tärkeimmän elämänsä sisällön ja mielekkyyden. (Forsander 1994a, 33; Saleh 1994, 77.) Miehille aiheutuukin runsaasti stressioireita ja masennusta heidän kykenemättömyydestään huolehtia perheen taloudellisesta turvallisuudesta ja myös kykenemättömyydestä auttaa kotimaahan jääneitä omaisia taloudellisesti. (Tuominen 1998, 138.) Auktoriteettiaseman murtumista saattaa vielä pahentaa se, jos naiset alkavat laajentamaan omaa reviiriään ulos perheestä ja kun lapset omaksuvat yhä voimakkaammin suomalaista arvomaailmaa (Alitolppa-Niitamo & Abdullahi 2001, 147).

Miehet viettävät usein runsaasti aikaa kodin ulkopuolella, mutta heidän kontaktinsa valtaväestöön saattavat silti olla hyvinkin vähäisiä. Ennakkoluulot ja jopa vainoharhaisuus suomalaisia kohtaan voivat olla hallitsevia ulkomaalaisten miesten keskuudessa. Siksi he eivät kykene tavalliseen vuorovaikutukseen, vaan voivat käyttäytyä jopa hyökkäävästi. Esimerkiksi Suomessa asuvat somalimiehet välttelevät tietoisesti kontakteja suomalaisten kanssa. Monesti naiset hyväksytäänkin uuteen yhteiskuntaan miehiä helpommin ja lasten kautta he voivat oppia uuden maan tavat miehiä nopeammin. (Tuominen 1998, 138.)

Miehen tietynlainen rooli asettaa monissa kulttuureissa miehelle myös paineita ja odotuksia. Tästä esimerkkinä on tietynlainen ”machoilu”, mikä aiheuttaa usein konflikteja. Osoittaakseen, että heillä menee hyvin, miehet ajautuvat monesti naissuhteisiin, jotka aiheuttavat ongelmia perheissä. Masennusta yritetään poistaa lisääntyneellä alkoholin käytöllä, mikä taas puolestaan voi johtaa lisääntyneeseen perheväkivaltaan.

Sen seuraukset näkyvätkin niin perheen aikuisissa kuin lapsissa. (Tuominen 1998, 138.)

4.4.2 Naisten roolit ja sopeutuminen

Naisten roolit voivat vaihdella kulttuureittain hyvin paljon, mikä aiheuttaa omat erityisongelmansa naisten sopeutumisessa länsimaiseen yhteiskuntaan. Naisen paikka on yleensä traditionaalisissa kulttuureissa kotona, eikä hän osallistu kodin ulkopuoliseen toimintaan. Traditionaalisissa kulttuureissa eläneet eivät myöskään ole tottuneet toimimaan ydinperheissä ja he kaipaavat voimakkaasti omaa laajan perheyhteisön antamaa sosiaalista verkostoa ja tukea. Lasten hoitaminen voi tuntua hyvin raskaalta ilman ulkopuolisia kontakteja. Suurempien perhettä koskevien päätösten tekeminen on aiemmin kuulunut joko miehelle, äidille tai anopille, joten niistä vastuun ottaminen voi olla vaikeaa. Vastuun ottaminen ja lisääntynyt vapaus voi olla aivan uusi asia naiselle, mikä aiheuttaa epävarmuutta. (Alitolppa-Niitamo 1993, 96-97.)

Ei-länsimaista muuttaneiden naisten koulutus on usein hyvin vähäinen tai täysin olematon. Lapsiluku perheissä voi suomalaiseseen ydinperheeseen verrattuna olla monikertainen. Lasten- ja kodinhoito vievätkin usein naisten kaiken ajan ja pitävät heidät tiiviisti kotona. Tästä syystä naisten osallistuminen kielikursseille tai ammatilliseen koulutukseen on vaikeaa. Myös sosiaalisten kontaktien luominen on hankalaa ja usein sosiaalinen elämä on eriytynyt lähinnä etnisen ryhmän sisäisiin verkostoihin. (Alitolppa-Niitamo & Abdullahi 2001, 146.)

Huono kielitaito tekee naisille sopivan työpaikan löytämisestä vaikeaa. Löytäessään kuitenkin työpaikan, jossa nainen saa tasa-arvoista kohtelua ja omia ansioita, hän löytää paremman itsenäisyyden ja omanarvontunteen aiempaan verrattuna. (Alitolppa-Niitamo 1993, 97.) Naisesta saattaa tulla myös perheen pääasiallinen elättäjä jos mies on työttömänä tai opiskelee. Tällöin nainen voi kokea olevansa tasa-arvoinen miehensä kanssa ja myös odottaa tasa-arvoista kohtelua mieheltään. (Forsander 1994a, 33; Saleh 1994, 77.) Naisen on hyvin vaikea asettua enää perinteiseen alistuvaan rooliin, mitä mies häneltä edelleen voi odottaa. Naisen uusi asema ja joskus radikaalikin muutos voi johtaa aviopuolisoiden välisiin ristiriitoihin ja jopa väkivaltaan tai avioeroon. (Alitolppa-Niitamo 1993, 97.)

Maahanmuuttajaperheissä ja monikulttuurisissa perheissä onkin yleensä parisuhdeväkivallan taustalta löydettävissä erityispiirteitä, jotka liittyvät kulttuurisidonnaisiin käsityksiin naisen ja miehen asemista sekä rooleista yhteiskunnassa. Väkivalta voi liittyä miehen etuoikeuksien ja valta-aseman hyväksikäyttämiseen, uskonnollisilla säännöillä pelottelemiseen tai seksiin pakottamiseen. Viime vuosikymmenen aikana maahanmuuttajanaisten kohtaama väkivalta lähisuhteissaan on tullut näkyvämmäksi. (Puhakainen 2006, 77-78.) Maahanmuuttajanaisten osuus turvakotien asiakkaista on kasvanut ja he hakeutuvat turvakoteihin 8.5 kertaa useammin kuin suomalaiset naiset. On kuitenkin otettava huomioon, että maahanmuuttajanaيسilla ei ole samanlaisia turvaverkostoja ympärillään kuin suomalaisilla. (Alitolppa-Niitamo 2005, 44.)

4.4.3 Lasten roolit ja sopeutuminen

Kahden kulttuurin välimaastossa kasvavat lapset ja nuoret voivat tuntea suurta ristiriitaa ja hämmennystä erilaisten kulttuuristen odotusten ja viestien välillä, mikä vaikeuttaa heidän vakaan identiteetin kehittymistä. Päiväkodin ja koulun kautta lapset oppivat uuden kielen ja kulttuurin vanhempiaan nopeammin. Vanhemmat eivät kuitenkaan ehkä halua lastensa omaksuvan liikaa suomalaisia arvoja ja toimintatapoja, vaan pyrkivät sosiaalistamaan heitä omaan kulttuuriinsa. Silti he voivat odottaa lastensa menestyvän koulussa. (Alitolppa-Niitamo & Abdullahi 2001, 145.) Vanhemmat ehkä pelkäävät kaikkea uutta ja uskovat menettävänsä lapsensa jos nämä omaksuvat liikaa suomalaista kulttuuria (Puusaari 1998, 27). Saadessaan vaikutteita molemmista kulttuureista lapset saattavat tuntea, että he eivät kuulu kunnolla kumpaankaan (Alitolppa-Niitamo & Abdullahi 2001, 145).

Varauksettomien lasten sopeutuminen uuteen kulttuuriin ja uuden kielen oppiminen vanhempiaan aikaisemmin asettaa taas lapset epätavalliseen rooliin perheessä. Lapset joutuvat esimerkiksi hoitamaan perheen käytännön asioita ja tulkkaamaan vanhemmilleen, jonka seurauksena he saavat liian paljon valtaa ja vastuuta sekä kuulevat ja saavat tietoonsa asioita, jotka eivät vielä sen ikäisille kuuluisi. (Puusaari 1998, 27.) Lapsi voikin alkaa käyttää suomalaisen yhteiskunnan sääntöjä ja normeja aseena vanhempiaan vastaan. Hän voi myös alkaa puhua vanhemmilleen ainoastaan suomea tietäen, että vanhempien kielitaito ei riitä auktoriteetin ylläpitoon. Käytöksellään hän pyrkii osoittamaan olevansa enemmän suomalainen kuin vanhempansa ja siksi heidän yläpuolellaan. (Tuominen 1998, 136-137.)

Lapsi joutuu kahdenlaisten haasteiden eteen maahanmuuton yhteydessä. Hän ratkoo moninaisia normaalin kasvavan ja kehittyvän lapsen kehitystehtäviä, mikä ei normaalioloissakaan ole aina helppoa. Tämän ohella lapsen täytyy käydä läpi moninainen uuteen kulttuuriin sopeutuminen, johon liittyy muun muassa uuden kulttuurin ja tapojen kohtaaminen, ystävien ja sukulaisten menetyksen käsitteleminen sekä kodin ja koulun sosialisatiomallien ristiriitojen selvittäminen. Näiden kahden erilaisen kehitystehtävän vuorovaikutus voi olla lapselle niin stressaava ja ylivoimainen, että hänen normaali kehityksensä häiriintyy. (Alitolppa-Niitamo 1993, 98.)

Murrosiässä oleville nuorille on erityisen vaikeaa taiteilla vanhan ja uuden kulttuurin välillä, sillä samanaikaisesti he yrittävät löytää myös oman identiteettinsä ja paikkansa elämässä. (Puusaari 1998, 27.) Vanhempien tuntiessa ehkä itsensä voimattomiksi ja kaivattessa kotiin, nuori pyrkii puolestaan etsimään siteitä uuteen yhteiskuntaan. Ikätovereistaan nuori saa turvaa ja heidän kauttaan hän voi paremmin tuntea kuuluvansa johonkin. (Räty 2002, 169.) Vanhemmat saattavat kuitenkin torjua kaikki uudet vaikutteet ja painostaa nuorta säilyttämään vanhat tavat sekä käyttäytymään ja pukeutumaan vanhan kulttuurin mukaisesti. Nuori haluaakin ehkä toisaalta miellyttää vanhempiaan ja saada heidän hyväksyntää, mutta häntä houkuttavat myös uusi kaveripiiri uusine vaikutteineen. (Puusaari 1998, 27.)

Murrosiässä elävä nuori voi herkästi alkaa myös arvostella vanhempiensa kulttuuria. (Puusaari 1998, 27.) Hän pyrkii kokeilemaan rajojaan suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevien normien ja tapojen mukaisesti (Tuominen 1998, 136). Nuoren kuohuntaa ja murrosikää ei voida välttämättä edes perheessä tai perheen ja ulkopuolisen tahon kanssa käsitellä, sillä kaikissa kulttuureissa ei tunneta murrosiän käsitettä. Jos vanhemmat eivät anna nuoren elää uudessa yhteiskunnassa, voi hän pahimmillaan vieraantua siitä täysin. Toisaalta taas uuden kulttuurin vaikutteita ominutta nuorta saatetaan jopa hyljeksiä perheessä tai suvussa. (Puusaari 1998, 27.)

5 LASTENSUOJELU JA MAAHANMUUTTAJAPERHEET

5.1 Suomalainen lastensuojelu

Lastensuojelulaki (1983/683) on Suomen lastensuojelulainsäädännön ydin, johon on sisällytetty tärkeimmät lastensuojelua koskevat säännökset. Lastensuojelulain ohella

muun muassa Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361) sekä Lapsen oikeuksien sopimus määrittelevät lasten suojelua ja kohtelua Suomessa.

Lastensuojelulain (1983/683) mukaan lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeudet turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusijan erityiseen suojeluun. Tähän tavoitteeseen pyritään vaikuttamalla yleisiin kasvuoloihin, tukemalla huoltajia kasvatustehtävässä ja toteuttamalla perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua, johon kuuluvat avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto. Tärkeintä kaikessa lastensuojelussa on lapsen edun huomiointi, jonka selvittämisessä on otettava huomioon myös lapsen omat toivomukset ja mielipide. (L 5.8.1983/683, 1-2, 8-10§.)

Lastensuojelu lähtee siis sananmukaisesti lapsen suojelun tarpeista. Sen keskiössä on perhe, mutta erityisen huomion kohteena on lapsi tai lapset, jotka ovat laukaisseet suojelun tarpeen. Lastensuojelun tehtävänä on työskennellä paremman tulevaisuuden puolesta tukemalla ihmisiä ottaen huomioon heidän odotuksensa ja voimavaransa. Kaikki työ tähtää niin lapsen kuin perheen kuntoutumiseen sekä integroitumiseen muiden joukkoon. (Mikkola 2004b, 77.)

Mikkolan mukaan (2004) laajasti ymmärrettynä lastensuojelu tarkoittaa toimintaa, jolla pyritään lasten ja nuorten hyvinvointiin. Siihen sisältyvät muun muassa lasten ja perheiden taloudellinen tukeminen sekä asumisen tukeminen. Julkiset palvelut, kuten neuvola, päivähoito ja koulu ovat keskeisiä lasten kehityksen ja kasvun tukijoita, kuten myös elinolojen kehittäminen ja turvaaminen lasten tarpeita vastaavasti. Suppeammin ajateltuna lastensuojelu voidaan käsittää osaksi perhe- ja yksilökeskeistä sosiaalityötä, jonka tarkoituksena on tukea vaikeaan elämäntilanteeseen joutuneita lapsia ja heidän perheitään selviytymään ongelmistaan ja sitä kautta kehittymään ja kasvaamaan tasapainoiseen elämään. Näin ajateltuna lastensuojelu koskettaa myös lapsen perheoikeudellista asemaa eli lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen, adoptioon, isyyteen ja elatukseen liittyviä kysymyksiä. (Mikkola 2004a, 61.)

Lastensuojelun järjestäminen kunnassa

Lastensuojelulain (1983/683) 4§:n mukaan on kunnan huolehdittava siitä, että lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan vastaamaan kunnassa ilmenevää tarvetta. Sosiaalilautakunnan tulee hyväksyä yleiset perusteet ja ohjeet lautakunnan alai-

sen lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Kunta voi järjestää lastensuojelua esimerkiksi ostamalla palveluja toiselta kunnalta, kuntaliitolta, valtiolta tai muulta julkisen palvelun tuottajalta sekä yksityisiltä palvelun tuottajilta. Näitä ovat muun muassa yksityiset yhdistykset, säätiöt, osakeyhtiöt ja yksityiset ammatinharjoittajat. Lastensuojelun laitospalveluja kunta voi järjestää joko yksin tai yhdessä yhden tai useamman kunnan kanssa. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 22-23.)

Uusi lastensuojelulaki

Uusi lastensuojelulaki astuu voimaan 1.1.2008. Lain tavoitteena on turvata lapsen ja perheen tarvitsemat tukitoimet ja palvelut. Uuden lastensuojelulain turvin pyritään mahdollistamaan entistä varhaisempi ongelmiin puuttuminen ja tehokas tuki avopalveluissa, sekä parantamaan viranomaisten välistä yhteistyötä Tarkoituksena on myös parantaa lapsen ja vanhempien oikeusturvaa erityisesti lastensuojeluun liittyvässä päätöksenteossa. Ensi vuoden alusta voimaan tulevan lastensuojelulain (417/2007) 12§:n mukaan kuntien on laadittava suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnitelman tulee sisältää kattavasti lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvointiin liittyvät palvelut. (Uotinen 2007, 1.)

Avohuolto

Lastensuojeluviranomaisten tulee ryhtyä tukitoimenpiteisiin viipymättä mikäli lapsen kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa hänen terveyttään tai kehitystään, tai mikäli lapsi itse vaarantaa terveyttään tai kehitystään omalla käyttäytymisellään (L 5.8.1983/683, 12§). Tilanteissa, joissa perhe tulee lastensuojelun asiakkaaksi, on lastensuojeluviranomaisten ensisijaisesti pyrittävä siihen, että asiakkaat tulisivat toimeen mahdollisimman omatoimisesti ja voisivat asua omissa kodeissaan. Viranomaisten tehtävänä on tukea lapsen vanhempia ja muita lasta hoitavia henkilöitä lapsen hoidossa ja kasvatuksessa. Lasta ja perhettä pyritään tukemaan avohuollollisin keinoin niin pitkälle kuin mahdollista. (Taskinen 1999, 12.)

Avohuollon tukitoimia ovat neuvonta ja ohjaus, tukihenkilötoiminta, tehostettu perhetyö, erityispäivähoidon ja perheneuvolan palvelut, virike- ja harrastustoiminta sekä taloudellinen tuki. Lapselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimena myös kodin ulkopuolista perhehoitoa tai laitoshuoltoa joko yksin tai yhdessä hänen vanhempiensa tai huoltajiensa kanssa. Tällöin lasta ei oteta sosiaalilautakunnan huostaan. Avohuol-

lon tukitoimena järjestetty sijoitus on suunniteltu yleensä lyhytaikaiseksi ja se on järjestetty asianosaisten suostumuksella eli se perustuu vapaaehtoisuuteen. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 16, 21.) Kaikkia avohuollon tukitoimia pyritään toteuttamaan yhdessä lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden häntä hoitavien henkilöiden kanssa. Niiden tarkoituksena on vahvistaa vanhempien voimavaroja siten, että he pystyisivät toimimaan riittävän hyvinä vanhempina lapsilleen. (Ahto & Mikkola 1999, 7.)

Huostaanotto

Avohuollon tukitoimet eivät aina riitä turvaamaan lapsen hyvää hoitoa ja kasvatusta. Joidenkin vanhempien tuen tarve voi olla niin suuri, ettei siihen pystytä vastaamaan. Jotkut vanhemmat taas saattavat kieltäytyä avusta ja tuesta.

Sosiaalilautakunnan tulee ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle lastensuojelulain (1983/683) 22§:n mukainen sijaishuolto mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai muut lapsen ja kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään esimerkiksi päihteiden käytöllä tai käyttäytymällä epäsosiaalisesti, ja jos avohuollon tukitoimet eivät ole taroituksenmukaisia, mahdollisia tai jos ne ovat riittämättömiä. Lisäksi sijaishuollon tulee lain (1983/683) mukaan olla lapsen edun mukaista ja antaa lapselle paremmat olosuhteet kuin hänellä muutoin olisi. Huostaanotto jatkuu vain niin kauan kuin sen edellytykset ovat olemassa, enintään kuitenkin 18 ikävuoteen saakka. Huostassapito on lopetettava, kun sen perusteita ja sijoituksen tarvetta ei enää ole, ellei lopettaminen ole selvästi lapsen edun vastaista. (L 5.8.1983/683, 16§, 20§.)

Lapsi on otettava kiireellisesti huostaan jos lapsi on lastensuojelulain (1983/683) 16§:ssä mainitusta syystä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen huostaanoton ja sijaishuollonkin tarpeessa. Tällöin päätöstä huostaanotosta ei tarvitse alistaa läänin-oikeuden vahvistettavaksi. Kiireellinen huostaanotto kuitenkin lakkaa viimeistään 14 päivän kuluttua päätöksen tekemisestä, ellei sitä siihen mennessä oteta käsiteltäväksi varsinaisena huostaanottoasiana. (L 5.8.1983/683, 18§.)

Sijaishuolto

Lastensuojelulain (1983/683) 19§:n mukaan huostaanoton aikana sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä olinpaikasta. Lapsen huoltajuus ja holhous säilyvät

kuitenkin lapsen vanhemmilla ja sosiaalihuollon tuleekin pyrkiä yhteistoimintaan lapsen vanhempien tai muiden huoltajien kanssa. (Ahto & Mikkola 1999, 9.) Vanhempia tai muita huoltajia on siis kuultava lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvissä asioissa ja heillä on halutessaan oikeus hakea muutosta lasta koskeviin päätöksiin (Taskinen 1999, 9).

Sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä. (L 5.8.1983/683, 24§.) Suhteiden säilyttäminen on välttämätöntä, että lapsi voisi aikanaan palata vanhempiensa luokse takaisin. Se on tärkeää myös lapsen itsetuntemuksen ja yhteenkuuluvuuden kannalta. Joskus yhteydenpitoa voidaan kuitenkin joutua rajoittamaan jos se on selvästi lapsen edun vastaista, vaarantaa lapsen kehitystä tai turvallisuutta tai se on välttämätöntä vanhempien, sijaisperheen, muiden lasten tai laitoksen henkilöstön turvallisuuden ja työrauhan vuoksi. (Taskinen 1999, 48.)

Kun lapsi on huostaanoton jälkeen päätetty sijoittaa kodin ulkopuolelle hoitoon, pyritään hänelle löytämään sijoituspaikka, joka vastaa parhaiten juuri hänen tarpeitaan. Sijaishuolto voidaan järjestää laitoshuoltona, perhehoitona tai jollain muulla tarkoituksenmukaisella tavalla, kuten asuntolassa tai hoitona sairaalassa. (Ahto & Mikkola 1999, 8.) Laitoshuollolla tarkoitetaan lapsen tai nuoren hoitoa ja kasvatusta lastensuojelulaitoksessa ja perhehoidolla lapsen huollon järjestämistä perhekodissa tai sijaiskodissa (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 17) .

Jälkihuolto

Sijaishuollon päättymisen jälkeen sosiaalitoimen on aina järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto. Sen avulla tuetaan lasta tai nuorta, hänen vanhempiaan tai huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa lapsi on. Jälkihuolto päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (L 5.8.1983/683, 34§.) Jälkihuoltoa edeltää huostaanoton lakkaaminen, paluu aikaisempaan perheeseen tai siirtyminen itsenäiseen asumiseen. Tärkeä tukimuoto on järjestää nuorelle asunto jos hänellä ei ole kotia. Nuorta tuetaan alkuvuoden turvin sekä itsenäistymiseen tarkoitettua säännöllisen tuen avulla. Muuten jälkihuollossa on yleisesti ottaen kysymys avohuollon tukitoimien kohdentamisesta lapselle ja hänen perheelle. (Mikkola 2004b, 77-78.)

Perhehoito

Perhehoito tarkoittaa lastensuojelussa lapselle oman kodin ulkopuolella yksityiskodissa annettavaa ympärivuorokautista hoitoa, kasvatusta ja muuta huolenpitoa. Sitä annetaan lapselle, jonka hoitoa ei voida järjestää tarkoituksenmukaisesti hänen omassa kodissaan tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita hyödyntäen tai jonka ei katsota olevan laitoshuollon tarpeessa. Perhehoidon tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää lapsen perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä. (L 17.9.1982/710, 25§.)

Sosiaalihuoltolain perusteluiden mukaan perhehoitoa voi antaa henkilö, joka on työsuhteessa perhehoidon järjestämisestä vastaavaan kuntaan tai kuntaliittoon. Perhehoitoa voi antaa myös yksin tai yhdessä useamman henkilön kanssa itsenäisenä yrittäjänä, jolloin henkilöt ovat yksityisiä palveluntuottajia. Lisäksi perhehoitoa voidaan antaa toimeksiantosopimuksen perusteella, joka tehdään perhehoitoa antavan henkilön ja perhehoidosta vastaavan kunnan tai kuntaliiton välillä. (Laaksonen 1993, 2.) Toimeksiantosopimuksen tehneet toimivat sijaisvanhempina, eikä toimeksiantosuhteen solmiminen merkitse työsuhteen syntymistä perhehoitajan ja kunnan välillä (Ahto & Mikkola 1999, 12).

Perhehoidon tarkka ja yksikantainen määrittelemine on hankalaa sen useampien eri toimintamuotojen vuoksi. Ahdon ja Mikkolan (1999) mukaan perhehoito viittaa sijaisperheiden kodeissa tapahtuvaan perheenomaiseen, taloudellisesti tuettuun, julkisen järjestelmän valitsemaan ja valvomaan sijaishuoltoon (Ahto & Mikkola 1999, 9). Perhekoti on lääninhallitukselta luvan saanut tai perhehoitajalaissa tarkoitettu kunnan tai kuntayhtymän hyväksymä yksityiskoti, jossa tarjotaan perhehoitoa. (L 17.9.1982/710, 26§.) Sosiaalihuoltolain perusteluiden mukaan kaikki perhehoitoa antavat kodit ovat perhekoteja. Laitoshuollosta perhehoito erottuu hoidettavien määrän suhteen ja siinä, että hoito tapahtuu hoitajan kodissa. Lisäksi lastensuojelulaitosten yhteydessä toimii pieniä ja perheenomaisia hoitoyksiköitä, joissa hoito on hyvin samankaltaista kuin perhekodeissa. (Laaksonen 1993, 2-3.)

Vaikka ammatillisissa perhekodeissa hoito perustuu perheenomaiseen asumiseen, on toiminnan edellytyksenä, että se pohjautuu laajempiin ammatillisiin valmiuksiin kuin perinteisessä perhehoitoyksikössä. Ammatilliset perhekodit toimivat hoitovuorokau-

simaksua vastaan, jossa kysymyksenä voi olla avohuollon tukitoimenpide, huostaanotto tai jälkihuolto. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 18.)

Perhehoitajan nimikettä käytetään myös perhehoitotyötä tekevän ollessa työsuhteessa siihen kuntaan, josta lapsi on sijoitettu. Tällöin on kyse niin sanotusta kunnallisesta ammatillisesta perhekodista, joka voi toimia perheen omassa asunnossa tai kyseisen kunnan osoittamissa tiloissa. Kunnallisena ammatillisena perhekotina voidaan toimia myös toimeksiantosopimuksen perusteella. (Ahto & Mikkola 1999, 13.)

Yksityisten perhekotien liitto ry perustettiin vuonna 1992 ja sen tarkoituksena on auttaa ja tukea perhekotitoimintaa harjoittavia ammattilaisia. Liitto määrittelee perhekodin pieneksi hoitoyksiköksi, jossa on korkeintaan seitsemän hoitopaikkaa omat alaikäiset lapset mukaan lukien. Poikkeuksen voi tehdä sisarusten sijoittaminen. Yksityinen perhekoti hoitaa päätoimisesti lapsia. Perhekotien toiminta perustuu vanhempien pysyvään parisuhteeseen. Ainakin toisella vanhemmista on oltava kasvatus- ja lastensuojelualan koulutusta ja kokemusta ja lisäksi molempien tulisi suuntautua sosiaalisesti lasten kasvatukseen. (Laaksonen 1993, 5.)

Sosiaalihuoltolain (1982/710) 26 a §:ssä edellytetään toisen hoitajan ammatillisuutta vain jos perheessä hoidetaan yli neljää alaikäistä lasta yhtä aikaa. Perhehoitajalaissa (1992/312) 1§:ssä hoitajan kelpoisuusehdoiksi määritellään tehtävään soveltuva koulutus ja riittävä työkokemus. Asetuksessa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista (1992/804) kelpoisuus lastensuojelulaitosten virkoihin määritellään hyvin samansuuntaisesti, mutta kokemusta ei edellytetä. (Laaksonen 1993, 13.) Sijaisvanhemmilta edellytetään normaalia vanhemmuutta ja toisaalta vastaamista lapsen erityistarpeisiin. Perhehoidossa elävät sijoitetut lapset tarvitsevat usein tavallista enemmän huomiota, suojelua ja hoivaa johtuen heidän aiemmista kokemuksistaan. Vanhempien tulee paneutua jokaisen lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen. Heidän tulee pyrkiä korjaamaan ja korvaamaan lapsen aikaisempia kokemuksia uusilla myönteisillä kokemuksilla. (Ahto & Mikkola 1999, 24.)

Laitoshuolto

Sosiaalihuoltolaissa (1982/710) laitoshuollolla tarkoitetaan sosiaalihuollon toimintayksikössä järjestettävää jatkuvaa hoitoa, ylläpitoa ja kuntouttavaa toimintaa. Huoltoa annetaan apua, hoitoa tai muuta huolenpitoa tarvitsevalle henkilölle, kun sitä ei voida

tai ei ole tarkoituksenmukaista järjestää henkilön omassa kodissa muita sosiaalipalveluita hyödyntäen. (L 17.9.1982/710, 24§.) Lastensuojelun laitoshuoltona toteutettua sijaishuoltoa järjestävät lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit sekä muut näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset (L 5.8.1983/683, 29§). Lastensuojelulaitokset voivat olla erikoistuneita hoitamaan esimerkiksi vain pieniä lapsia tai nuoria tai jotain erityishoitoa tarvitsevia lapsia ja nuoria. Joissain laitoksissa voidaan hoitaa myös kokonaisia perheitä. Hoito laitoksissa voi olla pitkä- tai lyhytaikaista. (Ahto & Mikkola 1999, 9.) Laitoshuollossa lasten kanssa ja mukana heidän arjessa toimivat ammatillisesti pätevät ja pääasiassa palkkatyösuhteessa olevat työntekijät (Pösö 2004, 206). Laitoshuollon ja perhehoidon rajat ovat alkaneet viime aikoina hämärtyä, kun uusiksi sijoituspaikoiksi ovat tulleet ammatilliset perhekodit ja laitosten yhteydessä toimivat perhekodit. Näistä kummankaan ei voida sanoa olevan varsinaisesti laitoksia, mutta ne eivät toisaalta vastaa myöskään sijaisperhetoimintaa. (Pösö 2004, 206.)

Erona laitoksien ja perhekotien välillä on kuitenkin se, että laitoksissa on enemmän vastaavaa henkilöstöä hoitamassa lapsia kuin perhekodeissa. Lastensuojelulaitoksen yhdessä asuinyksikössä saa lastensuojeluasetuksessa (1983/1010) olevan säädöksen mukaan hoitaa enintään kahdeksaa lasta tai nuorta ja siellä on oltava vähintään viisi hoito- ja kasvatustehtävästä vastaavaa työntekijää. Asuinyksikköä voi samassa laitoksessa olla useitakin, joissa voidaan hoitaa yhteensä enintään 24:ää lasta tai nuorta. (A 16.12.1983/1010, 8§.)

5.2 Maahanmuuttajat lastensuojelun asiakkaana

Suomessa maahanmuuttajalapset ja -perheet ovat vielä suhteellisen pieni ryhmä lastensuojelun asiakkaina. Kuitenkin 1990-luvulta alkaen merkittävästi lisääntynyt maahanmuutto antaa aihetta tarkastella maahanmuuttajien lastensuojelun asiakkuuteen liittyviä haasteita ja erityiskysymyksiä. (Anis 2006, 69.) Rädyn (2002) mukaan maahanmuuttajien osuus lastensuojelun asiakkaina on alkanut lisääntymään. Erityisesti se näkyy pääkaupunkiseudulla, jossa maahanmuuttajaväestön osuus valtaväestöstä on suhteessa suurempi kuin muualla maassa. (Räty 2002, 174.)

Aniksen (2006) mukaan etnisiin vähemmistöihin kuuluvat lapset ovat yliedustettuina lastensuojelussa. Tämä johtunee siitä, että vähemmistöihin kuuluvat lapset ohjautuvat helpommin lastensuojelun asiakkaiksi, kun valtakulttuurista erottuvat kasvatustavat

tulkitaan lastensuojelullisiksi ongelmiksi. Selityksenä voi olla osaltaan myös se, että vähemmistönä elämiseen sisältyy enemmän taloudellisia ja sosiaalisia selviytymisriskejä. (Anis 2006, 70.) Lasten kasvattaminen on haastavaa ympäristössä, jonka normit poikkeavat vanhempien omista normeista ja kun lasten kotoutuminen on tyypillisesti vielä vanhempien kotoutumista nopeampaa. Ero kantaväestöön lastensuojelun tarpeessa on määrällisesti kuitenkin kohtuullisen pieni ja huostaanottoja on maahanmuuttajataustaisia lapsia kohti hieman vähemmän kuin kantaväestön keskuudessa. Sijoitettujen lasten kohdalla ei ole merkittävää eroa tilastollisesti. (Gissler, Malin, Matveinen, Sarvimäki & Kangasharju 2006, 24-25.)

5.2.1 Lastensuojelullisten toimien syitä

Maahanmuuttajien kohdalla puhutaan yleensä ihmisten välisen vuorovaikutuksen sijaan kulttuurien kohtaamisesta. Perheongelmista keskusteltaessa voidaan puhua ihmis-suhteiden ja sosioekonomisten tekijöiden sijaan kulttuurikonflikteista. Kulttuuriristiriitojen aiheuttamat konfliktit perheissä korostuvat myös pohdittaessa lasten huostaanoton syitä. Niiden korostaminen on kuitenkin ongelmallista, sillä esimerkiksi huostaanoton perusteet sisältävä lakiteksti ei tunne kulttuurikonflikteja. Ne eivät siis voi olla huostaanoton perusteena, eikä niitä voi kirjata syyksi. (Ikäläinen ym. 2003, 28-29.)

Pääkaupunkiseudulla on tehty tutkimus, jonka mukaan useimmiten maahanmuuttajalasten huostaanoton ja sijaishuollon syynä on ollut vanhempien tai huoltajiksi määrättyjen henkilöiden kyvyttömyys huolehtia lapsista. Tällainen kyvyttömyys on usein reaktio uusiin olosuhteisiin. Maahanmuuttajavanhempien oma kulttuuri ja arvomaailma voi olla kovin ristiriidassa suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan, mikä aiheuttaa jännitteitä. Vanhemmat voivat joutua kasvattamaan lapsiaan ilman kotimaassa totuttujen lähiverkostojen, sukulaisten ja lähiyhteisöjen tukea. Vanhemmalla, joka painiskelee omien sopeutumisongelmien kanssa, ei riitä kunnolla voimia lapsen kasvattamiseen ja hoitamiseen. (Räty 2002, 174.)

Monissa huostaanottopäätöksissä on nuorten kohdalla puolestaan kyse halusta itsenäistyä. Maahanmuuttajanuoret haluavat ehkä päättää enemmän omista asioistaan ja saada enemmän vapaa-aikaa. Maahanmuuttajavanhempien taas voi olla vaikea ymmärtää ja hyväksyä lapsen itsenäistymishaluja ja turvautumista kodin ulkopuolisiin

jengeihin. Tällaiset ristiriitatilanteet nuoret ratkaisevat yhä useammin muuttamalla kotoaan nuorisokotiin. Tällaisissa ristiriitatilanteissa on hyvin yleistä myös viranomaisten, vanhempien ja lasten välinen keskinäinen ymmärryksen puute. (Räty 2002, 174-175.)

Perheen kunnia ja maine ovat joissain kulttuureissa erittäin tärkeitä ja korostettuja asioita. Tyttöjen seksuaalinen koskemattomuus ennen avioliittoa on esimerkiksi kulttuurinen hyve, jota tyttöjen ja heidän perheidensä on vaalittava. (Alitolppa-Niitamo & Abdullahi 2001, 146.) Erityisesti muslimikulttuureissa suurta ahdistusta vanhemmille aiheuttavat nuorten varhainen seurustelu, alkoholikokeilut ja tupakanpolto (Tuominen 1998, 137). Esimerkiksi nuorten tyttöjen alkaessa omaksua suomalaisen yhteiskunnan vapaampia käytäntöjä ja tapoja, se voi johtaa nuorta kohtaan kontrolloivaan ja väkivaltaiseenkin käytökseen perheen sisällä (Puhakainen 2006, 78).

Toisenlaisissa kulttuureissa fyysinen kurinpito on voinut olla myös totuttu keino vanhempien ja lasten välisten konfliktien ratkomisessa, kun sitä Suomessa taas ei hyväksytä lainkaan. Joillekin maahanmuuttajavanhemmille suomalainen vapaa yhteiskunta, lapsen asema perheessä sekä käsitys lapsen ehdoilla elämisestä aiheuttavat suurta hämmennystä kasvatuksessa. Nuoret taas voivat oireilla näissä kriisitilanteissa huonolla koulumenestyksellä sekä rauhattomuudella. (Tuominen 1998, 136-137.)

Aniksen (2006) maahanmuuttajalapsille tekemien haastattelujen mukaan lapsilla on vaikeuksia oppia selviytymään suomalaisessa ympäristössä, koulussa ja kaveripiirissä. Lisäksi useat muut tutkimukset osoittavat, että maahanmuuttajalapsiin kohdistuvat nimittelyt ja muut kiusaamiskokemukset kouluissa ovat yleisiä. Aniksen tutkimusaineiston mukaan kiusaamiskokemusten haitallinen vaikutus saattaa korostua lapsilla, joilla on muita sosiaalisia tai psyykkisiä ongelmia. Koulussa lisäksi ilmenevät ymmärtämisvaikeudet vaikeuttavat keskittymistä aiheuttaen levottomuutta. Ongelmien kietoutuessa toisiinsa, niiden käsittely vaikeutuu, sillä eri tekijöitä on vaikea erottaa toisistaan. (Anis 2006, 71, 90.)

Syrjintäkokemukset lisäävät Liebkindin (2000) mukaan merkittävästi maahanmuuttajanuorten stressioireita ja käyttäytymisongelmia. Ne vaikuttavat itsetuntoon ja heikentävät tyytyväisyyttä elämää kohtaan. (Liebkind 2000, 176.) Jatkuva nimittely ahdistaa lasta ja hän voi alkaa hävetä omaa syntyperäänsä. Lisäksi lapsi heijastaa häpeän

helposti vanhempiinsa syyttäen heitä ongelmistaan. (Tuominen 1998, 136.) Kun lisäksi ovat vielä muut ristiriidat kotona vanhempien kanssa, on ymmärrettävää, että nuoret etsiytyvät nuorisojengien piiriin löytääkseen uusia viitekehyksiä. Näiden nuorten syrjäytymisuhka on kova haaste suomalaiselle sosiaali- ja koulutusjärjestelmälle. (Ali-tolppa-Niitamo & Abdullahi 2001, 145-146.)

Yksinhuoltajuus on lisäksi vielä yksi merkittävä sosiaalipalvelujen tarvetta aiheuttava tekijä. Se voi olla huomattava riski maahanmuuttajalle, jos huoltaja elää eristäytyneenä ja lähes kielitaidottomana usean lapsen kanssa. (Ikäläinen ym. 2003, 94.)

5.2.2 Monikulttuurisen lastensuojelun haasteet

Maahanmuuttajaperheelle koko ajatus lastensuojelusta on usein aivan vieras. Etenkin yhteisöllisistä kulttuureista tulevat perheet ovat tottuneet ratkomaan perheen sisäiset ongelmat perheenjäsenten ja sukulaisten avulla lähiyhteisössä. Heillä joku perheenjäsenistä toimii välittäjänä jos esimerkiksi avioliitossa tai lapsen kasvatuksessa on ongelmia. Tämän vuoksi viranomaisten puuttumista perheen asioihin ja lasten kasvatukseen voi olla erittäin vaikeaa ymmärtää. Lisäksi suomalaisessa lastensuojelussa painottettava lapsikeskeinen lähestymistapa voi olla vieras. Vanhemmat saattavat tuntea, että heidän lastaan oikein yllytetään kääntymään vanhempiaan vastaan. Lapsen kuuleminen voi joidenkin mielestä taas olla liiallista vastuun antamista lapselle. Yhteiskunnalta saatetaan toivoa paljon tiukempia kurinpitomenetelmiä. (Räty 2002, 174.) Tietämättömyyden vuoksi lastensuojelun puuttuminen voidaan kokea niin uhkaavaksi, että vanhemmat kieltäytyvät täysin yhteistyöstä viranomaisten kanssa, mikä taas vaikeuttaa tilannetta entisestään (Ikäläinen ym. 2003, 78). Lisäksi lastensuojelun asiakkuus ja erityisesti lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle voi leimata lapsen ja perheen oman yhteisön silmissä (Anis 2006, 71).

Lapsen kulttuurisen taustan huomioon ottaminen asettaa sijaishuollolle haasteita. Lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa, että lapsen tulee saada käyttää omaa kieltään, toteuttaa omaa kulttuuriaan yhdessä oman kulttuurinsa jäsenten kanssa sekä harjoittaa omaa uskontoaan. Kasvatuksen jatkuvuus on tärkeää lapsen turvallisuudentunteen ja identiteetin kannalta. Maahanmuuttajalapset eivät välttämättä osaa suomen kieltä ja heidän ruokailutottumukset sekä arjen rutiinit ovat samanlaiset kuin vanhempien ko-

timaassa. Ristiriitatilanteista huolimatta lasten tulisi voida säilyttää siteensä etnisen ryhmänsä kulttuuriin. (Räty 2002, 175.)

Lastensuojelun asiakkaiden kohdalla on syytä tiedostaa maahanmuuttajien kokemusten moninaisuus. Maahanmuuttajien sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin tapahtuu eri tavoin ja eri aikaisesti. Lapsilla ja nuorilla kulttuuri on erityisesti jatkuvassa muutoksessa. Heidän tukemisen kannalta ovatkin perhe ja yhteisö monella tavoin merkityksellisiä. Yhteisö voi luoda painetta käyttäytyä oman kulttuurin mukaisesti, mutta lapset voivat tehdä yksilöllisiäkin valintoja ja vanhemmat tukea niitä. (Anis 2006, 96.)

Nuoret saattavat kokea torjuvaa suhtautumista sekä valtayhteiskunnan että oman yhteisön piirissä. Suomalainen palvelujärjestelmä ei takaa vaihtoehtoista turvaa tai viiteryhmää yhteisöstään syrjäytyneille nuorille. Oman perheen ja yhteisön hyväksyntä sekä tuki ovat tämän vuoksi korvaamattomia lastensuojelutoimenpiteiden kohteena oleville ja erityisesti kodin ulkopuolelle sijoitetuille maahanmuuttajalapsille ja –nuorille. Hyväksynnän ja tuen turvaaminen saattaa edellyttää hyvinkin vaikeita neuvotte-luja vanhempien, sukulaisten sekä viranomaisten kesken. (Anis 2006, 92.)

5.2.3 Monikulttuurisen työn haasteet työntekijälle

Suomen suuremmissa kaupungeissa eri kulttuurit ja kielet ovat jo osa arkea. Suhteellisen nopea maahanmuuttajaväestön kasvu on johtanut siihen, että missä tahansa sosi-aali- ja terveysalan työtehtävissä voi kohdata maahanmuuttaja-asiakkaan ja työnteki-jän tulee osata palvella erilaisen kulttuuritaustan omaavia ihmisiä. Maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaaminen on kuitenkin monelle työntekijälle vielä uutta ja se herättää monenlaisia kysymyksiä. (Räty 2002, 7, 210.)

Sen verran uusi asia maahanmuuttajien kanssa työskentely on Suomessa ja ulkomaalaistyö eri osa-alueineen on vakiintumatonta, että muodollinen koulutus sekä päte- vyyksivaatimukset erityisesti maahanmuuttajien kanssa työskentelyyn ovat puuttuneet. Maahanmuuttajien kanssa työskentelevien ammatillinen tausta onkin hyvin kirjavaa ja tulevaisuudessa eri ammateissa työskentelevistä yhä suurempi osa tulee päivittäin työskentelemään maahanmuuttajien kanssa. Eri kulttuureista tulevien kanssa työskenteleville suunnattua kirjallisuutta on myöskin olemassa hyvin vähän. Pohjois-

maissa on julkaistu jonkin verran kirjallisuutta, joka keskittyy tarjoamaan tietoa sopeutumisesta, pakolaisuudesta tai yleisesti eri maahanmuuttajaryhmistä. Ulkomaalaisten kanssa työskentelevien ammattirooleihin tai maahanmuuttajien ja työntekijöiden välisiin suhteisiin liittyviä kysymyksiä on käsitelty huomattavasti vähemmän. (Forsander 1994b, 51.)

Ammattitaito

Kulttuurien välinen kompetenssi on käsite, joka liittyy olennaisesti kulttuurien välisiin kohtaamistilanteisiin. Se pitää sisällään ne valmiudet, joita tarvitaan luonteissa kulttuurien välisissä vuorovaikutustilanteissa. Kulttuurien välisellä kompetenssilla tarkoitetaan neljästä eri ulottuvuudesta koostuvaa kokonaisuutta. Näitä ulottuvuuksia ovat asenteet, tietoisuus, taidot ja toiminta. Kulttuurien välinen kompetenssi on kuin yksi asiakaspalvelutyön ammattitaidon osatekijä, joita muita ovat vuorovaikutustaidot, ammatilliset valmiudet, kehittyminen- ja omaksumiskyky, joustavuus, muutoksensietokyky sekä valmius vastata erilaisten asiakkaiden kohtaamisen tuomiin haasteisiin. (Hammar-Suutari 2006, 9.) Kulttuuriseen kompetenssiin sisältyviä tietoja ja taitoja ovat työntekijän tietoisuus omasta etnisyydestään, yleinen kulttuuri- ja historiatietous sekä kyky ymmärtää vähemmistöjä koskettavia sosiaalisia ongelmia ja tilanteita. Toisesta kulttuurista tulevien kanssa tarvitaan joustavia vuorovaikutustaitoja, vähemmistön omien voimavarojen huomioimista sekä kykyä erottaa asiakkaiden tilanteisiin vaikuttavat kulttuuri- ja yhteiskuntasidonnaiset tekijät yksilökohtaisista tekijöistä. (Anis 2006, 70-71.)

Maahanmuuttajien kanssa työskentelevä voi maahanmuuttajan tavoin kokea oman kulttuurisokkinsa kohdatessaan itselleen vieraita tapoja ajatella ja toimia. Työntekijä voi usein joutua pettymään jos hänen työmotivaationsa perustuu haluun tehdä jotain ihmisten auttamiseksi, sillä kiitosta saa harvoin ja työntekijän motiiveja voidaan epäillä sekä päätöksenteon perusteita kyseenalaistaa. Monien maahanmuuttajien on vaikeaa rakentaa luottamusta työntekijöihin, sillä heillä voi olla huonoja kokemuksia viranomaisten toiminnasta kotimaassaan. Maahanmuuttajien kanssa tehtävä työ avaa kuitenkin monille aivan uudenlaisen maailman. (Forsander 1994b, 65.)

Työskenneltäessä ulkomaalaisten kanssa ollaan tekemisissä ihmisryhmän kanssa, joka vastaa maailman väestöä. Ainoa yhteinen piirre näillä maahanmuuttajilla on, että he ovat itselleen vieraassa maassa. Työntekijältä ulkomaalaisuus sinänsä ei vaadi mitään

erityistä ammattitaitoa, mutta se vaatii tietoa uuteen maahan sopeutumisesta ja pakolaisuuteen tai kulttuureihin liittyvistä inhimillisistä tekijöistä. Se vaatii myös taitoa yhdistää tämä tieto ammatilliseen osaamiseen, että voi joustavasti ottaa huomioon muut maahanmuuttajien elämäntilanteeseen vaikuttavat tekijät. Usein työntekijät voivat tuntea avuttomuutta joutuessaan tekemisiin eri kulttuureista tulevien kanssa. Ihan kuin heidän koulutuksensa ja kokemuksensa myötä saavutettu ammattitaito olisi kadonnut. Se ammattitaito on hankittu kuitenkin ihmisten kanssa työskentelyä varten ja maahanmuuttajat ovat myös tavallisia ihmisiä. Maahanmuuttajien erilainen tausta, kieli ja elämäntilanne vain haastavat työntekijän ammattitaidon. (Forsander 1994b, 52.)

Myös Rädyn (2002) mukaan eri kulttuureista tulevien asiakkaiden kanssa työskentelyssä on pitkälti kyse samasta ammattitaidosta, kuin työskennellessä kenen tahansa erilaisissa elämäntilanteissa olevien yksilöiden kanssa. Ulkomaalaisuus ei saa hallita asiakassuhdetta, mutta se tuo mukanaan asioita, jotka on hyvä ottaa huomioon. Maahanmuuttajien kanssa työskentelevien ammatilliset valmiudet Rätty jakaa kolmeen pääosaan. Ensimmäinen on kulttuurinen sensitiivisyys eli herkkätuntoisuus, joka käsittää tietoisuuden omasta kulttuurista ja sen vaikutuksesta omaan toimintaan, sekä jonkinlaisen käsityksen asiakkaiden erilaisista kulttuuritaustoista ja kulttuurien erityispiirteistä. Toiseksi työntekijällä tulee olla kyky kohdata ja kommunikoida asiakkaan kanssa huolimatta kielivaikeuksista, näkemysristiriidoista tai vaikeista elämäntilanteista. Kolmanneksi työntekijä tarvitsee teoriatietoa maahanmuuttajan elämäntilanteesta sekä tietoa maahanmuuttajien palvelujärjestelmästä ja omasta lähiympäristöstään siten, että hän voi välittää niistä tietoa maahanmuuttajille. (Rätty 2002, 210.)

Oltaessa tekemisissä vieraasta kulttuurista tulevan ihmisen kanssa, on yleensä helppo selittää kaikki hänen käyttäytymisensä kulttuurista johtuvaksi. Työskenneltäessä maahanmuuttajien kanssa, on työntekijöiden kuitenkin tärkeää tiedostaa ja pohtia, mikä asiakkaiden toiminnassa on kulttuurisidonnaista, mikä liittyy heidän sen hetkiseen elämäntilanteeseen tai mikä on heidän yksilökohtainen ominaisuus ja luonteenpiirre. Esimerkiksi maahanmuuttaja, joka on kaukana kotoaan, ystävistään ja jopa perheestään ja kaikesta muusta turvallisesta, voi kulttuurisokin pyörteissä käyttäytyä hyvinkin poikkeavalla tavalla normaalista. (Rätty 2002, 213.) Työntekijän on kuitenkin pohdittava myös sitä, kuinka pitkälle hän voi joustaa ja ymmärtää tätä poikkeavaa käytöstä, etenkin jos muu yhteisö ympärillä ei sitä ymmärrä. Oman työssä onnistumisen ja

viihtyvyyden kannalta on tärkeää ymmärtää kulttuurien erilaisuuteenkin liittyviä asioita. (Räty 2002, 215-216.)

Työntekijän vahvat ammatilliset valmiudet auttavat häntä käsittelemään omia asenteitaan ja tunteitaan työhön liittyvissä erilaisissa ja yllättävissäkin tilanteissa. Ammatillisia valmiuksia tarvitaan minimoimaan muun muassa ennakoasenteiden aiheuttamia vaikutuksia. Työntekijän epävarmuus uudessa tilanteessa ei saisi olla ylitsepääsemätön este, joka vaikuttaa asiakkaan saaman palvelun laatuun, vaan työntekijän tulisi pystyä joustavasti vastaamaan sen haasteeseen. (Hammar-Suutari 2006, 8.)

Kulttuurien välisessä työssä tarvitaan joustavuutta ja monitulkintaisuuden sietokykyä, mikä tarkoittaa valmiutta hyväksyä sosiaalisen kanssakäymisen mukanaan tuomaa epävarmuutta kun omat toimintarutiinit osoittautuvat toimimattomiksi ja riittämättömiksi. Joustavuus tarkoittaa, että työntekijä pystyy usealla tavalla ratkaisemaan kulttuurien välisessä kohtaamisessa esiintyviä konflikteja ja ongelmia. (Pitkänen & Kouki 1999, 118.)

Hammar-Suutarin (2006) mukaan työntekijän ammattitaidon elementit kootaan koulutuksen sekä työ- ja elämäkokemuksen avulla. Ammattitaidon kehittyminen on siten koko työuran jatkuva prosessi. Eri kulttuurista tulevan asiakkaan kanssa ammattitaidon merkitys korostuu esimerkiksi siinä, että työntekijällä on toimensa puolesta suurempi vastuu asiakastilanteen onnistumisesta kuin asiakkaalla. Työntekijän tulee pyrkiä ymmärtämään asiakkaan tarpeet niin tarkasti kuin mahdollista ja lisäksi viestiä omalla käyttäytymisellään, että on valmis auttamaan näiden tavoitteiden saavuttamisessa. Riittävän ammattitaidon tuoma varmuus on erittäin merkityksellistä kulttuurien välisessä työssä, jossa haasteet ovat yleensä tavallista suuremmat. (Hammar-Suutari 2006, 8.)

Avun ja tuen tarjoaminen on sosiaalinen prosessi, johon vaikuttavat monet sosiaaliset ja yksilön persoonallisuuteen liittyvät tekijät. Ammattietiikka ja ammattiin liittyvät arvot heijastavat yhteiskunnan yleisiä arvoja. Ihmisen omat arvot, asenteet, uskomukset ja ideologiat vaikuttavat hänen työhönsä joka päivä. Siksi työntekijän onkin tärkeää olla tietoinen omista asenteistaan ja siitä kuinka ne vaikuttavat omaan ammatilliseen käyttäytymiseen. (Liebkind & Eränen 2000, 68.)

Eri kulttuureista tulevien kohtaamiseen vaikuttavat omat ennakkoasenteet, aikaisemmat kokemukset, epävarmuus, kohtaamistilanteen luonne, puutteellinen kielitaito ja käytettävissä olevat resurssit. Eri maiden erilaiset käytännöt sekä erilaiset viranomais- ja asiantuntijakulttuurit vaikuttavat puolestaan siihen, kuinka työntekijä koetaan asiakas-kohtaamisessa, miten häneen luotetaan ja miten häntä koetaan käyttäytytään. (Hammar-Suutari 2006, 7.)

Koulutus

Pitkänen ja Kouki (1999) painottavat, että kulttuurien välisessä työssä tarvitaan henkilöstökoulutuksessa vieraille kulttuurille herkistämisen työtapoja, sillä kulttuurien välisessä työssä on aina mukana myös tunnetaso. Kykyyn ajatella avoimesti vieraasta kulttuurista edustajineen tarvitaan tiedollisen opettamisen ja valistamisen lisäksi tunteet mukaan kytkeviä oppimisprosesseja. Sensitiivisyyden lisäämiseen pyrkivällä koulutuksella voidaan lisätä työntekijöiden herkkyyttä havaita etnisestä taustasta johtuvaa syrjintää omassa toiminnassaan sekä ympäristössään. (Pitkänen & Kouki 1999, 117-118.)

Tiedollisten ja tunteellisten valmiuksien lisäksi tarvitaan Pitkäsen ja Koukin (1999) mukaan myös monenlaisia toiminnallisia valmiuksia. Työntekijöiden toiminnan parantamiseksi tarvitaan panostusta kielitaidon kohentamiseen ja huomiota tulisi kiinnittää myös kielenulkoiseen viestintään. Puutteelliset tiedot esimerkiksi asiakkaan rooliodotuksista tai käyttäytymisrutiineista voivat kielivaikeuksien ohella aiheuttaa kommunikaatio-ongelmia. (Pitkänen & Kouki 1999, 117-118.)

Vieraasta kulttuurista tulevan ymmärtäminen, kulttuurierojen olemassaolon tiedostaminen sekä oman ajattelun kulttuurisidonnaisuuden tiedostaminen ovat osa työntekijän ammattitaitoa. Siksi koulutusta ja työnohjausta tarvitaan kielitaidon lisäksi kulttuurientuntemukseen sekä ammatillisen suhtautumisen alueella. (Pitkänen & Kouki 1999, 118.) Matinheikki-Kokon (1998) mukaan Suomessa maahanmuuttajien kanssa töitä tekevät ovat toivoneet työnsä tueksi yleistä tiedollista koulutusta muun muassa kulttuureista, uskonnoista ja lainsäädännöstä, sekä asenteellista koulutusta. Työntekijät ovat halunneet apua myös suoraan ammatilliseen osaamiseen, käytäntöihin ja työmenetelmiin. (Matinheikki-Kokko 1998, 17.)

1990-luvulla on tehty viranomaistutkimuksia, jotka vahvistavat kulttuurien välisten kohtaamisten sisältämiä vaikeuksia. Esimerkiksi Pirjo Takasalon vuonna 1994 suorittamassa tutkimuksessa ilmeni, että joka kolmas normaalipalveluissa työskentelevä työntekijä suhtautui ulkomaalaisasiakkaisiin kielteisesti. Näillä työntekijöillä ei ollut koulutusta ulkomaalaisen kanssa työskentelyyn. Pirjo Takala onkin esittänyt omien tutkimustensa pohjalta, että henkilöstökoulutusta ja työnohjusta tulisi lisätä. Myös Suomen kuntaliiton, Suomen kunnallisliiton ja Finlands svenska kommunförbunfin vuonna 1992 käynnistämässä ulkomaalais- ja pakolaiskysymyksiä selvittäneen projektin loppuraportissa korostetaan maahanmuuttajien kanssa työskentelevien viranomaisten koulutusta. Molemmissa tutkimuksissa nousi keskeiseksi viranomaisten erityisosaaminen. Takasalon mukaan myös työntekijöiden ammatillinen asennoituminen on tärkeää. (Pitkänen & Kouki 1999, 17-18.)

Pitkäsen ja Koukin (1999) tekemässä tutkimuksessa 80 prosenttia viranomaisista koki työssään maahanmuuttajien kanssa ongelmaksi kulttuurien erilaisuuden ja epävarmuuden maahanmuuttajien erityistarpeista. Lähes kolme neljäsosaa kaikista viranomaisista piti omaa koulutustaan riittämättömänä kulttuurien väliseen työhön. Suurin osa tunsikin tarvitsevansa lisäkoulutusta ainakin jonkin verran maahanmuuttajien kulttuurisista käytännöistä sekä niiden takana olevista arvo- ja normijärjestelmistä. Vieraista uskonnoista tunsikin tarvitsevansa lisäkoulutusta kaksi kolmasosaa tutkimukseen osallistuneista. Myös kielitaidon puute koettiin ongelmaksi, sillä runsas 80 prosenttia halusi opiskella vieraita kieliä. (Pitkänen & Kouki 1999, 109-111, 113.)

Kulttuuritietoisuus

Rädyn (2002) mukaan kulttuuri on opittua ja se koostuu niistä asioista, joita ihmiset ja yhteisöt ovat oppineet historiansa aikana arvostamaan, tekemään ja uskomaan. Sosiaalisatioprosessissa ihminen omaksuu omalle yhteisölle tyypillisen maailmankatsomuksen, käsityksen oikeasta ja väärästä sekä ihmisen olemassaolon ja elämäntehtävän merkityksestä. Kulttuurinen viitekehys hallitsee ihmisen toimintaa niin automaattisesti, että sitä on vaikea havaita itse ennen kuin joku toimii toisin ja totutusta poikkeavalla tavalla. (Räty 2002, 42-43.)

Kulttuurien välisessä työssä maahanmuuttajien kulttuuritaustan tunteminen auttaa ymmärtämään muun muassa tulijoiden sopeutumiskykyä, sopeutumisen etenemistä sekä mahdollisia vaikeuksia (Alitolppa-Niitamo 1993, 31). Käytännössä on kuitenkin

mahdotonta tutustua tarkasti jokaisen maahanmuuttajan kulttuuritaustaan. Yleisesti voidaan puhua esimerkiksi afrikkalaisesta tai aasialaisesta kulttuurista, mutta kulttuurit vaihtelevat myös kansojen sisällä. Tärkeämpää onkin yleistuntuma siitä, millaisista asioista kulttuurinvaihtelussa on kyse, kuin tarkka tieto yksittäisistä kulttuureista. (Räty 2002, 54.)

Kulttuurien välistä työtä tekevien tulisi olla mahdollisimman kulttuuritietoisia, millä tarkoitetaan sitä, että työntekijöiden tulisi olla selvillä oman maailmankatsomuksensa ja asenteidensa suhteellisuudesta. Heidän tulisi ainakin suvaita erilaisia ajattelu- ja käyttäytymistapoja, vaikka eivät aina pystyisikään ymmärtämään. (Alitolppa-Niitamo 1993, 56.)

Ensimmäinen askel kohti kulttuuritietoisuutta on, että työntekijä on tietoinen omista asenteistaan, traditioista, ihanteista ja normeista sekä niihin liittyvistä käsityksistä koskettaen perhettä, yksilöä ja muita sosiaalisia organisaatioita. Kulttuuritietoisien työntekijän tulee tietää kuinka kulttuuriset tekijät ohjaavat hänen omaa ajatteluaan, käyttäytymistään sekä käsityksiä oikeasta ja väärästä. Hänen tulee myös ymmärtää, että kaikkien ajattelu, käyttäytyminen ja käsitykset eivät perustu yhtenäiselle maailmankuvalle eikä samanlaisille kulttuurisille asenteille tai normeille. Seuraava askel onkin ymmärtää millaisille kulttuurisille käsityksille toisten käyttäytyminen ja ajattelu perustuvat. (Alitolppa-Niitamo 1993, 168.)

Eri kulttuureista tulevien kanssa työskentelevän täytyy tiedostaa omat etnosentriset käsityksensä sekä omat ennakkoluulonsa ja stereotypiansa liittyen toisiin kulttuureihin. Toisesta kulttuurista tulevan arvioimisessa täytyy pääpainon olla yksilöllisissä tekijöissä kulttuuristen tekijöiden sijaan. Toisen kulttuuristen arvojen huomioon ottaminen ei siis tarkoita, että häntä arvioidaan kulttuuristen stereotyyppien varassa. (Alitolppa-Niitamo 1993, 168.)

Alitolppa-Niitamo (1993) on sitä mieltä, että kaikille eri kulttuureista tulevien kanssa työskenteleville tulisi olla saatavilla systemaattinen kulttuuritietoisuuden sekä kulttuurituntemuksen koulutus. Työntekijää auttaa paremmin ymmärtämään toisesta kulttuurista saapuneita jos hänellä on tietämystä erilaisista maailmankatsomuksista kommunikaatitavoista ja uskomusjärjestelmistä, erilaisista avunantamis- ja pyytämistavoista sekä epävirallisista ryhmän sisäisistä valtarakenteista ja muista kulttuurisista teki-

jöistä. Sitä kautta työntekijä pystyy paremmin myös vastaamaan toisesta kulttuurista tulevien tarpeisiin. (Alitolppa-Niitamo 1993, 187.)

Kulttuurien välinen viestintä

Ihmisten keskinäinen ymmärrys vaatii muutakin kuin yhteisen kielen, sillä ihmiset antavat sanoille toisistaan erilaisia merkityksiä ja tulkintoja. Ihminen ottaa vastaan helpommin sen, mitä olettaakin kuulevansa ja näkevänsä. Sanallisen asiasisällön lisäksi viestin tulkintaan vaikuttaa monet muut asiat, kuten se, millaista äänenvoimakkuutta tai äänenpainoa käytetään ja miten asia esitetään. Viestinnästä suurin osa onkin sanatonta oheisviestintää. (Räty 2002, 66)

Kulttuurien välisessä viestinnässä vaaditaan erityisesti halua ymmärtää ja tulla ymmärretyksi, jotta viestintä onnistuisi kielivaikeuksista ja kulttuurieroista huolimatta (Räty 2002, 66). Kulttuurien välisessä viestinnässä kielet eroavat toisistaan esimerkiksi erilaisine ja eripituisine sanoineen, sanontatapoineen ja lauserakenteineen. Vieraissa kielissä ei ole monille suomalaisen yhteiskunnan käsitteille lainkaan vastavuutta. Lisäksi kielellinen käyttäytyminen, kuten artikulointi, puheen tempo, äänen korkeus ja voimakkuus sekä ei-kielellinen viestintä ilmeineen, eleineen ja kehon liikkeineen on erilaista kulttuurista riippuen. (Tuominen 1998, 51.) Myös siinä on kulttuurisia eroja viestinnässä kuinka kaukana ollaan keskustelukumppanista ja paljonko häntä kosketellaan tai millainen läheisyys tuntuu kiusalliselta. Koska kahdesta eri kulttuurista tulevalta puuttuu samanlainen kokemusmaailma, ei voida olla aivan varmoja, että tarkoittaako toinen keskustelukumppani samoja asioita käyttämillään sanoilla kuin toinen ajattelee. (Räty 2002, 66-67.) Lisäksi tapa päätellä ja ratkaista ongelmia vaihtelevat kulttuureittain (Alitolppa-Niitamo 1993, 144).

Kielellisten ilmaisujen merkitys korostuu ja virhetulkintojen todennäköisyys kasvaa silloin kun työntekijällä ja asiakkaalla ei ole yhteistä kieltä. Eri kulttuurista tulevien asiakkaiden kanssa sanattomat oheisviestit ovat korostuneita. Pyrkiessään tulemaan toimeen vieraalla kielellä ihminen joutuu käyttämään ilmeitä ja eleitä tavallista enemmän puutteellisen sanavaraston vuoksi. Tämä lisää väärinymmärrysten ja tahattomien loukkausten määrää. (Tuominen 1998, 37, 39-40.) Suurin osa väärinymmärryksistä johtuu siitä, että ei-kielellisen viestinnän eroja ei tiedosteta. (Alitolppa-Niitamo 1993, 142.)

Kulttuurien välinen viestintä vaatii herkkyyttä ja avoimuutta sekä rehellistä ja vilpittöntä yritystä ja opettelua. Tasavertaisen vuorovaikutussuhteen syntymistä edellyttää myönteinen asennoituminen ja se, että minkäänlainen rotuun, kulttuuriin, uskontoon tai etniseen ryhmään kuulumiseen liittyvä eriarvoinen ajattelu ei häiritse sitä. Kulttuuritietoisuus, tasa-arvoinen suhtautuminen ja vilpittön halu ymmärtää toista ovat kulttuurien välisessä viestinnässä välttämättömiä, mutta aina nekään eivät riitä saavuttamaan yhteistä ymmärrystä. (Alitolppa-Niitamo 1993, 155.)

Hyvän kontaktin luomisen edellytys on aina luottamuksen saavuttaminen. Toisesta kulttuurista tulevan kanssa luottamuksellisen suhteen saavuttaminen vaatii kuitenkin usein paljon aikaa. Toisesta kulttuurista muuttanut saattaa suhtautua hyvinkin epäilevästi ihmisiin ja asioihin, koska on tottunut ihan erilaiseen vuorovaikutukseen. (Alitolppa-Niitamo 1993, 171-172.)

Kulttuurien välinen viestintä aiheuttaa helposti ahdistusta, vaikka ihminen yrittäisikin suhtautua positiivisesti ja avoimesti siihen. Tilanne sisältää vain niin paljon epämuakavuustekijöitä, joita ihminen ei voi itse hallita. Ahdistusta aiheuttaa esimerkiksi se, että ihminen joutuu laittamaan itsensä likoon ja ottamaan sen riskin, että ei itse ymmärrä toista tai häntä ei ymmärretä. (Alitolppa-Niitamo 1993, 157.)

Silloin kun työntekijällä ja asiakkaalla ei ole lainkaan yhteistä kieltä tarvittavien asioiden puhumiseksi ja selvittämiseksi, on tulkin käyttö välttämätöntä. Tulkin käyttö tuo asiakassuhteeseen kuitenkin omat vaikeutensa, joiden huomioon ottaminen on tärkeää. (Alitolppa-Niitamo 1993, 17.) Valitettavasti tulkkina käytetään usein asiakkaan puolisoa, sukulaista, tuttavaa tai jopa lasta, vaikka he ovat esteellisiä toimimaan tulkkeina sukulaisuutensa tai ystävyysuhteensa vuoksi. Heidän kieli- ja tulkkauksaitonsa eivät myöskään ole yleensä riittäviä, eivätkä he tunne tulkin roolia puolueettomana ja informaatioon neutraalisti suhtautuvana välittäjänä. Myös vaitiolo-velvollisuuden merkitys voi olla heille tuntematon. (Tuominen 1998, 51.)

Erityisesti lapsia ei tulisi koskaan käyttää tulkkeina, sillä heille käsiteltävät asiat voivat olla liian monimutkaisia ymmärtää. Lapsien ei tulisi myöskään joutua kantamaan vastuuta asioista, jotka eivät heille kuulu. Lasten käyttö tulkkina johtaa helposti myös perheen sisäisiin ongelmiin ja alentaa vanhempien asemaa perheessä. (Tuominen 1998, 52.)

Tasa-arvoisuus

Suomessa monikulttuurisuusideologian mukainen integraatio pyrkii yhdistämään tasa-arvoa korostavan universalistisen ja vähemmistöjen kulttuurista erilaisuutta korostavan pluralistisen lähestymistavan. Asia on kovin ristiriitainen, sillä maahanmuuttajien oletetaan samanaikaisesti sekä sopeutuvan uuteen maahan ja kulttuuriin että säilyttävän oman kulttuurinsa. Tasa-arvon nimissä maahanmuuttajalle vaaditaan yhtäläistä kohtelua valtaväestön kanssa, mutta samalla painotetaan kuitenkin maahanmuuttajien oikeutta pitää yllä kulttuurisia erityispiirteitään. (Ikäläinen ym. 2003, 27.)

Perkisen (1997) mukaan ei ole helppoa käytännössä yhdistää näitä ristiriitaisia lähestymistapoja yhteen. Tasa-arvon nimissä maahanmuuttajien asioiden hoitaminen normaalipalveluin, ilman erityiskohtelua ja erityistarpeiden riittävää huomiointia, voi johtaa epätasa-arvoon. Liebkind (1997) puolestaan varoittaa, että maahanmuuttajien asioiden hoitaminen pelkästään normaalipalveluiden turvin jättää kulttuurien kohtaamiseen ja maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvien ongelmien ratkaisemisen viime kädessä yksittäisen työntekijän varaan. (Ikäläinen ym. 2003, 27.) Työntekijä törmääkin käytännössä jatkuvasti eettisiin kysymyksiin maahanmuuttaja-asiakkaiden tasa-arvoisesta kohtelusta. Hänen tulee muun muassa pohtia, tähdätäänkö asiakkaiden kanssa siihen, että he kokevat voivansa elää tasa-arvoisina yhteiskunnan jäseninä käyttäen samoja palveluita valtaväestön kanssa vai onko asiakkaiden kannalta edunmukaisinta tarjota erityispalveluita ja tavallista enemmän aikaa. (Räty 2002, 219.)

Maahanmuuttajien kanssa työskenteleviltä työntekijöiltä vaaditaan integraatitavoitteiden toteutumisessa valmiuksia tukea niin maahanmuuttajien sosiokulttuurista sopeutumista kuin etnistä yhteisyyttäkin. Työntekijät tarvitsisivatkin laajaa tietoa vieraista kulttuuristandardeista ja niiden takana olevista arvo- ja normijärjestelmistä, sekä niiden vaikutuksesta toiminnan ja käyttäytymisen ohjaajina. (Pitkänen & Kouki 1999, 117.) Tiedon lisäksi tarvitaan myös yleistä asennetyötä. Niin kaduilla kuin virastoissakin tulee toteutua tasa-arvoinen kohtelu yksilöiden välisissä kohtaamisissa. Rakenteellista syrjintää ylläpitävät asenteet, normit ja käytännöt ovat kaikkein vaikeimmin tunnistettavia. Rakenteellinen syrjintä johtaa helposti epätasa-arvoon. Se näkyy esimerkiksi syrjinnän kohteeksi joutuneiden maahanmuuttajien taloudellisessa ja sosiaalisessa tilanteessa. (Alitolppa-Niitamo 2005, 48.)

Maahanmuuttajille Suomen sosiaaliturvajärjestelmä on usein vieras. Myös valtion takaama aineellinen hyvinvointi on uutta ja toisaalta viranomaisten oikeus puuttua sekä kontrolloida yksilön tai perheen elämää. Sosiaali- ja terveysalan viranomaisten kanssa asiointi sekä siihen liittyvät roolit ovat myös uusia. Näihin rooleihin liittyviä arvoja on monien maahanmuuttajien vaikea hahmottaa, kuten myös asiakkaalta odotettua käytöstä. Asiakas-työntekijäsuhteessa valtasuhde on aina epätasa-arvoinen, koska vain työntekijällä on valta puuttua asiakkaan elämään ja vaikuttaa siihen. Kulttuurien kohtaamisen tapahtuessa työntekijälle tutussa ympäristössä ja kulttuurissa vallankäyttäjän rooli vielä korostuu. Maahanmuuttaja voi tuntea itsensä kuin lapseksi, kun hänellä ei ole määräysvaltaa omaan elämäänsä. Omien asioiden hoito ja valintojen teko saattaa tuntua ylivoimaiselta vieraassa ympäristössä ja järjestelmässä. Siksi asiakas tarvitseekin tukea ottaakseen omasta elämästään vastuun. (Räty 2002, 221.)

Eri kulttuureista tulevien kanssa tehtävässä työssä on tasapuolisuusperiaate hyvin olennaista. Se, että työntekijät pyrkivät jatkuvasti tasapuolisuuteen, luo luottamusta heidän toimintaan. Monet maahanmuuttajat ja erityisesti pakolaiset ovat voineet kotimaassaan menettää kokonaan luottamuksen viranomaisiin ja lähteneet ehkä jopa maasta juuri heidän toiminnan takia. Tämän vuoksi maahanmuuttaja-asiakkaita voi olla vaikea vakuuttaa tasa-arvoisuuden periaatteista. Suomalainen hallintojärjestelmä ja työntekijöiden tekemien päätösten perusteet ovat yleensä ulkomaalaisille tulijoille vielä täysin vieraita. Lisäksi molemminpuolista tiedonkulkua hallinnon ja päätöksenteon periaatteista mutkistavat kommunikaatiovaikeudet. (Forsander 1994b, 57-58.)

Sosiaali- ja terveysalalla tulee yksittäisen työntekijänkin työssään ehkäistä etnistä syrjintää ja rasismia esimerkiksi kehittämällä työikäntöjä maahanmuuttaja-asiakkaita hyvin palveleviksi ja ottamalla vastuuta asenteiden muokkaajana. (Räty 2002, 196.) Työntekijän itse tulee toimia suvaitsevaisesti ja tasapuolisesti kaikkia kohtaan. Mikäli maahanmuuttaja kokee kuitenkin työntekijän toiminnan rassistiseksi, on työntekijän tarve arvioida, onko oma toiminta todella ollut syrjivää tai ehkä tahattomasti syrjivää. Maahanmuuttaja saattaa nähdä syrjintää myös toiminnassa, jossa sitä ei oikeasti ole, sillä hän voi tulkita erilaiset tavat, henkilöristiriidat tai viestinnän erilaisuuden ongelmat rassistisiksi. Aitoihin rassistisiin mielenilmauksiin ja syrjintään on puututtava aina jos ne tapahtuvat työntekijöiden tai asiakkaiden taholta. Työntekijän on siis tarvittaessa puututtava myös hänen asiakaskunnassaan tai työyhteisössään olevien ihmisten toimintaan ja asenteisiin. (Räty 2002, 200.)

Työntekijälle itselleen ensimmäinen askel kohti tasa-arvoa on se, että hän myöntää etnosentrisen ja rasisin ajattelun itsessään ja että hän on valmis työskentelemään itsensä kanssa ja on valmis asettumaan alttiiksi erilaisten ihmisten kohtaamiselle, epävarmuudelle ja uuden oppimiselle. (Alitolppa-Niitamo 1993, 165.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimustehtävät

Suoritin keväällä 2004 sosionomiopintojeni ensimmäisen harjoittelujakson maahanmuuttajalasten koululuokassa, mikä herätti ensimmäisen kerran kiinnostukseni maahanmuuttajien kanssa työskentelyyn. Suuntautumisopinnoissani lastensuojelun harjoittelujaksolla syksyllä 2005 kohtasin jälleen eri kulttuureista tulevia asiakkaita ja mielenkiintoni heräsi uudelleen kohdistuen nimenomaan eri kulttuureista tulevien kanssa työskentelyyn lastensuojelun saralla ja erityisesti sijaishuollossa. Jäin pohtimaan haasteita, joita eri kulttuurit tuovat lastensuojelun sijaishuoltoon sekä työntekijöiden valmiuksia kohdata ja työskennellä eri kulttuureista tulevien asiakkaiden kanssa.

Monikulttuurisuus on ollut näihin päiviin asti Suomessa vielä melko pieni ja huomaamatonkin seikka. Suomi kuitenkin kansainvälistyy ja eri kulttuureista tulevien määrä lisääntyy jatkuvasti niin maahan työhön ja opiskelemaan tulevien kuin pakolaisten ja paluumuuttajienkin myötä. Tämä tarkoittaa sitä, että eri kulttuureista tulevat ihmiset alkavat olla tiiviimmin osa yhteiskuntaamme ja tarvitsevat yhä enemmän myös yhteiskuntamme eri palveluja ja tukimuotoja. Lastensuojelu on yksi näistä tukimuodoista.

Aniksen (2006) mukaan Suomessa on tehty varsin mittavaa monikulttuurisuustutkimusta liittyen maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin. Lastensuojelututkimuksessa ei kuitenkaan ole ollut vielä juurikaan esillä monikulttuurisuusnäkökulmaa tai maahanmuuttajiin liittyviä kysymyksiä. (Anis 2006, 69.) Omalla tutkimuksellani haluankin tuoda esille juuri tätä näkökulmaa. Pyrin kartoittamaan lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä työskentelystään eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa. Vaikka tutkimukseni varsinaisesti kohdistuu työskentelyyn

lasten ja nuorten kanssa, ei heidän perhettään ja vanhempiaan voi täysin erottaa tutkimuksesta pois, koska he ovat niin kiinteä osa lasten elämää.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää ja pyrkiä tuomaan esiin

1. Millaisia ristiriitoja ja ongelmia työ eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa lastensuojelun sijaishuollossa sisältää työntekijöiden näkökulmasta?
2. Millaiset valmiudet lastensuojelun sijaishuollon työntekijöillä on työskennellä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa?
3. Millaisia haasteita työhön eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa liittyy?
4. Kuinka haasteisiin voitaisiin vastata?

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, jossa tutkimuksen kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään tai paljastamaan tosiasioita enemmän kuin todentamaan jo olemassa olevia totuusväittämiä. Tarkoituksena on aineiston yksityiskohtainen ja monitahoinen tarkastelu, jossa tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152, 155.) Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan laadullinen tutkimus on kokonaisuus, jossa aineiston keruu ja sen analysointi yhdistyvät, eikä niitä voi erottaa toisistaan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 70).

Aineiston koko on laadullisessa tutkimuksessa yleensä pienempi kuin määrällisessä tutkimuksessa, sillä siinä ei ole tarkoituksena pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87). Ajatuksena on kuitenkin, että yksityistä tapausta tarkasti tutkimalla saadaan näkyviin, mikä on merkittävää ja mikä toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla (Hirsjärvi ym. 2004, 171). Tärkeintä laadullisen tutkimuksen aineistossa onkin sen laatu määrän sijaan. Pieni määrä tapauksia analysoidaan mahdollisimman perusteellisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 18.)

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Ihmistä suositetaan tiedon keruun instrumenttina. Tutkija luottaa

omiin havaintoihinsa sekä tutkittaviensa kanssa käymiinsä keskusteluihin enemmän kuin mittausvälinein hankittuun tietoon. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan saada tulokseksi vain ehdollisia selityksiä, jotka rajoittuvat johonkin aikaan ja paikkaan. Tutkijan omat arvot muovaavat sitä, kuinka hän pyrkii ymmärtämään tutkimaansa ilmiötä, jolloin tutkija ja se mitä tiedetään, kietoutuvat saumattomasti toisiinsa. (Hirsjärvi ym. 2004, 152, 155.)

Valitsin laadullisen tutkimusmenetelmän omalle tutkimukselleni siksi, että halusin saada selville ihmisten omia näkemyksiä, kokemuksia ja mielipiteitä, jotka ovat ainitlaatuisia ja joita ei voi määrällisesti mitata tai saattaa tilastolliseen muotoon.

Haastattelu

Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan aineiston hankinnassa metodeja, joissa tutkittavien ääni ja näkökulmat pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat esimerkiksi teema-haastattelu ja ryhmähaastattelu. (Hirsjärvi ym. 2004, 155.) Itse käytin tutkimuksessani juuri näitä metodeja. Toimin itse tiedon kerääjänä haastatteleamalla tutkimukseen osallistuneita henkilöitä ja haastateltavat saivat tuoda omat ajatuksensa ja näkökulmansa laaja-alaisesti esille.

Haastattelu valitaan tutkimusmetodiksi muun muassa silloin, kun halutaan korostaa ihmisen näkemistä tutkimustilanteessa subjektina, joka on tutkimuksessa merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli. Ihmisen halutaan tällöin tuovan itseään koskevia asioita esille mahdollisimman vapaasti. Haastattelu on hyvä menetelmä myös silloin, jos kyseessä on tuntemattomampi alue, jonka vastausten suuntia tutkijan on vaikea tietää etukäteen. Tai jos ennalta jo tiedetään, että tutkimuksen aihe tuottaa vastauksia monitahoisesti ja moniin suuntiin. (Hirsjärvi ym. 2004, 194.) Tutkimukseni tarkoituksena oli saada selville haastateltavien omia kokemuksia, näkemyksiä ja mielipiteitä. Siksi koin, että ihmistä subjektina korostava haastattelu antaa parhaimmat mahdollisuudet tuoda esille omat ajatukset. Haastattelu ei myöskään rajaa liikaa vastausten suuntia, kuten esimerkiksi lomakekysely. Tutkimuksessani haastatteluja ohjasi valmiiksi miettimäni teemat, mutta haastatteluissa oli tilaa myös vapaammalle keskustelulle ja spontaaneille haastateltavista lähteville aiheille.

Haastattelun suurena etuna on haastatteluaiheiden järjestyksen joustava säätely tilanteen edellyttämällä tavalla. Haastattelussa tutkija on suorassa kielellisessä vuorovai-

kutuksessa tutkittavan kanssa, jolloin hänellä on mahdollisuus suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34.) Haastateltava voi myös kertoa itsestään ja aiheestaan ennakoitua laajemmin. Tutkija voi puolestaan selventää ja syventää saamiaan vastauksia ja tietoja lisäkysymyksin. (Hirsjärvi ym. 2004, 194.) Omassa tutkimuksessani koin saavani odotettua enemmän tietoa haastateltavilta juuri sen vuoksi, että pystyin haastattelutilanteessa tarkentamaan asioita lisäkysymyksin, sekä muuttamaan kysymysten järjestystä ja muotoa, vaikka minulla olikin tietyt teemat.

Etuna haastattelussa on myös se, että sillä tavoitetaan enemmän henkilöitä ja saadaan parempi edustavuus, sillä kieltäytymisprosentti on lomaketutkimuksiin verrattuna pienempi. Henkilöiden motivointi on haastattelussa helpompaa kuin esimerkiksi lomaketutkimuksissa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 36.) Tämän osoitti myös oma tutkimukseni, sillä kaikki ensimmäiseksi pyytämäni henkilöt suostuivat haastateltaviksi.

Haastattelun haittana on puolestaan se, että siihen voi sisältyä monia virhelähteitä, jotka aiheutuvat niin haastattelijasta kuin haastateltavasta tai koko tilanteesta kokonaisuutena. Luotettavuutta haastattelussa voi heikentää esimerkiksi se, että haastateltava antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia oikean totuuden sijaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.) Haastattelu voidaan kokea myös uhkaavaksi tai pelottavaksi tilanteeksi, mikä vaikuttaa vastauksiin. Tämän vuoksi tulosten yleistämistä ei kannata liioitella. (Hirsjärvi ym. 2004, 195-196.) Haastatteluissa ei voida myöskään taata samanlaista anonyymiutta kuin lomakkeilla (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35-36).

Teemahaastattelu

Teemahaastattelu vastaa hyvin laadullisen tutkimuksen lähtökohtia, sillä sen tuloksia voidaan analysoida ja tulkita monin tavoin. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto, jossa aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa. (Hirsjärvi ym. 2004, 197.) Teemahaastattelu on siis puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelun aihepiirit ovat kaikille samat, mutta siitä puuttuvat strukturoidulle lomakehaastattelulle luonteenomaiset kysymysten tarkka järjestys ja muoto (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48).

Teemahaastattelussa korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa sekä heidän määritelmiään tilanteista. Oletuksena on, että kaikkia yksilön ajatuksia, kokemuksia, tun-

teita ja uskomuksia voidaan tutkia teemahaastattelun avulla. Haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan, mikä vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta ja saa tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu ottaa huomioon ihmisten tulkintojen ja heidän asioilleen antamien merkitysten keskeisyyden, kuten myös sen, että nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

Ryhmähaastattelu

Ryhmähaastattelu on hyvin tehokas tiedonkeruumenetelmä, koska sen avulla saadaan tietoja usealta henkilöltä samanaikaisesti. Ryhmähaastattelun etuna on se, että haastateltavat ovat paljon vapautuneempia ja luontevampia silloin, kun paikalla on useampi henkilö. Ryhmä voi olla apuna yksittäisille henkilöille esimerkiksi muistinvaraisissa asioissa tai auttaa väärinymmärrysten korjaamisessa. Se voi kuitenkin myös estää ryhmän kannalta kielteisten asioiden esiin tulemisen. Lisäksi dominoiva henkilö voi pyrkiä ryhmässä määräämään keskustelun suunnan. (Hirsjärvi ym. 2004, 199-200.)

Suoritin oman teemahaastatteluni parihaastatteluna, joka on yksi ryhmähaastattelun alamuoto. Hirsjärven ja muiden (2004) mukaan ryhmässä haastateltavien määrä onkin hyvä rajoittaa kahteen tai kolmeen, koska haastattelujen äänittämisessä voi ongelmaksi muodostua se, että haastateltavien äänet sekoittuvat toisiinsa kun nauhaa kuunnellaan. Tällöin tutkijan voi olla vaikeaa päätellä, kuka osallistujista on milloinkin äänessä. (Hirsjärvi ym. 2004, 200.)

Parihaastattelua käytetään muun muassa perhetutkimuksessa, kun haastatellaan avio-
pareja jostakin molempia osapuolia koskevasta aiheesta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61). Omaan tutkimukseeni parihaastattelumuoto sopi erittäin hyvin sen vuoksi, että tarkoituksenani oli haastatella perhekodeissa nimenomaan perheiden sijaisvanhempia heitä molempia koskevasta asiasta. Myös sijaishuollon laitosten työntekijöiden haastatteluun se mielestäni sopi, sillä työntekijöillekin aihe ja kokemukset siitä ovat hyvin paljon yhteisiä pitkän yhteisen työtaipaleen vuoksi.

6.3 Tutkimuksen kohdejoukko ja aineiston keruu

Tutkimukseni kohdejoukkona oli Jyväskylän kaupungin kahdesta lastensuojelulaitoksesta yhteensä neljä ohjaajaa sekä Jyväskylän seudun kahdesta perhekodista yhteensä

neljä sijaisvanhempaa. Kaikilla heistä oli aiempaa kokemusta eri kulttuureista tulleista lapsista tai nuorista sijaishuollon asiakkaina tai heillä oli juuri tutkimuksen teon hetkellä asiakkaina eri kulttuureista tulevia lapsia tai nuoria.

Laadullisen tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, eikä satunnaisotoksen menetelmää käyttäen (Hirsjärvi ym. 2004, 155). Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää harkittujen ja tarkoitukseen sopivien tiedonantajien valinta. Tällöin voidaan varmistaa, että tiedon lähteenä olevat henkilöt tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta siitä. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 87-88.) Tutkimukseni otos onkin hyvin harkinnanvarainen, sillä halusin tutkimukseen osallistuvilla olevan kokemusta eri kulttuureista tulevista lapsista ja nuorista sijaishuollon asiakkaina. Halusin myös saada tutkimukseen näkökulmaa niin laitoshuollon kuin perhehoidon puolelta.

Kohdejoukkoa hakiessani otin aluksi yhteyttä puhelimitse Jyväskylän lastensuojelun palveluyksikön johtajaan Anneli Nyröseen, jolta kysyin hyväksyntää tutkimukseni aiheelle ja sen suorittamiselle. Jyväskylän kaupungilta hankin virallisen luvan tutkimukseni suorittamiseen ja haastattelujen tekemiseen lähettämällä Opinnäytetyön yhteistyösopimuksen/lupa-anomuksen (Liite 2.) sähköpostin välityksellä kehittämisspäälikkö Arja Aroheinälle. Sain luvat haastatteluille allekirjoitettuani Jyväskylän kaupungin oman sitoumuksen (Liite 3.) tutkimusten tekoon liittyen.

Viralliset luvat saatuani otin itse yhteyttä puhelimitse Jyväskylän kahteen lastensuojelulaitokseen varmistaen vielä, että juuri näissä laitoksissa on kokemusta eri kulttuureista tulleista asiakkaista. Sain molempien laitosten johtajilta luvat haastattelujen tekemiseen. Etsin kaksi perhekotia Jyväskylän seudulta, joissa on kokemusta eri kulttuureista tulleista lapsista ja nuorista. Otin myös näihin perhekoteihin yhteyttä puhelimitse. Molemmissa perhekodeissa suostuttiin osallistumaan tutkimukseni haastatteluihin, joten minun ei tarvinnut etsiä kohdejoukkoa enempää. Haastattelun etuna pidetäänkin sitä, että sovittaessa haastatteluluvasta henkilökohtaisesti, tiedonantajat enää harvoin kieltäytyvät haastattelusta tai haastattelunsa käytöstä tutkimusaineistona luvan annettuaan. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 76.)

Sovin molempien laitosten työntekijöiden kanssa, sekä molempien perhekotien sijaisvanhempien kanssa haastatteluajat. Kaikki haastattelut suoritin syksyllä 2006. Haas-

tattelut toteutettiin kaikkien työpaikalla eli laitoksissa ja perhekodeissa. Laitoksissa haastattelutiloina toimi työntekijöiden omat toimisto- ja palaveritilat. Perhekodeissa haastattelut suoritettiin kotien ruokailutiloissa.

Haastattelut toteutin parihaastatteluna. Kaikissa haastatteluissa kävin läpi samat yhteiset teema-alueet. Teema-alueisiin minulla oli suhteellisen paljon valmiiksi mietittyjä kysymyksiä ja tein myös melko paljon syventäviä kysymyksiä siksi, että minulla ei ole aiempaa kokemusta haastattelun tekemisestä. Haastattelut etenivät hyvin ilman suurempia keskeytyksiä tai muita häiriötekijöitä. Haastattelut tallennettiin nauhurille, jokainen haastattelu omalle kasetilleen. Haastattelujen nauhoittaminen toi tilanteisiin hieman jännitystä ja jonkinlaista varauksellisuutta, mutta haastattelujen edetessä tunnelma mielestäni yleensä rentoutui ja haastateltavat pystyivät vastaamaan esitettyihin kysymyksiin monisanaisemmin. Yleisesti ottaen haastateltavat vaikuttivat hyvin motivoituneilta koko haastattelujen ajan. Yhtä haastattelua häiritsi mielestäni hieman kiireen tuntu, sillä työntekijöitä odotti toinen palaveri.

Ensimmäisen haastattelun nauhoitus hieman epäonnistui, sillä äänen laatu ja voimakkuus olivat melko heikot. Sain kuitenkin tarkasti kuunnellen litteroitua myös sen haastattelun nauhan. Seuraavalla kerralla osasinkin ottaa haastattelussa huomioon nauhurin heikohkon äänitason ja kiinnitin huomiota siihen, että nauhuri oli lähempänä haastateltavia. Haastattelut kestivät noin puolesta tunnista reiluun tuntiin.

6.4 Tutkimusaineiston analyysi

Aloitin aineiston käsittelyn litteroimalla suorittamani haastattelut nauhoilta tekstin muotoon. Litteroin jokaisen haastattelunauhan mahdollisimman pian haastattelun jälkeen, että minulla olisi vielä hyvässä muistissa sen sisältö. Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan sillä, että litterointi tapahtuu mahdollisimman pian haastattelun jälkeen onkin vaikutusta tutkimuksen laatuun. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185.) Itselläni se ainakin helpotti mielestäni nauhojen kuuntelua ja selvensi asiayhteyksiä. Lisäksi pystyin nauhojen kuuntelun perusteella kiinnittämään huomiota mahdollisiin puutteisiin tai niin sanottuihin virheisiin ja ottamaan opiksi niistä seuraaviin haastatteluihin. Litterointi oli yllättävän paljon aikaa vievää, sillä halusin kuunnella nauhat mahdollisimman tarkasti virheellisten tietojen estämiseksi. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 44 sivua riviväliä 1 käyttäen.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysissä on kyse aineiston järjestämisestä muotoon, jossa sitä on mahdollista eritellä tutkimusongelmiin sopivien vastauksien etsimiseksi. Analyysi on kaikissa vaiheissaan uusien merkityksien rakentamista. Muodollisen järjestämisen jälkeen näitä merkityksiä rakennetaan muun muassa tekemällä päätelmiä ja tulkintoja, esittämällä kuvauksia sekä antamalla selityksiä tehdyille ratkaisuille. (Eskola & Suoranta 1998, 226.) Tutkimukseni otos on suhteellisen pieni (kahdeksan haastateltavaa), joten en ole pyrkinyt tuloksien analysoinnissa yleistykseen, vaan keskityn johtopäätöksiin ja tulkintoihin juuri tästä tutkimusjoukosta. Tuloksia ja tekemiäni johtopäätöksiä vahvistan ja havainnollistan esittämällä suoria lainauksia haastateltavien antamista vastauksista.

Litteroituani tutkimusaineiston aloin käsittelemään aineistoa teemojen mukaisesti luokittelemalla ja jaottelemalla sitä. Aineisto, joka on saatu teemahaastattelun avulla, voidaan käsitellä teemoittamalla. Siinä aineistosta nousevia usealla haastateltavalla toistuvia teemoja tai piirteitä tarkastellaan analyysivaiheessa. Nämä teemat liittyvät usein haastattelurungossa olleisiin teemoihin, mutta esiin voi nousta myös monia uusia teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 173.) Tutkimukseni analysoinnissa noudatin hyvin pitkälle etukäteen pohtimiani teemoja. Mukana on kuitenkin myös muutamia haastatteluissa esille nousseita uusia teemoja. Joitakin aiheita ja saamiani vastauksia olen siirtänyt teemasta toiseen koettuaani niiden sisällön sopivammaksi toisaalle. Teemojen esitysjärjestystä olen myös hieman muuttanut mielekkäämmäksi.

Teemoittelussa painottuu se, mitä kustakin teemasta on sanottu, vaikka muuten se voi olla hyvinkin luokittelun kaltaista. Lukumäärilläkin voi olla merkitystä. Aineistoa voi lisäksi tyypitellä eli hakea aineistosta samuutta ja erilaisuutta. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 95.) Analyysivaiheessa etsin aineistosta jokaiseen teemaan sisällöllisesti sopivat vastaukset. Sen jälkeen lähdin tutkimaan aineistoa teemojen sisällä vertailemalla vastauksia ja jaottelemalla niitä esimerkiksi sen mukaan kuinka moni vastaajista oliertonut tai maininnut samoja asioita tai samanlaisia kokemuksia ja näkemyksiä. Koska vastaukset pohjautuivat nimenomaan haastateltavien omiin kokemuksiin asioista, ei kaikissa teema-alueissa löytynyt välttämättä moniakaan samoja vastauksia, eikä niitä voinut sen vuoksi kovinkaan paljoa laskea lukumääräisesti. Vertailussa kiinnitin huomiota vastakkaisiin vastauksiin ja vastauksissa esille nouseviin eroihin.

Tutkimustuloksissa voi tulla käsitys siitä, että vain osa haastateltavista on vastannut kysymyksiin. Samanaikaisesti haastatelluilla henkilöillä oli sen verran samoja yhteisiä kokemuksia asioista, että toinen on tavallaan voinut puhua asioista molempien puolesta, eikä toisen omaa sanaa asiasta tule esille lainkaan. Esittäessäni tuloksia en siis jaottele vastauksia sen mukaan kuinka moni kaikista kahdeksasta on sanonut jotain tai ollut samaa mieltä, vaan kerron ajatuksia yleisemmin tai yksittäisen haastateltavan nimissä.

6.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen kohdistuessa ihmiseen, on hyvän tutkimuksen edellytyksenä, että eettiset näkökohdat otetaan huomioon tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Myös humanin ja kunnioittavan kohtelun edellyttämät näkökulmat tulee ottaa huomioon. (Hirsjärvi ym. 2004, 26.) Tutkimusta suoritettaessa on muun muassa tärkeää saada kohteena olevien henkilöiden suostumus ja taata luottamuksellisuus (Hirsjärvi & Hurme 2000, 20). Tutkimuksessani hankin kaikilta siihen osallistuneilta osapuolilta suostumuksen ottamalla heihin yhteyttä ja kysymällä halua ja suostumusta osallistua tutkimukseen. Kerroin tutkimukseni tarkoituksesta ja sisällöstä etukäteen sen verran kuin osanottajat halusivat siitä tietää, millä mielestäni korostin luottamuksellisuutta. Kaikki tutkimuksen haastateltavat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti.

Haastatteluaineiston purkamisvaiheessa litteroin haastattelut täysin sanatarkasti, ettei esiin pääsisi minkäänlaisia tiedon vääristymiä. Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan tutkija on eettisesti velvollinen esittämään tietoa, joka on niin varmaa ja todennettua kuin mahdollista. Lisäksi haastattelujen raportoinnissa on huomioitava luottamuksellisuus ja seuraukset, joita julkaistulla tutkimuksella on haastateltaville. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 20.) Esittäessäni tuloksia otin huomioon sen, että haastateltavat pysyvät anonymyminä eli pyrin siihen ettei heidän henkilöllisyyttä pystyisi tunnistamaan. Tulosten esittämisessä käytin yleisesti haastateltavat-sanaa kertomaan henkilöiden kokemuksista ja ajatuksista. Esittämissäni suorissa lainauksissa käytin puolestaan kirjain-numeroyhdistelmiä, kuten H1, H2 ja H3, joilla tarkoitan yleisesti lyhennystä haastateltavista.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulee myös arvioida jollain tavalla. Arviointi kohdistuu koko tutkimusprosessin luotettavuuteen. Lähtökohtana laa-

dullisessa tutkimuksessa on, että tutkija on avoimesti tutkimuksen subjekti ja sen keskeinen tutkimusväline, jolloin hän itse on myös tutkimuksessa pääasiallinen luotettavuuden kriteeri. (Eskola & Suoranta 1998, 211.) Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on, että tutkittavien käsitykset ja heidän maailmansa paljastuvat niin hyvin kuin mahdollista. Tutkijan tulee olla tietoinen siitä, että hän itse vaikuttaa saatavaan tietoon jo sen keruuvaiheessa. Esimerkiksi haastattelun tulos on aina seurausta haastattelijan ja haastateltavan yhteistoiminnasta. Laadullisessa tutkimuksessa onkin kyse tutkijan omista tulkinnoista ja käsitteistä, johon tutkittavien käsityksiä pyritään sovittamaan. Arvioinnin kohteena on aineiston laatu eli tutkijan materiaalista tekemän analyysin luotettavuus, eikä tutkittavien vastaukset. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 188-189.) Tutkimuksessani otin huomioon analysoinnissa koko laajan materiaalin ja aineiston, jonka sain haastattelujen kautta. Toin mielestäni esiin erityisesti haastateltavien omaa ajatusmaailmaa, näkemyksiä ja kokemuksia.

Laadullisen tutkimuksen validius eli pätevyys merkitsee sitä, että kuvaukset ja niihin liitetyt selitykset sekä tulkinnot ovat yhteensopivia. Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta ja sen kaikista vaiheista kohentaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Myös tulosten tulkintojen tarkka selittäminen ja perusteltu päätelmien esittäminen on tärkeää. (Hirsjärvi ym. 2004, 217-218.) Tutkimukseni luotettavuutta tukee se, että pyrin käsittelemään ja analysoimaan saamaani aineistoa mahdollisimman tarkasti. Saamiini tuloksiin olen liittänyt hankkimaani taustateoriaa, eikä tulokset jää siten irrallisiksi. Tuloksia en yleistä, sillä tutkimusjoukkoni oli melko pieni. Tulosten analysointi ja tulkinta kohdistuu siten vain tähän tutkimusjoukkoon. Pyrin myös selittämään tutkimukseni kulkua hyvin tarkkasanaisesti vaihe vaiheelta.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Taustatietoja

Tutkimukseni haastatteluihin osallistui yhteensä kahdeksan lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevää henkilöä. Heistä neljä oli lastensuojelulaitosten työntekijöitä ja neljä perhekodin sijaisvanhempia.

Koulutus ja työkokemus

Koulutustausta haastateltavilla oli hyvin kirjava. Haastateltavista kuudella oli sosiaali- ja terveysalan koulutus tai alan soveltava koulutus. Kahdella heistä oli peruskoulupohjainen ammattitutkinto, kahdella opistotasoinen ammattitutkinto, yhdellä alempi korkeakoulututkinto sekä yhdellä ulkomailla hankittu korkeakoulututkinto. Kahdella haastateltavista ei ollut alan koulutusta. Työkokemusta haastateltavilla oli lastensuojelutyöstä takana yhdeksästä vuodesta kolmeenkymmeneen vuoteen. Ja kokemusta eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa työskentelystä oli noin kahdeksasta vuodesta kahteenkymmeneen vuoteen.

Eri kulttuurit

Haastateltavilla oli ollut hyvin monista eri maista ja kulttuureista tulevia asiakkaita. Lapsia ja nuoria oli ollut lähtöisin muun muassa Iranista, Irakista, Afganistanista ja Filippiineiltä, Somaliasta, Nigeriasta, Kamerunista ja Egyptistä, Nicaraguasta ja Argentiinasta sekä Venäjältä, Liettuasta ja entisen Jugoslavian alueelta Kosovon albaaneja. Joukossa oli mukana myös lapsia, jotka olivat puoliksi syntyperältään toisesta maasta ja puoliksi suomalaisia, sekä lapsia, jotka olivat syntyneet Suomessa, mutta olivat taustaltaan eri kulttuurista.

Lasten iät sijoituksen hetkellä

Eri kulttuureista tulleet lapset olivat olleet sijoitusten hetkellä iältään laidasta laitaan eli ihan pienistä alle 1-vuotiaista vauvoista leikki- ja kouluikäisiin lapsiin sekä murrosikäisiin nuoriin.

Sijoitukseen johtaneita syitä

Haastateltavien mukaan yleisimpiä sijoitukseen johtaneita syitä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten keskuudessa olivat olleet esimerkiksi vanhempien vaikeat parisuhdeongelmat, joista oli seurannut lapsille ahdistusta, pelkoja ja traumoja. Syynä oli ollut myös lasten ja vanhempien väliset erilaiset ristiriidat ja ongelmat. Näissä tapauksissa lapset olivat yleensä suhtautuneet länsimaiseen kulttuuriin vanhempiaan avoimemmin ja halunneet olla enemmän suomalaisia, kun taas vanhemmat eivät olleet sopeutuneet suomalaiseen kulttuuriin. Gisslerin ja muiden (2006) mukaan lasten kasvattaminen onkin haastavaa ympäristössä, jonka normit poikkeavat vanhempien omista normeista ja kun lasten kotoutuminen on tyypillisesti vielä vanhempien kotoutumista nopeampaa. (Gissler ym. 2006, 24.) Perheissä jännitteitä aiheuttavat van-

hempien oman kulttuurin ja arvomaailman ristiriitaisuus suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Vanhemmalla, joka painiskelee omien sopeutumisongelmien kanssa, ei riitä kunnolla voimia lapsen kasvattamiseen ja hoitamiseen. (Räty 2002, 174.)

Joissakin tapauksissa haastateltavien mukaan vanhemmat eivät olleet sopeutuneet ajatukseen suomalaisesta nuorisokulttuurista, johon heidän lapsensa olivat halunneet samaistua päästäkseen nopeasti mukaan uuteen yhteiskuntaan. Rädyn (2002) mukaan nuorten kohdalla huostaanottopäätöksissä onkin monesti kyse nuoren halusta itsenäistyä, mitä maahanmuuttajavanhempien on vaikea hyväksyä. (Räty 2002, 174) Toisaalta uusi kulttuuri ja yhteiskunta olivat aiheuttaneet kulttuurisokin ja sekoittaneet myös osaa nuorista, jotka olivat tottuneet tiukempaan kulttuuriin ja tiiviimpään yhteyteen vanhempien kanssa. Kun vanhemmat eivät olleet ottaneet vastaan avoimuudellista apua, oli tilanne pahentunut niin, että on jouduttu tekemään huostaanotto.

Osa lapsista oli tullut Suomeen sellaisista olosuhteista, joissa he olivat kokeneet hyvin traumaattisia asioita ja jääneet varhain vaille monista tärkeistä asioista. Joillakin myös pakomatka omasta maasta oli ollut hyvin traumatisoiva. Vanhemmat eivät olleet osanneet ottaa huomioon näiden kokemusten vaikutusta lapsiinsa, eivätkä olleet tarjonneet apua ja tukea asioiden käsittelyyn. Tämä oli johtanut siihen, että lapset olivat alkaneet oirehtia myöhemmin niin pahasti, ettei vanhempien voimavarat olleet enää riittäneet heidän kanssa. Useat tutkimukset osoittavatkin, että psyykkiset ongelmat ovat yleisiä maahanmuuttajilla, jotka ovat tahtomattaan joutuneet lähtemään kotimaastaan ja jotka ovat kokeneet traumaattisia kokemuksia, kuten sotaa, vainoa ja nälkää. Usein kysymys on tällöin posttraumaattisesta stressireaktiosta. (Alitolppa-Niitamo 1993, 46, 48.)

Joillakin lapsista sijoituksen syynä oli ollut perheväkivalta. Tuomisen (1998) mukaan toisenlaisissa kulttuureissa fyysinen kurinpito on voinut olla totuttu keino vanhempien ja lasten välisten konfliktien ratkomisessa, kun sitä Suomessa taas ei hyväksytä lainkaan. (Tuominen 1998, 136.) Lisäksi sijoituksen syyksi mainittiin mielenterveysongelmat perheessä, josta lapseen kohdistuva väkivalta oli osaksi voinut myös johtua. Myös vanhempien tai nuorten päihdeongelmia oli ollut osan lasten tapauksissa taustalla, kuten huumeidenkäyttöä ja/tai myyntiä.

Haastateltavat mainitsivat myös tapauksista, joissa uusperheessä toinen puolisoista oli ollut suomalainen ja hän ei ollut hyväksynyt toisesta maasta tulleen puolisonsa omia lapsia. Yhtenä sijoituksen syynä mainittiin lisäksi olleen normaalin murrosiän, mikä ei välttämättä ole eri kulttuureista tuleville ihmisille lainkaan käsitteenä tai ajatuksena tuttu.

7.2 Ristiriidat ja ongelmat työssä

7.2.1 Omat asenteet ja ennakkoluulot

Työntekijän omilla asenteilla ja niiden tunnistamisella on suuri merkitys vieraasta kulttuurista tulevien kanssa työskentelyssä. Liebkindin ja Eräsen (2000) mukaan ihmisen omat arvot, asenteet, uskomukset ja ideologiat vaikuttavat hänen työhönsä joka päivä. Siksi työntekijän onkin tärkeää olla tietoinen omista asenteistaan ja siitä kuinka ne vaikuttavat omaan ammatilliseen käyttäytymiseen. (Liebkind & Eränen 2000, 68.) Eri kulttuureista tulevien kanssa työskentelevän täytyy tiedostaa omat etnosentriset käsityksensä sekä omat ennakkoluulonsa ja stereotypiansa liittyen toisiin kulttuureihin. (Alitolppa-Niitamo 1993, 168.)

Haastateltavista kuusi olivat sitä mieltä, että heillä ei ole ollut ennakkoluuloja tai rasisia asenteita vieraista kulttuureista tulevia kohtaan. Kolme heistä ei pitänyt vierasmaalaisuutta ja eri kulttuurisuutta minään kynnyksenä, sillä heillä on omaa henkilökohtaista kokemusta siitä millaista on olla ja elää toisessa maassa ja kulttuurissa. Kaksi haastateltavista koki eri kulttuureista tulevien kohtaamisen mielenkiintoiseksi ja he ovat ottaneet nämä asiakkaat yleisesti ottaen avoimin mielin vastaan, vaikka myös hieman haasteellisina. Toinen heistä kertoi kuitenkin, että eri kulttuureista tulevien vastaanottamisen innokkuus riippuu aina sijaispaikan tilanteesta. Hänen mielestä eri kulttuureista tulevat asiakkaat vaativat kuitenkin aina todella paljon aikaa ja talon ollessa muuten täynnä, se ei tunnukaan kivalta. Hammar-Suutarin (2006) mukaan eri kulttuureista tulevien kohtaamiseen vaikuttavatkin monen muun seikan lisäksi käytävissä olevat resurssit. (Hammar-Suutari 2006, 7.)

Kaksi haastateltavista puolestaan kertoi, että pieniä ennakkoluuloja ja pelkoja on ollut suhteessa eri kulttuureista tuleviin. Pelot liittyivät muun muassa kielivaikeuksiin.

No ehkä kielivaikeudet on ollu...ja yleensä kommunikointi jos ei oo yhteistä kieltä ni se on ollu se pelottavin asia ehkä. (H7)

Kulttuurien välinen viestintä aiheuttaakin helposti ahdistusta, vaikka ihminen yrittäisi suhtautua positiivisesti ja avoimesti siihen. Tilanne sisältää vain niin paljon epämuakvuustekijöitä, joita ihminen ei voi itse hallita. (Alitolppa-Niitamo 1993, 157.)

Molemmat näistä kahdesta haastateltavasta pohtivat myös kovasti omia asenteitaan eri kulttuureista tulevia kohtaan ja myönsivät, että joitain erilaisia asenteita on voinut joskus olla.

...en nyt ole ihan ehdotonkaan etteikö olis tullut, jossain tilanteessa on on pieni peikko voinu olla tuolla takaraivossa... (H8)

Voihan siinä olla jotain sellastakin, että kun kuulee sen taustan, ni voi vaan kuvitella et mitä kaikkee siellä on.

Silti molemmat heistä kokivat, että ammatillinen asenne on pysynyt taustalla ja omat asenteet tai ennakkoluulot eivät ole vaikuttaneet työhön. Työssä on joutunut kohtaamaan paljon sellaisia asioita, joita ei omassa elämässään ja arvomaailmassaan hyväksy, jolloin on täytynyt mennä tavallaan toisen ihmisen arvomaailmaan ja sitä kautta hyväksyä asioita. Omat ennakkoluulot ja –asenteet ovat myös karsineet ajan myötä ja näkökulmat laajentuneet.

... kyllähän tuota tässä on oppinut, että ihmisiä ollaan kaikki ja niinku sillä tavalla kohtaamaan kohtaamaan myös heitä. (H7)

... kuitenkin mun mielestä semmonen ammatillinen asenne on ollu, et se on niinku pysyny siellä taustalla. ...itestäni niinku myönnä sitä, että ois antanu niitten niitten vaikuttaa tähän työhön. (H8)

...lapsen parhaaks me täällä kuitenkin työskennellään, olkoon hän sitten mistä tahansa. (H7)

Hammar-Suutari (2006) on myös sitä mieltä, että työntekijän vahvat ammatilliset valmiudet auttavat häntä käsittelemään omia asenteitaan ja tunteitaan työhön liittyvissä erilaisissa ja yllättävissäkin tilanteissa. Ammatillisia valmiuksia tarvitaan minimoimaan muun muassa ennakoasenteiden aiheuttamia vaikutuksia. (Hammar-Suutari 2006, 8.)

Yhden haastateltavan mukaan omalla avoimuudella on todella suuri merkitys eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kohtaamisessa. Hän oli hyvin ehdoton siinä, että työtä ei saa tehdä jos itsellä on rassistista ajattelua tai asenteita.

7.2.2 Kulttuurien huomioiminen työssä

Rädyn (2002) mukaan lapsen kulttuurisen taustan huomioon ottaminen asettaa sijais- huollolle haasteita. Lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa, että lapsen tulee saada käyttää omaa kieltään, toteuttaa omaa kulttuuriaan yhdessä oman kulttuurinsa jäsenten kanssa sekä harjoittaa omaa uskontoaan. Kasvatuksen jatkuvuus on tärkeää lapsen turvallisuudentunteen ja identiteetin kannalta. Maahanmuuttajalapset eivät välttämättä osaa suomen kieltä ja heidän ruokailutottumukset sekä arjen rutiinit ovat samanlaiset kuin vanhempien kotimaassa. Ristiriitatilanteista huolimatta lasten tulisi voida säilyttää siteensä etnisen ryhmänsä kulttuuriin. (Räty 2002, 175.)

Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa sijaishuollon paikoissa on jollakin tavoin pyritty ottamaan huomioon lasten ja nuorten kulttuuriset erot. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että lasten oma uskonto ja kulttuuritausta on lapsille oikeus ja rikkaus. Hän piti sitä rikkautena myös itselle, sillä samalla on itse oppinut paljon muun muassa lasten kulttuurista ja ruuasta. Eri kulttuurista tulevien lasten erilainen lämmin sosiaalisuus on otettu mielellään vastaan. Kaikissa paikoissa esimerkiksi uskontoon liittyvät ruokattottumukset on huomioitu ja niitä on kunnioitettu.

...me olemme laittaneet täällä myös yhdessä ruokaa, iranilainen ruoka. Olemme paljon tehneet yhdessä ruokaa ja myös vanhempien kanssa. ...isä on tehnyt meille itse tehty leipä. (H1)

Tietysti ruokavaliossa otetaan huomioon. Muslimit eivät syö sianlihaa ja jos on jotain muuta niin, niinku kaikkien muidenkin kohdalla jos on erilainen ruokavalio, niin se otetaan huomioon. ...on pyydetty heitä tekemään heidän omaa ruokaansa täällä... (H3)

Kaksi haastateltavista mainitsi, että itselle on tullut halu hankkia tietoa ja tutustua lasten kulttuureihin sekä kieleen enemmän eri kulttuureista tulleiden lasten ja nuorten myötä. Haastateltavat ovat omatoimisesti etsineet tietoa ja toinen kertoi keskustelleensa paljon lasten ja nuorten kanssa heidän omista kulttuurisista tavoistaan.

Me on lainattu kasetteja kirjastosta, kielikasetteja... (H2)

Olemme televisiosta esimerkiksi nauhoittaneet kaikki filmit, jotka tulivat Iranista, dokumentit ja kirjastosta haettiin lisää tietoa ja kasetteja ja musiikkia. (H1)

Lapset ja nuoret ovat kolmen haastateltavan mukaan itse halunneet ennemminkin sopeutua enemmän suomalaiseen kulttuuriin ja olla kuin suomalaiset, kuin säilyttää omia kulttuurisia tapojaan. Silti haastateltavat ovat pyrkineet tukemaan lapsia ja nuoria kulttuurinsa säilyttämisessä.

No heidäthän jo riisuttu hunnuista esimerkiks. He ei täällä pidä vaikka miten sanois, että pidäpä vaan... (H3)

Nuoret afgaanilaistytöt, ne nimenomaan haluais niin ihan kuin suomalaistytöt, että ne on, ostelee esimerkiksi joku sinisiä, mitkä ne on piilolinssit joo, että he haluaa olla ihan kuin suomalaisia. (H4)

Ja meillä on niinku semmonen toive, että että heidän omat omat kulttuuriarvot niinku säilyy, sellaset kantavat kulttuuriarvot ja niitä tuetaan sitte, ettei missään tapauksessa yritetä niinku tasapäistää siinä mielessä. (H3)

Otettiin myös tanssinauha, pyrittiin saamaan se tyttö ainakin uudestaan tanssimaan. Tytöllä oli vaikeuksia, oikeestaan hänen rooli vaivasi, hän oli erilainen. Hän haluaisi olla vaan suomalainen, hän ei haluaisi enää tanssia... (H1)

Perheessä yhteinen kieli on tärkeä sen identiteetin, keskinäisen kommunikaation ja yhteisymmärryksen sekä yhteenkuuluvuuden kannalta. Jos lapset eivät pysty säilyttämään omaa kieltään voi lasten ja vanhempien välille syntyä kielimuuri, joka vaikeuttaa perhesuhteita. Kielestä vieraantuminen vieraannuttaa samalla myös omasta taustasta ja kulttuurista, mikä vaikeuttaa puolestaan oman identiteetin säilyttämistä. (Alitolppa-Niitamo 1993, 40-41.) Yksi haastateltavista mainitsi siitä, että oman kielen säilyttäminen on ollut lasten kanssa keskustelujen aiheena, kun oman kielen kurssilla käyminen on väsyttänyt lapsia. Hän piti erittäin tärkeänä lasten kielellisen yhteyden säilymistä vanhempiin ja muuhun omaan yhteisöön ja sitä kautta omaan kulttuuriin.

...esimerkiks nää afgaaninuoret käy oman kielen kurssilla, darin kieltä. Ja ja sitten ku he alko väsyä siihen, me vaan kannustettiin, et joo kyllä, et opeta mulleki vähän daria ja, et niinku se on tärkeätä. (H3)

Kahden haastateltavan mukaan kulttuurien huomioiminen on tullut esille myös erilaisten juhlien kautta.

Meitä on kutsuttu hyvin paljon heidän Afrikan juhliinsa ja tämä neitonen käyttää afrikkalaista pukua niissä juhlissa ja täälläkin hän sais, mutta ei hän halua kun hän haluaa olla yks yks niin vaalea kuin mekin... (H3)

Erään haastateltavan mukaan kulttuurien huomioiminen on jäänyt heillä vähemmälle huomiolle, sillä juuri edellä mainittu kulttuurisesti erilainen vaatetus ja pukeutuminen ei ole ollut nuorilla mitenkään pääroolissa. Haastateltava koki kuitenkin, että vanhempien kuunteleminen ja heidän mielipiteidensä huomioon ottaminenkin on ollut heillä kulttuurien huomioimista.

7.2.3 Kulttuurista johtuvat ristiriidat tai ongelmat sijaishuollon arjessa

Haastateltavat kokivat hyvin erilaisia asioita kulttuurista johtuviksi ristiriidoiksi tai ongelmiksi. Yleisimmin ristiriitoja ovat aiheuttaneet eri kulttuureista tulevien erilaiset käsitykset, tavat toimia, normit ja säännöt sekä vanhempien kasvatustavat ja rajojen laitto. Kahden haastateltavan mukaan hankaluutta on aiheuttanut se, että eri kulttuurista tulevat asiakkaat ajattelevat, etteivät meidän maan säännöt ja tavat koske heitä lainkaan. Esimerkiksi joillakin eri kulttuureista tulevilla vanhemmilla lasten kasvatukseen on sisältynyt paljon väkivaltaa.

Siinä on äiti saattanu jollakin tiskiluutulla mätkiä lapsia, joka ei oo meillä niinku soveliasta, tai harjanvarrella. (H6)

...kohdattu siellä perheessä myöskin sitä perheväkivaltaa, elikkä näitä lapsia on lyöty. Kerta kaikkiaan ne on ollu jo ihan lattiarätteinä... (H7)

Uskontoon liittyvät asiat ovat vaikuttaneet yhden haastateltavan mukaan muun muassa lasten ja nuorten ruokailuun sekä pukeutumiseen ja koko nuoren olemassaoloon ja elämiseen. Vanhempien vaatimukset henkilökuntaa kohtaan ovat olleet etenkin näiden asioiden suhteen erilaiset kuin suomalaisilla.

...pukeutumine ollu ehkä erilaista...on niinku vanhemmat vaatinu toisenlaista pukeutumista. ...ne tulee tänne noi tytöt niinku paratiisiin vähän, että kuljetaan kuljetaan niinku aika paljastavissa asuissa ja sitte vanhemmat ei oo sitä oikein hyväksynyt ja ikään kuin meidän ois sitte rajoja pitänyt sitte niissä niinku niinku luoda. (H7)

Yksi haastateltava mainitsi myös muslimien kovan taikauskon ja siihen liittyen luvan valehdella, mikä aiheuttaa epäluottamusta asiakkaita kohtaan.

Vieraasta kulttuurista tulevien perheenjäsenten eriarvoisen aseman kokivat useimmat haastateltavista ristiriitoja aiheuttavaksi. Ongelmia on ollut lasten suhteissa vanhempiin ja suhteissa sisarusten kesken. Erityisesti naisten ja tyttöjen eriarvoinen asema nousi esille, sekä perheen isien kova auktoriteettiasema. Forsanderin (1994) mukaan monissa kulttuureissa mies onkin perheenpää, jonka katsotaan olevan naisen yläpuolella, jolloin mies tekee myös kaikki perhettä koskevat päätökset (Forsander 1994a, 33). Naisen paikka taas on yleensä traditionaalisissa kulttuureissa kotona, eikä hän osallistu kodin ulkopuoliseen toimintaan (Alitolppa-Niitamo 1993, 96).

Kato se on miesten kulttuuri ja ja tota pieni poikakin, joka on 11-vuotias, niin sanoo että mä en ota naisilta mitään ohjeita. Ja sitten se, että koska hän on pieni poika, niin hän saa pomottaa sitte siskojansa, vaikka ne on vanhempia ja siskot aika paljon myöntyy hänen semmoseen juttuihinsa. (H3)

...oli näkyvä, että poika on eri asema kun tyttö ja vanhemmat olivat oikeestaan vaatinut meitä, että pojille vaan palvellaan ja tyttö pitäis laittaa kaunis. (H1)

...tyttö ei saa mennä uimahalliin, koska siellä on poikiaki... (H3)

Sitten taas kun maahanmuuttajatoimisto oli järjestänyt tosi hienon leirin...ja kuitenkin tämä äiti sano, että hän tyttö ei voi mennä sinne, koska siellä on poikia. (H4)

Perheen kunnia ja maine ovat joissain kulttuureissa erittäin tärkeitä ja korostettuja asioita. Tyttöjen seksuaalinen koskemattomuus ennen avioliittoa on esimerkiksi kulttuurinen hyve, jota tyttöjen ja heidän perheidensä on vaalittava. (Alitolppa-Niitamo & Abdullahi 2001, 146.) Myös tästä oli yhdellä haastateltavista kokemusta.

...tää isän asema perheessä, niin suhteessa tyttäriin...oli niinku vaatimuksena se, että tyttären pitäis olla neitsyt ja niitä, sitä asiaa piti vahtia meidän. ...sit kuitenkin nää tytöt varmasti vietti aikanoista elämää...et semmosta silmänlumetta ja kaksinaismoralismia... (H7)

Kahden mielestä ongelmia on aiheuttanut erilainen ajantaju ja –käsitys. Joillakin se on tarkoittanut tietynlaista hitautta ja ajantajun puutetta tai sitä, että mitään ei tapahdu

vaikka pitäisi. Jotkut taas eivät ole välittäneet kellonajoista, jolloin he aina ovat myöhässä sovitusta ajasta.

Ja monilla on ollu se se vähän niinku espanjalaisena, että manjana manjana, että vaikka on sanottu, että kello kaksikymmentäyks on oltava täällä, niin siinä on ollu aina se akateeminen, ei se oo ollu enää vartti, se on ollu tunti kaks... (H7)

Yhden haastateltavan mielipide erosi täysin muista, sillä hänen mukaan heillä ei ole esiintynyt kulttuurista lähtöisin olevia ongelmia tai ristiriitoja lainkaan arjessa lasten kanssa, vaan ongelmat ja ristiriidat ovat nousseet esiin ennemminkin suhteissa lasten vanhempiin.

Lasten ja nuorten ongelmien tai vaikeuksien kulttuuriset erot

Yleisesti ottaen haastateltavat kokivat, että lasten ja nuorten ongelmat ovat hyvin samanlaisia riippumatta kulttuurista tai taustasta sen erityisemmin. Yhden mukaan eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten ongelmat ovat paljon perheistä nousseita, eikä siten välttämättä sidoksissa lasten ja nuorten kulttuurisiin eroavuuksiin. Myös suomalaisten lasten ja nuorten ongelmat ovat usein vanhempiin ja perheisiin sidoksissa.

Haastateltavista kolme oli sitä mieltä, että eri kulttuureista tulevat lapset ja nuoret eroavat suomalaisista usein temperamenttisuudellaan sekä joissakin tavoissaan suhtautua asioihin. He reagoivat esimerkiksi erilaisiin tilanteisiin eri tavalla kuin rauhallisemmat suomalaiset.

No temperamentti on erilainen. Tunteita näytetään voimakkaammin niin iloissa kuin suruissa. (H2)

...esimerkiksi afgaanitemperamentti on hyvin tulinen ja nopeasti pienestäkin asiasta tulee semmonen iso. (H3)

Eri kulttuureista tulevilla lapsilla ja nuorilla on parin haastateltavan mielestä hyvin erilainen suhtautuminen sisaruksiin ja sisarussuhteissa on ollut heidän mielestä enemmän ongelmia kuin suomalaisilla sisaruksilla keskenään.

Ja sitten tää kosto, ihan sisarusten kesken halutaan kosto. (H3)

Yksi haastateltavista näki kulttuurisen eron lapsilla ja nuorilla siten, että eri kulttuureista tulleilla lapsilla tai nuorilla on voinut tulla yhteentörmäys suomalaisen kulttuurin kanssa, koska ei ole tavallaan pystynyt itse sopeutumaan uuteen kulttuuriin. Kahden kulttuurin välimaastossa kasvavat lapset ja nuoret voivatkin tuntea suurta ristiriitaa ja hämmennystä erilaisten kulttuuristen odotusten ja viestien välillä, mikä vaikeuttaa heidän vakaan identiteetin kehittymistä. (Alitolppa-Niitamo & Abdullahi 2001, 145).

Lisäksi yksi haastateltavista mainitsi lasten ja nuorten traumaattiset kokemukset, joita heillä on voinut olla ennen Suomeen tuloa. Vaikka ne eivät varsinaisia kulttuurisia eroja olekaan, niin suomalaisille lapsille tällaiset kokemukset ovat varmasti täysin vieraita.

Sukupuolen, iän ja Suomeen tuloajan merkitys

Sopeutuminen uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan riippuu maahanmuuttajan iästä muuttohetkellä, sillä vanhempien maahanmuuttajien on usein vaikeampi omaksua uusia kulttuurimalleja käytyään sosialisointia läpi jo omassa maassaan oman maansa kulttuuriin. Myös uuden kielen oppiminen on vaikeaa vanhemmalla iällä. (Alitolppa-Niitamo 1993, 31.) Lisäksi sukupuolella, rodulla ja uskonnolla on oma vaikutuksensa sopeutumisprosessissa. (Tuominen 1998, 124.)

Haastateltavat olivat huomanneet tietynlaisia eroja siinä minkä ikäisiä eri kulttuureista tulleet lapset ovat heillä olleet tai kumpaa sukupuolta he ovat olleet. Kahden haastateltavan mielestä pienemmät lapset ovat sopeutuneet paremmin uuteen maahan ja ympäristöön, kuin vanhemmat lapset.

Kyllä mitä nuorempana tulevat Suomeen, sen nopeemmin he omaksuvat ja helpommin uuden valtaväestön kulttuurin ja kielen ja nimenomaan kielen ja pääsevät niinku sisälle ikästensä porukoihin ja tuntevat olevansa niinku kotonaan... (H3)

Heidän kohdalla se on kuitenkin aiheuttanut enemmän ristiriitoja vanhempien kanssa, jotka taas eivät olleet sopeutuneet uuteen.

Mutta se on sitte varmaan siellä vanhempien kanssa tuonu kans ristiriitoja, ku nuoret joutuvat siellä tulkiks... vanhempien asema on horjunu siinä, että lapsi on oppinu nopeemmin ja ottanu aikuisen roolin monessa

ja tääki on yks syy, että heillä on niinku vaikeuksia enemmän, kun se perinteinen järjestys on muuttunu sitte siinä perheessä. (H3)

Alitolppa-Niitamon (1993) mukaan yksilöllinen sopeutuminen voi näkyä myös perheiden sisällä aiheuttaen ristiriitoja ja ongelmia. Kun perheenjäsenet sopeutuvat uuteen kulttuuriin eri tavoin, tuo se mukanaan asenteita, normeja ja käyttäytymismalleja, jotka voivat törmätä perheenjäsenten tai eri sukupolvien välillä. (Alitolppa-Niitamo 1993, 30, 93.)

Vanhemmilla lapsilla taas on ollut kahden haastateltavan mukaan erityisiä vaikeuksia kielen oppimisen kanssa.

Ja jos he tulee vanhempana, ni esimerkiks näitten samojen sisarusten vanhin sisar ei vieläkään osaa suomen kieltä niin hyvin. ...että siskonsa hänelle tulkkas monia asioita, että hänen ymmärtämisensäkin oli aika rajatonta verrattuna näihin muihin. (H3)

Kaksi haastateltavista sanoivat myös sillä voivan olla merkitystä, että kauanko lapset ja nuoret ovat olleet Suomessa ennen sijaishuoltoon tulemistaan. Vasta vähän aikaa Suomessa olleet ovat usein arempia ja vielä kovin tietämättömiä siitä missä ovat ja mitä heidän tulisi tehdä.

...jotka on vähemmän aikaa ollu, ne on enemmän niinku hiljasia tässä ja kuuntelevat meitä enemmän... (H6)
Että sit, jotka on vähemmän aikaa ollu, ni tosiaan voi olla sillä tavalla ihan niinku lukossaki vielä... (H5)

Pitempään olleiden kanssa työskentely on ollut jo helpompaa.

Ainakin he osaavat sen kielen, tämän meidän kielen. ...sehän auttaa tosi paljon asioissa, että että sit tavallaan ovat oppineet tän meidän meidän systeemin sillä tavalla. (H5)

Vanhempien eri kulttuureista tulleiden lasten sopeutumisen sijaishuoltoon kaksi haastateltavista koki hyvin heikoksi. Nuoret ovat usein joutuneet lähtemään eteenpäin johonkin toiseen laitokseen tai perheeseen sopeutumattomuuden vuoksi.

...kyllähän se on aina hankalaa jos nuori tulee tänne murrosiässä, alkavassa murrosiässä, niin se on hankalampaa kun ehkä kymmenen yks-

toistavuotiaana. Et se vaikuttamismahdollisuus on on niinku toisenlainen. (H7)

Kyllä sellanen kuva on, et pienempi aina nopeemmin niinku sulautuu ja sopeutuu. Et kyllähän tuota murrosiässä kun on, on sen oman itsensä kanssa paljon enempi tekemistä ja sit on on sanotaan sitä tarjontaa paljon enempi mitä, pienen lapsen tarpeethan on erilaisia, niin kyllähän siinä ne ristiriidat niinku kärjistyy vielä. (H8)

Kaksi haastateltavaa oli sitä mieltä, että tytöillä ja pojilla näkyvät ongelmat ovat hie-
man erilaisia. Tyttöjen ongelmat liittyvät usein esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaali-
käyttäytymiseen, kun pojilla taas näkyy enemmän väkivaltaisuus ja rikollinen toi-
minta. Myös suhteet vanhempiin näkyvät eri tavalla.

Arjen ristiriidoista ja ongelmista selviäminen

Haasteltavien mukaan monet arjessa näkyvät ongelmat tai ristiriidat ovat sellaisia, että
ne eivät aiheuta mitään suurempia hankaluuksia ja niiden kanssa arjessa pärjää. Kui-
tenkin on olemassa myös asioita, jotka on vain hyväksyttävä osaksi eri kulttuureita.
Esimerkiksi yhden haastateltavan mukaan se tietynlainen hitaus ja ajantajun puute
ovat vain pientä arjen hankaluutta.

Useamman haastateltavan mielestä keskustelu ja asioista puhuminen uudestaan ja uu-
destaan on ollut paras keino ongelmien selvittämiseen ja usein ainoakin keino. Yhden
mukaan joskus on tarvittu asioiden selvittämisessä myös tulkin apua, sillä väärinym-
märrysten estämiseksi ei ole ollut muuta keinoa.

Sisarusten välisissä ristiriidoissa otettiin selvästi tiukempi kanta. Esimerkiksi sisarus-
ten eriarvoisuutta ei ole hyväksytty kenenkään taholta.

*...kruunu pois tota semmosta, että niinku ois eri asemassa pojat kuin ty-
töt. Siitä pitää tietysti puhua...kaikkia aikuisia totellaan samalla lailla,
mies tai nainen ja yleensä vanhempia kunnioitetaan, et se on nyt sillä
lailla Suomessa. (H3)*

Eräs haastateltavista mainitsi, että joitain asioita on selvitelty myös yhteistyössä mui-
den ulkopuolisten tahojen kanssa, kuten maahanmuuttajapalveluiden tai koulun
kanssa. Lisäksi yksi haastateltava kertoi, että heillä sosiaalityöntekijä on hoitanut ja
selvitellyt ongelmatilanteita, koska ristiriidat ja ongelmat ovat olleet aina vain van-
hempien kanssa.

7.2.4 Kielivaikeudet

Kulttuurien välisessä viestinnässä vaaditaan erityisesti halua ymmärtää ja tulla ymmärretyksi, jotta viestintä onnistuisi kielivaikeuksista ja kulttuurieroista huolimatta. Ihmisten keskinäinen ymmärrys vaatii muutakin kuin yhteisen kielen, sillä ihmiset antavat sanoille toisistaan erilaisia merkityksiä ja tulkintoja. (Räty 2002, 66.) Silloin kun työntekijällä ja asiakkaalla ei ole yhteistä kieltä, virhetulkintojen todennäköisyys kasvaa (Tuominen 1998, 37).

Haastateltavat kokivat ongelmia kielen kanssa kohdatessaan eri kulttuureista tulevia lapsia ja nuoria. Kuusi haastateltavista mainitsi varsinaisista kieliongelmissa lasten ja nuorten kanssa. Ongelmia on tuottanut erityisesti se, miten ymmärtää tarpeeksi toista. Mahdolliset väärinymmärrysten aiheuttamat sekaannukset ja vaikeudet koettiin hankaliksi.

...näitten vasta maahan muuttaneitten kanssa on on ihan selviä väärinymmärryksiä, jotka sitten on aiheuttanu hämmennystä. (H3)

Tuomisen (1998) mukaan ihminen joutuu käyttämään ilmeitä ja eleitä tavallista enemmän pyrkinessään tulemaan toimeen vieraalla kielellä puutteellisen sanavaraston vuoksi (Tuominen 1998, 40). Kolmen haastateltavan mukaan elekielellä on pyritty pärjäämään pitkälle lasten ja nuorten kanssa. Sekään ei kuitenkaan aina ole yhden mukaan riittänyt.

...mutta hirveen sinnikkäästi ne on yrittäny ja kaikilla elekielillä ja muulla... (H3)

...jos vaikeita asioita kohtaa, ni si sillon ei kovin pitkälle mennä sillä elekielellä. (H8)

Puolet vastaajista mainitsivat, että eniten kieliongelmat tulevat yhteistyössä lasten ja nuorten vanhempien kanssa. Yhden haastateltavan mukaan heillä ei ole ollut lainkaan lasten kanssa kieliongelmia, vaan kaikki ongelmat ovat olleet nimenomaan lasten ja nuorten vanhempien kanssa. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että lasten kanssa kommunikointi on paljon helpompaa ja lapset ovat paremmin oppineetkin suomen kieltä. Lapsilla on myös taito sopeutua ja löytää oma tapansa kommunikoida. Myös Tuomisen (1998) mukaan lapset oppivat uuden kielen nopeammin kuin vanhempansa, koska

heillä on parempi oppimiskyky ja yleensä enemmän kontakteja suomalaisiin esimerkiksi koulun kautta. (Tuominen 1998, 129.)

Haastateltavien mukaan vanhempien kanssa kieliongelmat aiheuttavat erityistä hankaluutta vaikeampien asioiden hoitamisessa ja keskustelemissa sekä virallisemmissa palaverissa, kuten tehtäessä lasten huoltosuunnitelmia. Tulkin käyttö onkin ollut tällöin yleensä välttämätöntä. Alitolppa-Niitamon (1993) mukaan tulkin käyttö on myös välttämätöntä silloin kun työntekijällä ja asiakkaalla ei ole lainkaan yhteistä kieltä tarvittavien asioiden puhumiseksi ja selvittämiseksi. Tulkin käyttö tuo asiakassuhteeseen kuitenkin omat vaikeutensa. (Alitolppa-Niitamo 1993, 17.)

Tuomisen (1998) mielestä tulkkina käytetään valitettavan usein asiakkaan perheenjäsentä tai sukulaisia, vaikka he ovat periaatteessa esteellisiä toimimaan tulkkina. Erityisesti lapsia ei tulisi koskaan käyttää tulkkeina, sillä heille käsiteltävät asiat voivat olla liian monimutkaisia ymmärtää, eikä heidän tulisi joutua kantamaan vastuuta asioista, jotka eivät heille kuulu. Lasten käyttö tulkkina johtaa helposti myös perheen sisäisiin ongelmiin ja alentaa vanhempien asemaa perheessä. (Tuominen 1998, 51-52.) Kahden haastateltavan mukaan lapsia on jouduttu kuitenkin käyttämään tulkkeina. Lasten käyttäminen tulkkina vanhempien asioiden hoitamisessa on aiheuttanut haastateltavien mukaan ongelmia myös perheiden sisäisiin suhteisiin.

...monetha nuorethan on ihan tulkkeina omille vanhemmillensa. Monet vanhemmat ei halua ikäpäivänä oppia suomea ja sit siinä onkin vaikea olla jo välissä kun ei tiedä, että mitä ne sanoo toisillensa. (H7)

...vaikka lapset osaa aika hyvin sitten suomen kieltä, niin että tulee toimeen, niin heidän vanhempansa ei ja siellä ei osata edes lukea eikä kirjoittaa. Että heidän kanssaan kommunikointi on ollut kaikista vaikeinta ja siinä on joutunu joskus käyttää arkitapauksissa lapsia tulkkina ja se on sitte, ei oo aina luotettavaa... (H3)

...vanhempien kanssa tuonu kans ristiriitoja, ku nuoret joutuvat siellä tulkiks ja ihan käytännössä kaikenikäköstä, että vanhempien asema on horjunu siitä, että lapsi on oppinu nopeemmin ja ottanu aikuisen roolin monessa. Ja tääkin on yks syy, että heillä on niinku vaikeuksia enemmän, kun se perinteinen järjestys on muuttunu sitte siinä perheessä. (H3)

7.2.5 Yhteistyö vanhempien kanssa

Yhteistyö sijoitettujen lasten vanhempien kanssa on yleensä välttämätöntä ja väistämätöntä, joka kuuluu osana työhön myös eri kulttuureista tulevien lasten kohdalla. Työntekijöiden ja vanhempien välisen yhteistyön onnistumisella ja sujumisella on vaikutusta aina myös lapseen.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet haastateltavat kokivat yhteistyön lasten ja nuorten vanhempien kanssa hyvin haastavana ja vaikeana eri tavoin. Yksi yleisimpiä syitä oli juuri edellä esille tullut kieliongelma.

No ensimmäisenä tulee se ymmärtämisen vaikeus. Että jos ei ole tulkkia paikalla ja sitten mitä siitä tulee nää, nämä kulttuurierot, niin löytää sellainen yhteinen sävel. (H8)

...nyt vasta äiti voi ihan vähän keskustella suomeksi, niin se on hankalaa, että tulee ymmärretyksi. (H3)

Rädyn (2002) mukaan maahanmuuttajaperheelle koko ajatus lastensuojelusta on usein aivan vieras. Etenkin yhteisöllisistä kulttuureista tulevat perheet ovat tottuneet ratkomaan perheen sisäiset ongelmat perheenjäsenten ja sukulaisten avulla lähiyhteisössä. Tämän vuoksi viranomaisten puuttumista perheen asioihin ja lasten kasvatukseen voi olla erittäin vaikeaa ymmärtää. (Räty 2002, 174.) Tietämättömyyden vuoksi lastensuojelun puuttuminen voidaan kokea niin uhkaavaksi, että vanhemmat kieltäytyvät täysin yhteistyöstä viranomaisten kanssa (Ikäläinen ym. 2003, 78). Lisäksi lastensuojelun asiakkuus ja erityisesti lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle voi leimata lapsen ja perheen oman yhteisön silmissä (Anis 2006, 71).

Lasten ja nuorten vanhempien ymmärtämättömyys suomalaisia lastensuojelun käytäntöjä kohtaan tuli esille kahden haastateltavan kertomina. Suomalainen suhtautuminen ongelmatilanteisiin sekä ongelmien käsitteleminen ja ulkopuolisen avun antaminen olivat täysin vieraita eri kulttuureista tulleille perheille. Perheen asioihin puuttumista ulkopuolelta ei osattu ymmärtää ja lasten huostaanotto koettiin uhkana ja loukkauksena perhettä sekä koko sukua kohtaan. Tämän aiheuttama vihan tunne purettiin sitten sijaishuollon henkilökuntaan.

Se oli vanhemmille kova asia, että viranomaiset puuttuivat heidän tilanteeseen ja ottivat lapset huostaan. ...me oltiin vihollisia. Meidän vastaan pitäs koko aika taistella... (H1)

Lapsen poisotto kotoa, koska nää tulee sellasesta kulttuurista jossa perinteisesti niinku Afrikassa, niin perhe ja koko suku on hirveen tiivis ja jos siitä perheestä yks otetaan pois, ni se on niin suuri katastrofi sille koko suvulle. Ja tää perhe, josta tää lapsi on huostaanotettu, nin joutuu niinku hirveen huonoon asemaan ja mustamaalatuksi... (H3)

Perheen ja vanhempien vihan kohdistuessa lapsia hoitaviin työntekijöihin, oli yhteistyö lasten parhaaksi itsestään selvästi hyvin hankalaa.

Esimerkiksi meillä on ollu erittäin vaikee työskennellä alussa tämmösen äidin kanssa, että siinä meni hyvin pitkän aikaa ja hän ei ottanu puheluista vastaan, eikä hänen kanssa voinu keskustella... (H3)

Ja jatkuvasti taistelivat, että lapset eivät voisi olla meillä ja rauhassa kehittyä ja kasvaa. ...se oli meille oikeestaan se isoin ongelma ja yllätys, että kuinka paljon turhaa stressiä ja energiaa, että oikeestaan aikaa ja energiaa minusta pitäs antaa lapsille, kun vanhemmat saa sitä. (H1)

Alitolppa-Niitamon (2005) mukaan uuteen maahan muuttamisen myötä kaikki aikuisten ja vanhempien aiemmin oppimat ja itsestään selvänä pitämät normit ja roolit eivät enää toimi odotetusti. Aikuinen joutuu lapsen tavoin opettelemaan uudet pätevät normit, säännöt ja roolit sekä uuden yhteiskunnan toimintaperiaatteet. Muutokseen joutuvat samalla myös oma vanhemmuus ja omat kasvatuseriaatteet. (Alitolppa-Niitamo 2005, 45-46.) Kaksi haastateltavaa mainitsi vaikeuksista, joita aiheuttavat kulttuurisesti erilaiset normit ja säännöt sekä lasten kasvatuserot. Tähän liittyen tuli ilmi myös eri kulttuureista tulevien vanhempien erilaiset odotukset sijaishuollon henkilökuntaa kohtaan. Näiden odotusten koettiin sotivan myös Suomen lakia vastaan.

...lasten kasvatuksessa on ollu, että meillä on normit ja säännöt ja ne ei ehkä, he luulee, et ne ei koske heitä... (H6)

...heidän kulttuuri ja heidän laki, ni on on toisenlainen ja siinä on niinku se sellä, ehkä se suurin ristiriita ollu...

Miesten vahva asema eri kulttuureissa sekä miesten epätasa-arvoinen ja alistava suhtautuminen naisia kohtaan tulivat esille kahden haastateltavan sanoin myös vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön hankaloittajana.

se semmonen, että oltas jotenki, tasavertaisesti voitais puhua asioista, ni se on vaikeeta. ...vaikeeta keskustella näistä asioista. (H5)

Sellaisien perheiden kanssa, joissa toinen puolisoista on ollut suomalainen, on vaikeuksia aiheuttanut muun muassa se, että suomalainen on halunnut määrätä eri kulttuurista tulevan puolisonsa lapsista ja vaatinut heidän sijoittamista yhteisen kodin ulkopuolelle. Yhden haastateltavan mukaan tilanteessa on aiheuttanut ristiriitaa se, että työskennelläänkö lasten biologisen vanhemman kanssa ja kuinka paljon suomalaisella puolisoilla on asiassa valtaa.

...ei tiää, että tekeekö yhteistyötä sen äidin kanssa ja kuinka paljon sen isäpuolen mielipiteet vaikuttaa siihen äitiin ja sit se äiti ei kuitenkaan kykenekään olemaan siinä tilas tilanteessa niinku enää vanhempi. (H7)

Eri kulttuureista tulevien vanhempien kanssa oli koettu myös positiivisia asioita ja toimivaakin yhteistyötä. Yhden haastateltavan mukaan vanhempia on esimerkiksi otettu mukaan keskustelemaan lasten ja nuorten arjen ristiriitatilanteissa ja heidän mielipiteitään on huomioitu ja niitä kunnioitettu. Yksi haastateltava kertoi, että joidenkin vanhempien kanssa on päästy hyviin väleihin ja vanhemmat ovat muun muassa antaneet lahjoja ja kutsuneet omiin juhliinsa.

7.2.6 Yhteiskunnan ja sijoitettujen lähipiirin asenteet

Jaakkolan (2005) vuosina 1987-2003 tekemä asennetutkimus suomalaisille osoitti, että suomalaisten suhtautuminen eri maista ja eri syistä Suomeen muuttaneisiin ulkomalaisiin on muuttunut laman jälkeen myönteisemmäksi. Rädyn (2002) mukaan rasismi ilmenee kuitenkin hyvin monella tasolla suomalaisessa yhteiskunnassa. Syrjinnän ja rasismin kohteeksi voi joutua niin yhteiskunnallisella kuin henkilökohtaisten kontaktien tasolla. Useat maahanmuuttajat ovat kokeneet rasismia myös viranomaisten taholta. He ovat kokeneet, ettei heitä ole haluttu palvella samalla tavoin kuin muita asiakkaita. (Räty 2002, 194.)

Haastattelemistani sijaishuollon työntekijöistä neljä oli sitä mieltä, että heille sijoitettuja eri kulttuureista tulleita lapsia ja nuoria on kohdeltu suomalaisessa yhteiskunnassa hyvin ja lapset ovat saaneet sijoitettuna ollessaan tasavertaista palvelua eri tahoilta. Haastateltavat eivät olleet huomanneet erityistä asenteellista tai ennakkoluuloista ajattelua yhteistyötahoilta tai muilta yleisiltä palvelutahoilta.

Minusta ei ollenkaan ollut vaikeuksia. Tosi hyvin kaikki palvelut saanut.
(H1)

...ei missään oo tullu se eri kulttuurista mitenkään esteeks. ...koskaan tämä kulttuuri ei oo ollu siinä vaan heidän henkilökohtaiset ongelmansa, mutta se siinä ei niinku vedottu koskaan tähän kun tulee eri kulttuurista.
(H3)

Kahdella haastateltavista oli yleisesti ottaen samankaltaiset ajatukset ja kokemukset kuin neljällä muulla, mutta toinen heistä mainitsi, että huonompaa kohteluakin on voinut joskus olla. Toinen taas sanoi, että itsellä on voinut olla joskus sellaisesta eriarvoisesta kohtelusta epäily, mutta ei ole siitä mitenkään varma.

...aika pitkälle niinku halutaan ulkomaalaisia ymmärtää ja heidän olonsa tehdä niinku mahdollisimman hyväks. Mutta kyllähän siinä tietysti joitakin ristiriitoja välillä on on tullu, että ei se aina ihan helppoa se kohtaaminen ole sillä tavalla, et onko tasavertasia Suomen kansalaisten kanssa. (H8)

...onks se koulussa ollu sitte vaan yleistä, et ku on siellä häirikköoppilas, ni se puututaan niihin vai puututaanko siihen semmo ulko ulkomaalaisena. (H7)

Kaksi haastateltavista oli lisäksi sitä mieltä, että joskus voi olla ennemminkin niin päin, että maahanmuuttajille tähdennetään paljon palveluja, mikä voi tuntua siltä kuin kaikki tulisi heille noin vain. Rädyn (2002) mukaan työntekijä törmääkin käytännössä jatkuvasti eettisiin kysymyksiin maahanmuuttaja-asiakkaiden tasa-arvoisesta kohtelusta juuri esimerkiksi sen suhteen, että onko asiakkaiden kannalta edunmukaisinta tarjota erityispalveluita ja tavallista enemmän aikaa vai onko tasa-arvoisinta tarjota heille kaikki samat palvelut valtaväestön kanssa. (Räty 2002, 219.)

Eri kulttuureista tulleet lapset ja nuoret ovat kolmen haastateltavan mukaan sopeutuneet hyvin suomalaisten joukkoon, eikä suurempia ongelmia ole tullut heidän lähielinpiirin keskinäisissä suhteissa. Jonkin verran suomalaisilla lapsilla on esiintynyt nimittelyä, mutta ne on pystytty hoitamaan ja selvittämään.

...ei oo tullu sellasia, että nyt kun he on eri kulttuurista, niin he on jotain tehneet. (H3)

Ja tosi hyvin nää meiän lapset suhtautuu sitte näihin vierasmaalaisiin... Joskus jotain nimittelyä, joka sitten yritetään riistää pois, mutta ihmeen hyvin tulevat toimeen. (H6)

Kaksi haastateltavista kertoivat puolestaan, että lapset ovat välillä kokeneet etteivät saa tasavertaista kohtelua lähipiirissään ja lasten kanssa on jouduttu käsittelemään sellaisia tapauksia, joissa he ovat kohdanneet rasistisia asenteita ja kiusaamista suomalaisten lasten ja nuorten taholta. Kahden mukaan taas rasistiset tunteet ja ilmaisut ovat tulleet aika paljon maahanmuuttajien taholta toisia maahanmuuttajia kohtaan. Eri kulttuureista tulleet lapset ja nuoret ovat kahakoineetkin jonkin verran keskenään.

Lasten ja nuorten keskinäisessä rasistisessa ajattelussa ja toiminnassa on oltu erittäin tiukkoja siitä, että sen tulee loppua. Asiasta on yhdessä keskusteltu ja otettu lasten ja nuorten vanhempiakin siihen mukaan.

No kaikkeen rasismiin mikä täällä on niinku tullu esille, nin otetaan semmonen järeä kanta, että se pitää loppua. Siitä puhutaan ja sanotaan, että noin ei voi tehdä. Ja jos ei lopu, niin sitten tulee ne rankat toimenpiteet, elikkä ei pääse tietokoneelle, ei pääse sähköpostiin, meselle. Kaikki hyvä kielletään niin kauan kun sovitaan. ...joissain tapauksissa ollaan otettu ihan kotiin yhteyttä... (H3)

7.3 Valmiudet työhön

7.3.1 Kokemus eri kulttuureista ja monikulttuuriseen työhön liittyvä koulutus

Yli puolella haastateltavista ei ollut aiempaa kokemusta eri kulttuureista tulevista ihmisistä ja heidän kohtaamisesta ennen varsinaista työn kautta tullutta kokemusta. Kolme haastateltavista olivat saaneet kokemusta eri kulttuureista tavallaan elämänkoulun kautta asuessaan itse vieraassa maassa ja kulttuurissa. He olivat saaneet myös ymmärrystä siitä, miltä tuntuu olla vierasmaalainen. Yksi heistä oli lisäksi opiskeluaikana ollut mukana kansainvälisessä työssä, jossa oli kohdannut monia eri kulttuureista olevia ihmisiä.

Että mä niinku sain semmosen ruohonjuuritason koulutuksen siinä, että miltä tuntuu olla silmätikkuna, erilainen. ...se oli semmosta käytännön koulutusta ja ja tota että tunnetasolla ymmärtämistä vähän, et se on ollut mun mielestä hyvää koulutusta tähän toiseen kulttuurista tulleet lasten kohtaamiseen. (H3)

Kukaan haastateltavista ei ollut saanut myöskään varsinaista monikulttuuriseen työhön liittyvää koulutusta. Kuusi haastateltavista oli ollut kuitenkin pienimuotoisilla kursseilla tai luennoilla, joita oli järjestänyt muun muassa työväenopisto, maahanmuuttajapalvelut ja SPR. Kurssien aiheet liittyivät jollain tavoin eri kulttuureihin ja monikulttuuriseen työhön.

Kaksi haastateltavaa mainitsi saaneensa Maahanmuuttajapalvelusta tietoa ja niin sanottua tapauskohtaista koulutusta niistä kulttuureista, joista sijaishuollossa olevat lapset ovat olleet lähtöisin. Näiden koulutusten sisältöinä oli ollut esimerkiksi kulttuurituntemusta, poliittista ja historiallista tietoa, tietoa erilaisista tavoista, tietoa uskonnoista sekä ihan arjen käytänteitä.

7.3.2 Kokemus omista valmiuksista

Yleisesti ottaen kaikki haastateltavat kokivat pärjäävänsä ja pystyvänsä työskentelemään eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa. Yhden mukaan eri kulttuureista tulevia lapsia oli todella helppo ottaa vastaan, eikä hänen mielestään se vaatinut sen kummempaa kuin suomalaistenkaan lasten kanssa. Kaksi muuta oli sitä mieltä, että heillä on nimenomaan valmiuksia ja halua auttaa juuri tällaisia eri kulttuureista tulevia lapsia ja perheitä. Loppujen viiden haastateltavan kertomuksista paistoi läpi sellainen asenne, että vaikka varsinaista asiantuntemusta tai kokemusta ei olisikaan niin silti aina pärjätään ja selvitään kun mennään sen mukaan mitä eteen tulee, ja aina löydetään keinoja kun on pakko.

Kaksi haastateltavista kokivat vahvan perusammattitaidon sekä lastensuojelutaidon ja tietouden riittäneen jollakin tavalla myös eri kulttuureista tulevien kohtaamiseen. Lisäksi toinen heistä mainitsi, että ammattitaito riittää myös siihen, että apuakin osataan tarvittaessa hakea.

...kyllä tässä ihmisen kohtaamiseen on kuitenkin aika vahvat valmiudet... Ei ei se katso ihmisen kohtaaminen ihon väriä, ei ei tuota kansalaisuutta... (H8)

Niin mä sanoisin, että se on riitettävä siinä tilanteessa kun joku seisoo tossa ovella, että tänne ollaan tuomassa jotakin... (H7)

Yksi haastateltavista kertoi, että vaikka valmiudet kohdata eri kulttuureista tulevia lapsia ja nuoria oli hyvät, niin suurena yllätyksenä tuli se, kuinka vaikeaa yhteistyö oli lasten vanhempien kanssa ja kuinka siihen omat valmiudet eivät niin riittäneetkään.

7.3.3 Ulkopuolisen tuen käyttö ja sen tarve

Kaikki haastateltavista ovat saaneet ja joutuneet käyttämään ulkopuolista tukea työnsä tueksi jossain muodossa. Esimerkiksi työnohjausta ovat saaneet kaikki haastateltavista. Työnohjausta on saatu muun muassa perheneuvolasta, maahanmuuttajapalveluista, omalta työnohjaajalta työpaikalla tai tutuilta ihmisiltä, joilla erityistä asiantuntemusta monikulttuurisuudesta.

Myös sosiaalityöntekijöiltä ovat kaikki haastateltavista saaneet tietoa. Sosiaalityöntekijöiltä saatu tieto on liittynyt lähinnä yksittäisiin tapauksiin ja tietoa on saatu siinä vaiheessa, kun lapsia ollaan oltu sijoittamassa.

...sosiaalityöntekijöiltä tullu se tieto mitä, jos nuori on ollu tulossa, tässä on pidetty tapaamisia, ni se on niinku niiltä otettu. (H7)

Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijät ovat antaneet kaiken mahdollisen tiedon mitä pystyvät. Yksi taas kertoi, että sosiaalityöntekijöiltä saatu etukäteistieto on ollut melko vähäistä ja tietoa on saanut sen verran kun itse on osannut kysyä. Hän oli kuitenkin myös sitä mieltä, etteivät sosiaalityöntekijätkään pysty kaikkea tietämään.

Kaksi haastateltavista mainitsi virkavallan avun ulkopuolisena tukena. Poliisin apua on ollut tarvittaessa mahdollisuus saada ja on saatukin asioiden selvittämisessä joidenkin lasten kohdalla.

...silloin ku ei omat voimavarat riitä, niin pitää pyytää tota virkavallan apua ja semmoseen on jouduttu...on tullu poliisi tänne katsomaan, kun huone on hajalla ja nuori on linnoittautunu vessaan. Ja ja sitten ovat aukasseet väkisin oven ja katsoneet mikä tilanne on, että mut niinku niin niin vaikeeta heillä on ja tämä on sitte ollu ainoa mahdollisuus selvittää nää tilanteet. (H3)

Maahanmuuttajapalveluita ovat myös kaikki käyttäneet jonkin verran tukena. Yksi haastateltavista kertoi, että yhteistyö maahanmuuttajapalveluiden kanssa on ollut erit-

täin aktiivista ja sieltä on saanut jatkuvasti hyvin paljon lisätietoa esimerkiksi poliittisesta tilanteesta tai historiasta liittyen eri kulttuureista tulevien sijoitettujen lasten taustoihin. Kaksi muuta haastateltavaa kertoi käyttäneensä maahanmuuttajapalveluita joissain tapauksissa.

Tulkkia ovat melkein kaikki haastateltavat joutuneet käyttämään. Tulkin käyttö on rajoittunut kuitenkin lähinnä virallisempiin palavereihin, kuten huoltosuunnitelmien tekemiseen. Arjen asioissa on pärjätty kutakuinkin ilman tulkin apua.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että ulkopuolista tukea ja tietoa tarvitaan kuitenkin vielä enemmän työn tueksi.

Jos ymmärretään lasten vaikeuksia, ei koskaan tehdä työ yksin. Se on aina oltava se auttava käsi saatavilla. (H1)

No ilman muuta tarvitaa tukea ja ohjausta, että niinhän me näitten ihan meidän suomalaistenki lasten kohalla tarvitaan sitä tukea perheneuvolan tai jonkun muun taholta, että ihan samalla tavalla. (H5)

Kaksi haastateltavista painotti työnohjauksen merkitystä tukena eri kulttuureista tulevien lasten kanssa työskentelyssä.

Työnohjaaja on yks yks tota hyvä, että voi puhua omista asioista niinku, et miten mä tätä työtä teen ja onks se oikee tapa tehdä ja ja ohjaa jakamiseen ja puhumiseen. (H3)

Kaksi haastateltavista olivat sitä mieltä, että hyviä ulkopuolisen tuen antajia olisivat psykologipalvelut, maahanmuuttajapalvelut, sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät. Yksi mainitsi puolestaan tulkkipalvelut ja mielenterveyspalvelut. Yksi haastateltavista piti tärkeänä tukimuotona erilaisia kokoontumisia, palavereja ja seminaareja, joissa tapaa toisia alan ihmisiä. Näiden tapaamisten merkittävyyttä hän korosti sillä, että tapaamisissa voi vaihtaa mielipiteitä ja puhua vapaasti asioista, joita muuten ei voi jakaa.

Kaksi haastateltavista toivoi saavansa esimerkiksi maahanmuuttajapalveluista enemmän tietoa eri kulttuureista tulevien ihmisten kovista kokemuksista kotimaassa sekä matkalla Suomeen. Toinen heistä halusi tiedon avulla paremmin ymmärtää mistä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten ongelmat, vaikeudet ja tietynlainen käyttäyty-

minen johtuu. Toinen taas toivoi tietoa ja opastusta siihen, kuinka tulisi suhtautua lapsiin ja nuoriin, jotka ovat kokeneet esimerkiksi sodan, nähneet paljon tappamista ja ehkä jopa vanhempien kuoleman. Hän halusi saada tietoa siitä, kuinka lapsia voisi ohjeistaa traumojensa purkamiseen ja kenen tehtävä se ylipäättään olisi.

Rädyn (2002) mukaan maahanmuuttajien kanssa työskenneltäessä työntekijöiden onkin tärkeää tiedostaa ja pohtia, mikä asiakkaiden toiminnassa on kulttuurisidonnaista, mikä liittyy heidän sen hetkiseen elämäntilanteeseen tai mikä on heidän yksilökohtainen ominaisuus ja luonteenpiirre. (Räty 2002, 213.) Esimerkiksi maahanmuuttajan mielenterveyden on voinut saada horjumaan muuttoa edeltäneet traumaattiset kokemukset. Etenkin pakolaisilla voi olla takanaan moniakin traumaattisia kokemuksia, kuten kokemukset sodasta ja kuolemasta, vainosta, kidutuksesta tai raiskauksesta. (Alitolppa-Niitamo 1993, 46, 48.)

7.3.4 Itsenäinen tiedonhankinta

Kaikki haastateltavat olivat hankkineet itsenäisesti tietoa monikulttuurisuuteen liittyvistä asioista jollakin tavoin. Neljä haastateltavista mainitsi seuranneensa muun muassa televisiosta tulevia aiheeseen liittyviä uutisia, dokumentteja tai muita ohjelmia.

Olemme televisiosta esimerkiksi nauhoittanut kaikki filmit...dokumentit. (H1)

...on niinku kiinnostunukin siitä, että ahaa, että nyt nyt tossa on tommosia uutisia ja sehän koskeekin näitä näitä pakolaisia täällä. Että se tavallaan aktivoituu sitten semmonenki tiedon hankkiminen. (H5)

Myös muuta mediaa haastateltavat kertoivat käyttäneensä tiedon hankintaan. Kaksi mainitsi internetin erittäin hyväksi tiedon hankinnan lähteeksi, jossa on paljon tietoa helposti saatavilla. Lisäksi kaksi sanoi lukevansa lehdistä tietoa asioista.

Kaksi haastateltavista olivat hankkineet itse monikulttuurisuuteen liittyvää kirjallisuutta esimerkiksi kirjastosta ja perehtyneet kirjojen avulla enemmän joihinkin asioihin.

...kun asioita joutuu kohtaamaan, niin johan siinä joutuu ottamaan sitten selvää siinä tilanteessa kun on pakko selvittää. Meillähän ei ole muuta keinoa kun se selviäminen ja ja silloin etsitään sitä tietoa sieltä mistä sitä on ollu saatavissa. (H8)

Myös toiset ihmiset, kuten työtoverit ja muut tutut ihmiset olivat kahden haastateltavan mielestä erittäin hyviä tiedonlähteitä. Heidän kanssa on voinut keskustella asioista ja heillä on voinut olla jotain tiettyä erityisosaamista, jonka kautta on sitten saanut hyvää tietoa.

...työntekijöiden keskinäinen kanssakäyminen, ni onhan meillä joillakin enemmän tietoa ku toisilla, ni sitte se se on semmonen tiedon lähde kyllä aina. (H7)

7.4 Haasteet

7.4.1 Työssä suuria haasteita

Yhden haastateltavan mukaan työssä eri kulttuureista tulevien lasten kanssa yksi suuri haaste on tuntee jokainen lapsi yksilönä ja tuntee jokaisen lapsen oma tarve. Vaikka tuntuksikin lapsen perhetaustaa ja kulttuuritaustaa, niin on vaikeaa tietää, mitä asiat tarkoittavat juuri tietyn lapsen tai perheen kohdalla.

...ettei sitä nyt rajaa siihen, et koska hän on tän kulttuurin ihminen, että se ei sumentas sitä lapsen yksilöllisyyden ymmärtämistä. (H3)

Yksi piti haasteena tehdä työtä eri kulttuureista tulevien perheiden aikuisten kanssa, sillä lasten ja nuorten kanssa työ sujuu hänen mukaansa kuten suomalaistenkin lasten kanssa.

Suhtautuminen erilaisiin ristiriitatilanteisiin koettiin neljän haastateltavan sanoin haastavaksi. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta oli se, kun lapset eivät tahtoisi enää toimia ja elää vanhempien kulttuurin tavoin, mutta vanhemmat edelleen sitä vaativat. Haasteena oli erityisesti se, että kuinka itse suhtautua tilanteeseen ja kuinka pystyä tilanteessa yhteistyöhön vanhempien kanssa ilman suurempia ristiriitoja. Suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutuminen on tärkeää, mutta tärkeää on myös oman kulttuurin ja taustan säilyttäminen eli jonkunlainen tasapaino tulisi löytää, mikä on vaikeaa.

Kuinka mä sit suhtaudun, pitäskö korostaa enemmän tämä muslimikulttuuri nimenomaan, oma tausta tai pitäskö me yrittää auttaa heidät sopeutuu enemmän tähän suomalaiseen kulttuuriin. (H4)

...miten sitten tän nuoren kanssa, lapsen kanssa, että meneekö kaikessa mukaan, että tee just niinku äiti on sanonu vai antaako vähän toisen suuntasia viihjeitä. (H3)

Kaksi näistä neljästä haastateltavasta pohti haasteena enemmänkin sitä, että toimitaanko lasten ja heidän perheiden kanssa itse niin kuin täällä suomessa on totuttu ja ollut tapana vai muutetaanko omia käytäntöjä ja toimintatapoja eri kulttuureista tulevien lasten kohdalla.

et vois vähän niinku aatella, mutta me toimitaan niinku meidän kulttuurissa... (H6)

...on ihan hyvä miettiä näitä kaikkia meidän käytäntöjä, että mikä nyt on ensisijaista tällä hetkellä ja mikä ei. (H5)

Kielivaikeudet tuntuivat kahden haastateltavan mielestä suurimmilta haasteilta työssä eri kulttuureista tulevien lasten ja heidän perheiden kanssa. Ymmärretyksi tuleminen koettiin haastavaksi sekä erityisesti kommunikointi lasten vanhempien kanssa.

7.4.2 Monikulttuurisuuden lisääntymisen vaikutukset työhön

Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että eri kulttuureista tulevat asiakkaat vaativat työssä paljon enemmän aikaa kuin toiset eli monikulttuurisuuden lisääntyminen lisäisi työntekijöiden ajankäytön painottamista näihin asiakkaisiin. Tämä haastateltava ajatteli myös niin, että jos sijoitukseen tulee samaan aikaan lapsia monista eri kulttuureista, niin heidän välille voi syntyä myös jotain ongelmia, mikä on otettava huomioon.

Kaksi haastateltavista painotti sitä, että monikulttuurisuuden lisääntyminen vaatii aina vaan enemmän ja enemmän tietoa eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa työtä tekeviltä. Tiedon lisäksi koetukselle joutuu yhden haastateltavan mukaan myös työntekijän oma arvomaailma ja asennoituminen.

Yhden haastateltavan mielestä koko suomalaisia yhteiskuntarakenteita tulisi miettiä ja ottaa ennakoivasti huomioon se, että maahan voi tulla valtavia maahanmuuttovirtoja. Hänen mukaan kannattaisi etukäteen miettiä niitä ongelmia ja haasteita, joita maahanmuutto tuo mukanaan.

7.5 Haasteisiin vastaaminen

7.5.1 Koulutuksen tai lisäkoulutuksen tarve

Pirjo Takala on esittänyt omien tutkimustensa pohjalta, että henkilöstökoulutusta ja työnohjausta tulisi lisätä maahanmuuttajien kanssa työskentelevien keskuudessa. Myös Suomen kuntaliiton, Suomen kunnallisliiton ja Finlands svenska kommunförbunfin vuonna 1992 suorittaman projektin loppuraportissa korostetaan maahanmuuttajien kanssa työskentelevien viranomaisten koulutusta. (Pitkänen & Kouki 1999, 17.) Pitkäsen ja Koukin (1999) mukaan koulutusta ja työnohjausta tarvitaan kielitaidon lisäksi erityisesti kulttuurientuntemukseen sekä ammatillisen suhtautumisen alueella, sillä vieraasta kulttuurista tulevan ymmärtäminen, kulttuurierojen olemassaolon tiedostaminen sekä oman ajattelun kulttuurisidonnaisuuden tiedostaminen ovat osa työntekijän ammattitaitoa (Pitkänen & Kouki 1999, 118.)

Melkein kaikki oman tutkimukseni haastateltavat pitivät monikulttuurista koulutusta tarpeellisenä jollakin tasolla. Yksi haastateltavista koki kuitenkin, ettei hänellä ole monikulttuuriselle koulutukselle tarvetta enempää, kuin mitä hän itse vuosittain tietoa hakee. Hän oli sitä mieltä, että haluaa kaikkein eniten elää lasten kanssa tavallista arkielämää.

Varsinaisesta laajemmasta koulutuksesta eivät myöskään muut jo pidempään työtä tehneet olleet kovin innostuneita, mutta esimerkiksi erilaisia luentoja ja kursseja pidettiin tärkeinä ja hyödyllisinä.

No musta on niinkun tosi hyvä, että on tää koulu ihan tai tämmösiä kursseja, mutta varmaan sitten nuoremmilla on jo tässä koulutuksessa...sitä ihan enemmän, että me ollaan sitä saatu ihan käytännön käytännön kokemuksen kautta tuntumaa näihin ulkomaalaisiin. (H5)

Kaksi haastateltavista oli lisäksi enemmän sen kannalla, että koulutusta olisi hyvä järjestää mahdollisimman käytännöllisesti ja työpaikkakohtaisestikin tai lähellä työtä.

...semmonen koulutus, että joutuu tästä työstä lähtemään ja menemään jonneki kauas ja opiskelemaan, ni se on aika voimille käypää. (H3)

Et kyllä tää työ on niin hektistä, täs on niin valtavasti asioita...et mä niinku näkisin tänä päivänä vielä parempana, et joku tulis tänne puhumaan ku se, et me lähetään jonnekin luentosaliin. (H7)

Yhden haastateltavan mielestä olisi hyvä jos lastensuojelulaitoksessa kuuluisi jollekin työntekijälle tai viimeistään johtajalle vastuu siitä, että tietoa ja koulutusta monikulttuurisuuteen liittyen saataisiin. Tällöin paikan päällä laitoksessa voisi pohtia yhdessä erityiskysymyksiä ja sitä mihin haluttaisiin vastauksia.

Kaksi haastateltavista kaipasi ehdottomasti koulutusta lisää ja toinen heistä jopa laajempaa koulutusta. Toinen taas mainitsi, että olisi erittäin hyödyllistä saada yleisempääkin koulutusta ja tietoa siitä, että mitä maahanmuuttajien keskuudessa on tällä hetkellä meneillään. Hän ajatteli, että olisi todella hyvä kuulla kokemuksista mitä maahanmuuttajien kanssa työskentelevillä on aiemmista polvista ja saada tietoa siitä mihin aiemmat maahanmuuttaja-asiakkaat ovat päätyneet ja mitä työskentely heidän kohdalla on auttanut.

Kaksi haastateltavista mainitsi myös tapauskohtaisen kouluttamisen.

Se koulutus vois olla semmosta, että siinä tilanteessa kun sijoitetaan, niin siinä tilanteessa ois semmosta enemmän aktiivisuutta sijoittajien kanssa ja ihan näitä arkiasioitten läpikäymisiä. (H3)

Alitolppa-Niitamo (1993) on sitä mieltä, että kaikille eri kulttuureista tulevien kanssa työskenteleville tulisi olla saatavilla systemaattinen kulttuuritietoisuuden sekä kulttuurituntemuksen koulutus. Työntekijää auttaa paremmin ymmärtämään toisesta kulttuurista saapuneita jos hänellä on tietämystä erilaisista maailmankatsomuksista kommunikaatitavoista ja uskomusjärjestelmistä sekä muista kulttuurisista tekijöistä. Sitä kautta työntekijä pystyy paremmin myös vastaamaan toisesta kulttuurista tulevien tarpeisiin. (Alitolppa-Niitamo 1993, 187.)

Haastateltavat kaipasivatkin lisätietoa juuri tämänkaltaisiin asioihin. Yksi halusi tietoa esimerkiksi itse kulttuureista ja poliittisista asioista liittyen eri kulttuureista tuleviin sijoitettuihin lapsiin ja nuoriin. Lisäksi hän kaipasi ihan käytännön ohjeita siihen, kuinka uusissa ja erilaisissa tilanteissa voisi toimia. Aniksen (2006) mukaan kulttuuriinseen kompetenssiin sisältyviä tietoja ja taitoja ovat myös nimenomaan työntekijän yleinen kulttuuri- ja historiatietous sekä kyky ymmärtää vähemmistöjä koskettavia sosiaalisia ongelmia ja tilanteita. Toisesta kulttuurista tulevien kanssa tarvitaan kykyä erottaa asiakkaiden tilanteisiin vaikuttavat kulttuuri- ja yhteiskuntasidonnaiset tekijät yksilökohtaisista tekijöistä. (Anis 2006, 70-71.)

Useimmat haastateltavista piti parhaana tiedonlähteenä maahanmuuttajapalveluita. Yhden mielestä maahanmuuttajapalveluissa olisi erityisesti tähän kokemusta ja näkemystä ja sieltä voisi saada sopivaa ohjausta. Yksi haastateltavista ehdotti myös, että maahanmuuttajapalvelut voisivat järjestää tilaisuuksia, joissa voisi yhdessä keskustella näihin liittyvistä asioista.

Paras asiantuntemus kouluttamiseen ja tiedon jakamiseen olisi kahden haastateltavan mukaan niillä tahoilla, jotka tekevät itse työtä maahanmuuttajien kanssa. He pitivät kokemuksen kautta tullutta tietoa kaikkein parhaimpana ja arvokkaimpana verrattuna teoretietoon, jota voi lukea tai saada muualtakin. Haastateltavien mukaan parasta tietotaitoa löytyisi esimerkiksi maahanmuuttajapalveluista, sosiaalityöntekijöiltä ja perhetyöntekijöiltä.

7.5.2 Muu valmiuksien parantaminen

Haastateltavilla oli koulutuksen lisäksi myös muita ideoita työntekijöiden valmiuksien parantamiseksi. Kaksi haastateltavista esitti, että olisi erittäin hyvä jos esimerkiksi maahanmuuttajapalvelut tai sosiaalitoimisto voisi järjestää eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa työskenteleville sijaishuollon työntekijöille vertaistukea. Olisi tärkeää, että työntekijät ja sijaisvanhemmat voisivat keskustella yhdessä ja jakaa keskenään ajatuksiaan ja kokemuksiaan.

Useampi haastateltavista oli sitä mieltä, että työntekijöille olisi paljon hyötyä maahanmuuttajien itse kertomista kokemuksista ja ajatuksista. Eri kulttuureista tulevien omista kokemuksista voisi oppia uutta ja saada erilaista näkökulmaa, sekä tietoa siitä, kuinka he kokevat suomalaisen sosiaalihuollon ja lastensuojelun. Yksi haastateltavista esitti, että eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten sijoitusvaiheessa voisi järjestää tilaisuuden, jossa joku lapsen oman kulttuurin edustaja kertoisi omia näkemyksiään asioista. Hän toivoi myös, että tavallisen koulutuksen sijaan järjestettäisiin tilaisuuksia, joissa voisi rauhassa istua ja keskustella eri kulttuureihin liittyvistä asioista ja joissa eri kulttuureista tulevat ihmiset ja heidän yhteisöt voisivat itse kertoa omia näkemyksiään asioistaan ja ongelmistaan Suomessa sekä niiden vaikutuksista lapsiin. Kaksi taas ehdotti, että jossakin koulutuksessa voisi eri kulttuureista tulevat ihmiset itse kertoa jos heillä on kokemuksia vaikka suomalaisessa laitoksessa olemisesta.

Yksi haastateltavista toivoi puolestaan, että ennakkotiedot eri kulttuurista tulevasta sijoitettavasta lapsesta olisivat heti työntekijöiden käytössä, eikä olemassa olevaa tietoa tarvitsisi lähteä etsimään siinä vaiheessa kun lapsi ollaan jo sijoittamassa.

Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin kotouttamisohjelmassa (2000) korostetaan maahanmuuttajaperheiden lastensuojelutyössä yhteistyön merkitystä. Sen mukaan laitoksille yhteistyö sosiaalityön ja perheen kanssa sekä tiedonsaanti perheestä on tärkeää erilaisia asioita kohdatessa. (Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin kotouttamisohjelma 2000, 47.)

Yksi haastateltavista oli kiinnostunut verkostopalavereista, joissa eri asiantuntijat ja eri kulttuureista tulevien perheiden ja lasten kanssa tekemisissä olleet ihmiset voisivat koota yhdessä tietonsa perheestä jos perhe on ollut jo muiden tahojen asiakkaana. Hän pohti myös sitä, kuinka sijaishuollon työntekijöillä itselläänkin voi olla melkoinen asiantuntemus monikulttuurisissa asioissa ja mietti miten paljon hekin voisivat olla mukana antamassa apua ja neuvoa toisille. Työntekijöiden kokemusten ja tietojen laittaminen kirjalliseen muotoon vaikutti hänen mielestä hyvältä ajatukselta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimukseni osoittaa, että lastensuojelun sijaishuollon työntekijät ovat kokeneet monenlaisia ristiriitoja ja ongelmia työskentelyssä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa. Arjessa näkyviä ristiriitoja ja ongelmia ovat selkeimmin aiheuttaneet eri kulttuureista tulevien erilaiset käsitykset, normit ja säännöt sekä tavat toimia. Erikielisyys on puolestaan aiheuttanut hankaluuksia ja väärinymmärryksiä. Lasten ja nuorten kanssa on elekielellä ja muulla oheisviestinnällä pärjätty kuitenkin melko pitkälle ja lapset ovat oppineetkin nopeasti uutta kieltä.

Tutkimuksessa nousi esille myös perheenjäsenten eri arvoinen asema, mikä on näkynyt muun muassa sisarussuhteissa, sekä perheen kunniaan liittyvissä seikoissa. Myös Karvisen ja Partin (2006) tutkimuksessa oli tullut esille erilaiset perhe- ja kasvatuskäsitykset yhteistyön sujuvuuden ja työskentelyn esteinä maahanmuuttajaperheiden kanssa (Karvinen & Partti 2006, 66).

Arjessa esiintyneet ristiriidat ovat yleisesti olleet sitä luokkaa, että niiden kanssa on vielä pärjätty, kun on ollut pakko. Ristiriidoista selviämiseen on osoittautunut parhaaksi keinoksi perinteinen asioista keskusteleminen. Myös ulkopuolista apua ja tukea on tarvittaessa osattu hakea.

Tulosten mukaan työntekijöiden omat asenteet eri kulttuureista tulevia kohtaan olivat yleisesti ottaen hyvin positiivisia tai ainakin ajatukset olivat muuttuneet ajan ja kokemuksen myötä positiivisempaan suuntaan. Samantyyllisen tuloksen olivat saaneet tutkimuksissaan myös Karvinen ja Partti (2006, 71), Arvilommi (2005, 34-35) sekä Ikäläinen ym. (2003, 52), sillä kaikkien näiden tutkimusten mukaan työstä maahanmuuttajien kanssa oli löydetty myös monia positiivisia ja myönteisiä puolia.

Tutkimus osoitti, että myös suomalaisen yhteiskunnan on koettu suhtautuvan eri kulttuureista tulleisiin lapsiin ja nuoriin hyvin positiivisesti, eikä ongelmia ole esimerkiksi eri palveluja käytettäessä erityisesti huomattu. Sen sijaan lasten ja nuorten keskinäisissä suhteissa on jonkin verran esiintynyt asenteellista käyttäytymistä ja kiusaamista, johon on täytynyt puuttua.

Tutkimustulokset mukaan pienten lasten on koettu sopeutuneen uuteen yhteiskuntaan, sijaiskotiin ja kieleen isompiaan paremmin ja heidän kanssa työskentely on koettu myös hieman helpommaksi. Lasten ja nuorten omaa kulttuuria on haluttu silti myös sijaishuollon työntekijöiden puolelta kunnioittaa ja erilaisia kulttuurisia piirteitä on pyritty ottamaan arjessa huomioon sekä tukemaan oman kulttuurin säilymistä mahdollisuuksien rajoissa.

Vaikka eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa työskentelyssä on tullutkin esille monenlaisia ristiriitoja ja ongelmia, on yhteistyö lasten ja nuorten vanhempien kanssa koettu vaikeammaksi ja haastavammaksi. Vanhempien kanssa esimerkiksi kielivaikeudet ja ymmärtämisen vaikeus ovat korostuneet, kun heidän suomenkielen taito on ollut usein varsin heikko. Tulkkiapua on tarvittu erityisesti vaikeampien asioiden hoidossa ja myös lapsia on jouduttu käyttämään tulkkeina. Karvisen ja Partin (2006) tutkimuksessa avo- ja laitospuolen työntekijöillä oli myös noussut kielimuuri yhdeksi suurimmaksi haasteeksi työskentelyssä maahanmuuttajien kanssa (Karvinen & Partti 2006, 82). Saman haaste oli noussut esille myös Arvilommin (2005, 32) raportoimassa tutkimuksessa.

Yhteistyössä vanhempien kanssa hankaluutta on lisäksi tuottanut vanhempien tietämättömyys suomalaista lastensuojelua kohtaan sekä erilainen käsitys perheen ongelmien hoitamisesta. Maahanmuuttajien tiedonpuute suomalaisesta yhteiskunnasta sekä ymmärtämättömyys lastensuojelun käytäntöjä ja merkitystä kohtaan oli tullut ilmi myös Karvisen ja Partin (2006, 66), Arvilommin (2005, 37) sekä Ikäläisen ym.(2003, 52) tutkimuksissa. Asia on aiheuttanut vanhempien puolelta kovaa epäluuloisuutta ja vastustusta, joka on kohdistunut myös sijaishuollon työntekijöihin. Tietynlaiset vaatimukset vanhempien taholta sijaishuollon työntekijöitä kohtaan on myös koettu erikoina ja rankkoinakin.

Tutkimustulosten mukaan sijaishuollon työntekijöistä vain muutamalla on ollut aiempaa kokemusta eri kulttuureista ja niiden kohtaamisesta. Varsinaista koulutusta monikulttuuriseen työhön ei ole myöskään saanut kukaan, lukuun ottamatta erilaisia pienimuotoisia kursseja ja luentoja. Karvisen ja Partin (2006) tutkimukseen osallistuneista työntekijöistä puolestaan useimmat olivat saaneet jonkinlaista koulutusta eri kulttuureista. Vaikka osa heistäkin oli saanut vain luentomuotoista täydennyskoulutusta, niin mukana oli myös omaan ammatilliseen koulutukseen sisältyneitä monikulttuurisuus-koulutuksia. (Karvinen & Partti 2006, 72.) Arvilommin (2005) raportissa sen sijaan mainittiin joka seitsemännellä tutkimukseen osallistuneella kuuluneen ammatilliseen peruskoulutukseen maahanmuuttajatyöhön liittyvää koulutusta (2005, 51).

Sijaishuollon työntekijät kokivat oman työkokemuksen kautta tulleen tiedon ja taidon turvin pärjänneensä myös eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa, vaikka ongelmia ja haasteita onkin ollut tavallista enemmän. Haastateltavien yleinen asenne vaikutti olevan se, että työssä on vain pakko pärjätä ja selvittää uusienkin asioiden kanssa. Myös perusammattitaidon ja ihmisten kohtaamisen taidon on koettu riittäneen hyvin pitkälle, sillä eri kulttuureista tulevatkin ovat ihmisiä ihmisten joukossa. Lisäksi lastensuojelulliset syyt ja ongelmat perheissä on koettu olleen monesti samankaltaisia kuin suomalaistenkin keskuudessa, jolloin työskentelyssä on riittänyt taas lastensuojelutyöhön saatu koulutus ja valmius.

Tutkimuksen mukaan kaikki sijaishuollon työntekijät ovat hankkineet itsenäisesti tarvitsemaansa tietoa monenlaisia eri tapoja ja keinoja käyttäen. Kaikki tutkimukseen osallistuneista sijaishuollon työntekijöistä ovat saaneet myös jonkinlaista ulkopuolista tukea työskentelylleen eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa. Ulkopuoli-

nen tuki on koettu tarpeelliseksi ja merkittäväksi avuksi työssä. Sitä myös toivottiin lisää ja tutkimuksessa tulikin esille selkeitä ehdotuksia hyviksi tuen ja tiedon lähteiksi. Työnohjaus koettiin muun muassa hyvin tärkeäksi. Lisäksi maahanmuuttajapalveluilla uskottiin olevan sellaista asiantuntemusta ja kokemusta eri kulttuureista tulevista ihmisistä, että heiltä saisi varmasti tarvittavaa tukea ja tietoa.

Monenlaisia haasteitakin sijaishuollon työntekijät kokivat eri kulttuureista tulevien asiakkaiden tuovan mukanaan työhön, erityisesti jos monikulttuurisuus Suomessa ajan myötä yhä lisääntyy. Haasteita luovat muun muassa työskentely lasten perheiden kanssa, kielet ja toisen ymmärtäminen. Lasten ja nuorten yksilöllisyyden näkeminen ja huomioiminen kulttuuristen seikkojen sijaan tai ohella on myös haastavaa, sekä suhtautuminen erilaisiin kulttuureista johtuviin tapoihin ja niistä itselle aiheutuneisiin ristiriitaisiin tunteisiin. Monikulttuurisuuden lisääntyminen vaatii lisää ajallista panostusta eri kulttuureista tuleviin asiakkaisiin. Se vaatii myös työntekijältä aina lisääntyvää tiedon määrää ja uutta asennoitumista.

Karvisen ja Partin (2006, 85) tutkimustuloksen tavoin myös oman tutkimukseni tulokset osoittivat, että monikulttuurista koulutusta pidetään tärkeänä keinona vastaamaan työn haasteisiin. Kuitenkaan varsinainen laajempi koulutus ei välttämättä innosta jo pitempään lastensuojelun sijaishuollossa työtä tehneitä. Tutkimukseeni ei sattunut osallistumaan yhtään viime aikoina alalle kouluttautunutta henkilöä, joten ajatukset ovat tämän asian osalta melko suppeita ja yksipuolisia. Pienimuotoiset koulutukset ja kurssit sen sijaan olisivat kiinnostavia ja hyödyllisiä sijaishuollon työntekijöiden mukaan. Kaikista parhaimmiksi miellettiin sellaiset kurssit ja luennot, jotka toteutettaisiin mahdollisimman lähellä työtä, työn hektisyyden ja rankan luonteen vuoksi. Ajatuksena oli ihan työpaikkakohtaisetkin koulutukset. Parhaimpia kouluttajia ja alan asiantuntijoita löytyisi maahanmuuttajapalveluista. Myös muut sosiaalihuollon ammattilaiset, kuten sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät olisivat sopivia kouluttajiksi eri kulttuureista tulevien asiakkaiden osalta, sillä heillä olisi työstä käytännönläheistä kokemusta ja tietoa.

Hyviksi koulutuksen aiheiksi ja tarpeelliseksi tiedoksi nousi muun muassa tieto eri kulttuureista ja poliittisista asioista sekä käytännön ohjeet siitä, kuinka toimia uusissa ja erilaisissa tilanteissa. Yleisempää tietoa kaivattiin siitä, mitä maahanmuuttajien keskuudessa on tällä hetkellä meneillään. Arvilommin (2005) raportissa mainittiin

samankaltaisia asioita tarpeellisiksi koulutusalueiksi, kuten esimerkiksi yleinen perustieto eri kulttuureista ja uskonnoista sekä tieto niiden toteutumisesta arjessa. Tietoa maahanmuuttajatyön nykytilasta kaivattiin, kuten myös kulttuuritietoisuutta lisäävä koulutusta sekä kielikoulutusta. (Arvilommi 2005, 54.) Karvisen ja Partin (2006) tutkimuksessa koulutusta kaivattiin taas eniten esimerkiksi erilaisista tapakulttuureista, kulttuurien välisestä herkkyydestä ja maahanmuuttajien kohtaamisesta. (Karvinen & Partti 2006, 73). Tutkimuksessa vastausvaihtoehdot olivat valmiiksi annettuja.

Tutkimuksessa tuli esiin myös muita keinoja kohentaa lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden valmiuksia työskennellä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten sekä heidän perheiden kanssa. Esimerkiksi vertaistukea toivottiin sijaishuollon työntekijöiden kesken, jonka kautta työntekijät voisivat jakaa kokemuksiaan sekä vaihtaa tietojaan keskenään. Se tukisi työssä jaksamista ja antaisi uusia oppeja ja näkökulmia työn tekemiseen. Eri kulttuureista tulevien ihmisten omia näkemyksiä ja kokemuksia liittyen muun muassa heidän uuteen kulttuuriin sopeutumiseen, mahdollisiin ongelmiin sekä suhtautumiseen suomalaista lastensuojelua kohtaan pidettiin hyvin tärkeinä. Erilaisia tilaisuuksia voisikin järjestää, joissa eri kulttuureista tulevat ihmiset saisivat itse kertoa asioistaan ja tuoda oman näkökantansa kuuluville. Se auttaisi paremmin ymmärtämään eri kulttuureista tulevia asiakkaita ja ottamaan paremmin huomioon erilaisia monikulttuurisuuteen liittyviä seikkoja.

Myös tietynlainen verkostotyö nousi esille liittyen olemassa olevan tiedon parempaan saatavuuteen. Verkostopalaverissa asiakkaan kanssa työskennelleet eri tahot voisivat koota tietonsa ja kokemuksensa yhteen ja siten helpottaa kaikkien osapuolten työtä. Tiedon parempaan liikkuvuuteen liittyen tuli myös Karvisen ja Partin (2006) tutkimuksessa esille maahanmuuttajapalveluiden henkilöstöltä ajatus siitä, että asiakkaita pitäisi muutoskohdissa enemmän ”saattaen vaihtaa” ja jakaa enemmän kokemuksia. (Karvinen & Partti 2006, 78.)

Tutkimusprosessin pohdinta

Opinnäytetyöni tutkimusaihe sai alkunsa sosionomiopintojeni harjoittelujaksoilla saamistani omista kokemuksista työskennellä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa, sekä siitä seuranneesta mielenkiinnosta maahanmuuttaja-asiakkaita kohtaan. Lähtiessäni tutkimaan enemmän aiheeseen liittyvää aineistoa, huomasin myös, että maahanmuuttajia lastensuojelun asiakkaina oli tutkittu melko vähän Suomessa. Oma kiinnostukseni lastensuojelun sijaishuollon käytännön työtä kohtaan sai siten lisäpontta.

Opinnäytetyöni suunnittelun ja teon aloitin jo vuoden 2006 talvella, jolloin aloin pohdita tutkimustehtäviäni ja niiden ratkaisemiseen parhaiten sopivaa tutkimusmenetelmää, sekä kerätä työlleni taustateoriaa. Tutkimusluvan saaminen Jyväskylän kaupungilta sekä luvat haastatteluille lastensuojelulaitoksista kesti hieman odotettua kauemmin, sillä lupien hakeminen sattui juuri monien kesälomien aikaan, eikä tarvittavia henkilöitä tavoittanut heti. Kaikki haastattelut pääsin suorittamaan syksyllä 2006. Alun perin opinnäytetyöni tarkoitus oli valmistua jo joulukuussa 2006, mutta viivästysten vuoksi olin jäänyt aikataulusta ja koin ettei minulla ollut syksyllä enää tarpeeksi aikaa tutkia ja analysoida saamiani haastattelujen vastauksia kunnolla. Päästyäni tammi-kuussa 2007 jo töihin, kävi opinnäytetyöni teko edelleen hitaammaksi ja pitkittyi entisestään. Niinpä loppujen lopuksi työni valmistui vasta melkein vuoden myöhemmin joulukuussa 2007 ja koko työprosessi kesti kokonaisuudessaan siis melkein kaksi vuotta.

Opinnäytetyöni tekoprosessi oli pitkä ja vaivalloinenkin, mutta silti antoisa ja itselle monia uusia seikkoja avaava. Työtä tehdessäni koin niin turhautumisen ja epätoivon, kuin onnistumisen ja saavuttamisenkin hetkiä. Työ on sen rankkuudesta huolimatta ja myös siitä johtuen antanut ja opettanut minulle paljon. Monissa työni vaiheissa koin suurta epävarmuutta omista ratkaisuistani ja siitä kuinka saisin työstäni johdonmukaisen ja ymmärrettävän kokonaisuuden, joka antaisi jotain myös muille. Työn yksin tekeminen onkin ollut minulle suuri haaste, sillä monessa asiassa olisin kaivannut toisen ihmisen mielipiteitä ja näkemyksiä. Erityisen hankalaa minulle on ollut kaikissa opinnäytetyöni vaiheissa asioiden saaminen tiiviiseen ja ytimekkääseen muotoon, jossa olisi vain oman työni kannalta ehdottomin ja tärkein asia.

Tutkimusmenetelmäkseni valitsemani teemahaastattelu sopi mielestäni hyvin tutkimusaiheeseeni ja asettamieni tutkimustehtävien ja -kysymysten selvittämiseen. Minulla ei ollut aiempaa kokemusta haastattelujen tekemisestä ja siksi teemahaastattelu tuntui sopivalta sen joustavuuden vuoksi. Teemoihin liittyvät kysymykset olin miettinyt melko tarkasti etukäteen juuri kokemattomuuteni vuoksi. Saamani aineisto oli todella laaja, mutta sain mielestäni paljon hyviä näkemyksiä ja ajatuksia esille sijaishuollon työntekijöiltä. Jokaiseen teemaan sain yleisesti hyvin kattavasti kaikilta haastattelutahoilta vastauksia. Koin aineiston ytimekkään käsittelyn melko vaikeaksi sen laajuuden vuoksi.

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää ja pyrkiä tuomaan esille lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia työskentelystä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa. Sain mielestäni paljon tärkeää näkemystä esiin muun muassa siitä, millaisia ristiriitoja ja ongelmia eri kulttuureista tulevien lasten kanssa sijaishuollon työntekijät joutuvat kohtaamaan ja millaiset mahdollisuudet ja keinot heillä on ristiriidoista ja ongelmista selvittää. Tutkimukseni tuo ilmi työntekijöiden tämän hetkisiä valmiuksia työskennellä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten kanssa.

Erittäin tärkeänä osana tutkimuksessani pidän esille tullutta tietoa sijaishuollon työntekijöiden halusta ja tarpeesta saada lisäkoulutusta sekä ehdotuksia koulutuksen antajiksi soveltuvista tahoista. Myös muut työntekijöiden valmiuksia parantavat ehdotukset antavat mielestäni tärkeää tietoa ja vinkkejä siitä, kuinka sijaishuollossa voitaisiin työntekijöiden tietoja, taitoja ja valmiuksia lisätä ja kehittää liittyen eri kulttuureista tulevien asiakkaiden kanssa työskentelyyn. Toivonkin, että tutkimukseni ajatuksista ja näkemyksistä olisi hyötyä lastensuojelun sijaishuollon työmuotojen ja -tapojen mahdollisissa kehittämispyrkimyksissä. Toivon myös, että sijaishuollon työntekijöiden valmiuksien parantamiseen ja kehittämiseen voitaisiin tutkimuksen pohjalta kiinnittää enemmän huomiota, liittyen nimenomaan työskentelyyn eri kulttuureista tulevien asiakkaiden kanssa.

LÄHTEET

A 16.12.1983/1010. Lastensuojeluasetus. Säädös valtion säädöstietopankki Finlexin sivustolla. Viitattu 22.9.2006. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

Ahto, A. & Mikkola, P. 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 13. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Alitolppa-Niitamo, A. 2005. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Olemme muuttaneet: näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Toim. Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. Helsinki: Väestöliitto.

Alitolppa-Niitamo, A. 1993. Kun kulttuurit kohtaavat. Matkaopas maahanmuuttajan kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Suomen mielenterveysseura ja Sairaanhoidajien koulutussäätiö.

Alitolppa-Niitamo, A. & Abdullahi, A. 2001. Somalidiaspora Suomessa – muutoksia, haasteita ja haaveita. Teoksessa Monietnisyyys, yhteiskunta ja työ. Toim. Forsander, A., Ekholm, E., Hautaniemi, P., Abdullahi, A., Alitolppa-Niitamo, A., Kyntäjä, E. & Nguyen, Q. C. Helsinki: Palmenia.

Alitolppa-Niitamo, A. & Söderling, I. 2005. Johdanto. Teoksessa Olemme muuttaneet: näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Toim. Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. Helsinki: Väestöliitto.

Anis, M. 2006. Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren lastensuojelun asiakkaina. Teoksessa Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Toim. Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Jyväskylä: PS-kustannus.

Anttonen, P. 1998. Monikulttuurisuus ja suomalainen identiteetti. Teoksessa Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Toim. Pitkänen, P. Helsinki: Edita.

Arvilommi, N. 2005. Monikulttuurisuus sosiaali- ja terveysalan ammatillisena haasteena. Hyvinvoinnin rakentajat -hanke. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Forsander, A. & Ekholm, E. 2001. Etniset ryhmät Suomessa. Teoksessa Monietnisyyys, yhteiskunta ja työ. Toim. Forsander, A., Ekholm, E. & Hautaniemi, P., Ali, A., Alitolppa-Niitamo, A., Kyntäjä, E. & Nguyen, Q. C. Helsinki: Palmenia.

Forsander, A. 1994a. Yksilöt kohtaavat – yhteisöt muuttuvat, yksilöt kohtaavat – ja oppivat. Teoksessa Monietninen työ: haaste ammattitaidolle. Toim. Forsander, A., Ekholm, E. & Saleh, R. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen täydennyskoulutusjulkaisuja 9. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Forsander, A. 1994b. Monietninen työ – maailma pienoiskoossa. Teoksessa Monietninen työ: haaste ammattitaidolle. Toim. Forsander, A., Ekholm, E. & Saleh, R. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen täydennyskoulutusjulkaisuja 9. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Gissler, M., Malin, M., Matveinen, P., Sarvimäki, M. & Kangasharju, A. 2006. Maahanmuuttajat ja julkiset palvelut. Terveystenhuollon palvelut ja sosiaalihuollon laitospalvelut. Stakes. Pienten lasten hoito ja sosiaalihuollon avopalvelut. VATT. Työpoliittinen tutkimus 296. Helsinki: Työministeriö.

Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 19.10.2006. Työhallinnon julkaisu 371. Viitattu 12.2.2007.

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj371.pdf

Hammar-Suutari, S. 2006. Kulttuurien välinen viranomaistyö. Työn valmiuksien ja yhdenvertaisen asiakaspalvelun kehittäminen. Työpoliittinen tutkimus 300. Helsinki: Työministeriö.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. p., osin uud. laitos. Helsinki: Tammi.

Ikäläinen, S., Martiskainen, T. & Törrönen, M. 2003. Mangopuun juurelta kuusen katveeseen: asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Jaakkola, M. 2005. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987-2003. Työpoliittinen tutkimus 286. Helsinki: Työministeriö.

Joronen, M. & Salonen, A. 2006. Rasismi ja etninen syrjintä -ajatuksia ja tekoja. Teoksessa Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2005. Toim. Salonen A. & Villa S. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.

Karvinen, A. & Partti, A. 2006. Maahanmuuttajaperhe lastensuojelun asiakkaana. Jyväskylän kaupungin lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia työs-kentelystä maahanmuuttajaperheiden kanssa. Opinnäytetyö. Pieksämäen Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma.

Kielen myötä kiinni suomalaiseen elämään 2007. Tervetuloa Jyväskylään. Lehti Jyväskylään muuttaville. Viitattu 25.8.2007.

<http://www3.jkl.fi/asuminen/uusiasukas/kansainvalisyys.shtml>

Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.

Laaksonen, S. 1993. Perhekoti lastensuojelussa. Lastensuojelun laitoshuollon neuvottelukunnan julkaisu 7. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

L 9.4.1999/493. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Säädös valtion säädöstietopankki Finlexin sivustolla. Viitattu 16.8.2006. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

L 5.8.1983/683. Lastensuojelulaki. Säädös valtion säädöstietopankki Finlexin sivustolla. Viitattu 13.4.2007. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

L 17.9.1982/710. Sosiaalihuoltolaki. Säädös valtion säädöstietopankki Finlexin sivustolla. Viitattu 21.9.2006. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

Liebkind, K. (toim.) 2000. Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus/Yliopistokustannus.

Liebkind, K. 1996. Ennakkoluulot ja niiden uhrit. Teoksessa Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Toim. Dahlgren, T., Kortteinen, J., Lång, K. J., Pentikäinen, M. & Scheinin, M. Ihmisoikeusliitto ry:n julkaisusarja n:o 4. Helsinki: Yliopistopaino.

Liebkind, K. & Eränen, L. 2000. Valikoiva myötätunto. Teoksessa Monikulttuurinen suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Toim. Liebkind, K. Helsinki: Gaudeamus / Yliopistokustannus.

Maahanmuutto ja työlupa-asiat 2006. Työministeriö. Tilastoja 3/2006. Viitattu 25.8.2007.

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/ti0623.pdf

Matinheikki-Kokko, K. 1998. Monikulttuurinen Suomi. Teoksessa Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Toim. Pitkänen, P. Helsinki: Edita.

Mikkola, M. 2004a. Lastensuojelu ja Eurooppalaiset ihmisoikeudet. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Mikkola, M. 2004b. Lastensuojelun tausta. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Mikkonen, A. 2005. Työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat: kokemuksia kotouttamistoiminnasta. Teoksessa Olemme muuttaneet: näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Toim. Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. Fågel, S. Helsinki: Väestöliiton Väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu.

Paluumuutto entisen Neuvostoliiton alueelta vuosina 2000-2006. Työministeriö. Viitattu 25.8.2007.

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/pal063.pdf

Pitkänen, P. 2006. Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Helsinki: Edita.

Pitkänen, P. & Kouki, S. 1999. Vieraiden kulttuurien kohtaaminen viranomaistyössä. Helsinki: Edita.

Puhakainen, R. 2006. Maahanmuuttajataustaisiin naisiin kohdistuva väkivalta ja syrjintä. Teoksessa Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2005. Toim. Salonen, A. & Villa, S. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.

Puusaari, H. 1998. Kulttuurinmuutos koettelee maahanmuuttajaa: psykososiaalinen kohtaaminen. Teoksessa Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Toim. Pitkänen, P. 1.-2.p. Helsinki: Edita.

Pösö, T. 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Helsinki: Tammi.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

Saleh, R. 1994. Maahanmuuttaja ja Suomi. Teoksessa Monietninen työ: haaste ammattitaidolle. Toim. Forsander, A., Ekholm, E. & Saleh, R. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen täydennyskoulutusjulkaisuja 9. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Suokonautio, J. (toim.) 2000. Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin kotouttamisohjelma 2000.

Suomen asukasluku vuodenvaihteessa 2006-2007. Viitattu 25.8.2007.

[http://www.vrk.fi/vrk/files.nsf/files/CD61190F22AE6D30C2257291002E98B4/\\$file/Asukasluku_2006_2007.htm](http://www.vrk.fi/vrk/files.nsf/files/CD61190F22AE6D30C2257291002E98B4/$file/Asukasluku_2006_2007.htm)

Taskinen, S. (toim.)1999. Huostaanotto. Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanottoprosessin laatua ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi. Oppaita 33. Helsinki: Stakes.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuominen, R. (toim.) 1998. Kulttuurien kohtaaminen terveydenhuollossa. Porvoo: WSOY.

Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi. Lausuntokierroksen jälkeen luovutettu versio 13.12.2005. Viitattu 14.2.2007.

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/maahanmuutto_ohj_lausunnot2005.pdf

Uotinen, R. 2007. Uusi lastensuojelulaki voimaan 1.1.2008. Kuntaliitto. Kunnat.net, Kuntatiedon keskus. Julk. 28.5.2007. Viitattu 14.9.2007.

http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;66354;66357;120585, Laajempi artikkeli uudesta lastensuojelulaista, PDF-tiedosto.

LIITTEET

Liite 1. Opinnäytetyön yhteistyösopimus / lupa-anomus

JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveystieteiden
Opinnäytetyöryhmä

Lukuvuosi 2005-2006

OPINNÄYTETYÖN YHTEISTYÖSOPIMUS / LUPA-ANOMUS

Olen Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden opiskelija.

Pyydän lupaa toteuttaa opinnäytetyötäni yhteisössänne.

Opinnäytetyön aihe/nimi

Eri kulttuureista tulevat lapset ja nuoret lastensuojelun sijaishuollon asiakkaana

Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Tarkoituksena on kartoittaa lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden valmiuksia kohdata eri kulttuureista tulevia lapsia ja nuoria, sekä mahdollisia ristiriitoja ja haasteita, joita työ sisältää.

Opinnäytetyön arvioitu valmistumisajankohta

12/2006

Opinnäytetyön tekijä sitoutuu

Noudattamaan salassapitovelvollisuutta

Opinnäytetyön suunnitelma on hyväksytty

Kyllä

Ohjaava opettaja

Meeri Pekonen ja Raija Lundahl

Opinnäytetyön yhteistyötaho

☐ Hyväksyn opinnäytetyön tekemisen yhteisössämme ja sitoudumme
(esim. ohjaamaan opinnäytetyön tekijää, avustamaan materiaalikuluissa)

Opinnäytetyön tekijät veloitetaan (esim. raporttoimaan yhteistyötaholle)

☐ En hyväksy opinnäytetyön tekemistä yhteisössämme, miksi

Tarvitaanko muita lupa-anomuksia ☐ ei ☐ kyllä, mitä

Paikka ja aika   /   .

_____
Yhteistyötaho

_____
Ohjaava opettaja

Paikka ja aika   /   .

_____
Opinnäytetyön tekijä

_____
Opinnäytetyön tekijä

Yhteystiedot

Yhteystiedot

Liite 2. Jyväskylän kaupunki, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus: Sitoumus

JYVÄSKYLÄN KAUPUNKI
Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus

SITOUMUS

LIITE

Suorittaessani/suorittaessamme tutkimusta/selvitystä

Oppilaitos _____

Oppiaine _____

Tutkimuksen ohjaaja _____

Tutkimuksen/selvityksen nimi _____

Tutkimuksen kohderyhmä ja tutkimuspaikka _____

sitoudun siihen, että en käytä sen yhteydessä Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksesta saamiini tietoja muuhun tarkoitukseen kuin tutkimuksen/selvityksen tekemiseen enkä anna salassapidettäviä tietoja muille henkilöille.

Tutkimuksen/selvityksen tekijä/tekijät:

_____	_____
Nimi	Nimi

_____	_____
Ammatti	Ammatti

_____	_____
Osoite	Osoite

_____	_____
Puhelinnumero	Puhelinnumero

_____	_____
Allekirjoitus	Allekirjoitus

Todistavat:

_____	_____
Nimi	nimi

_____	_____
Osoite	Osoite

Jyväskylässä ____ / ____ 20 ____

Hyväksynyt _____

Liite 3. Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELU

TAUSTATIETOA

- koulutus
- työkokemus
- kokemus eri kulttuureista (mistä lähtien ollut eri kulttuureista tulleita lapsia ja nuoria asiakkaina?)
- mistä eri kulttuureista tulleita lapsia ja nuoria?
- minkä ikäisiä lapsia ja nuoria?
- millaisten syiden vuoksi sijoitettu?
- millaiset omat ennakkoluulot ja asenteet?

RISTIRIIDAT

- millaisia vaikeuksia/ristiriitoja kohdattu?
(esim. kielen ja kulttuurin huomioiminen ja säilyttäminen, arki, lapsen tai nuoren omat ongelmat, yhteistyö vanhempien kanssa, lähipiirin/palvelujen/yhteiskunnan asenteet, rasismi)
- miten vaikeuksista ja ongelmista selvitty?
- onko tarvittu ulkopuolista apua? (mistä?)
- onko merkittäviä eroja verrattuna suomalaisten lasten ja nuorten vaikeuksiin ja ongelmiin?
- erottuuko mikä johtuu kulttuurista ja mikä jostain muusta? onko yleensä eroja?
- asiakkaan iän tai sukupuolen merkitys?
- asiakkaan Suomessa oloajan merkitys?

VALMIUDET

- onko saanut koulutusta? (mistä/millaista?)
- onko ollut entuudestaan tietoa tai kokemusta eri kulttuureista? (mistä saatu?)
- kokemus omista valmiuksista?
- onko ollut tarvetta tiedonhakuun? (millaista tietoa?)
- onko hakenut ja etsinyt itse tietoa? (mistä?)
- oman kulttuuritaustan/asenteiden vaikutus?

HAASTEET

- suurimmat haasteet työssä?
- monikulttuurisuuden lisääntymisen vaikutukset työhön ja omiin valmiuksiin?
- miten valmiuksia parannettaisiin?
- tarvitseeko ulkopuolista tukea/ohjausta? (mistä?)
- haluaako/tarvitseeko (lisä)koulutusta? (mistä?)